ISSN 0155-0128

# MELBOURNE CHRONICLE

***Independent Cultural-Social Periodical***

IN THIS ISSUE


| | | |
|---|---|---|
| MICHAEL DANBY — | Distortion in Press and T.V. Coverage of Current Conflict in Lebanon | 1 |
| JUNE FACTOR — | Individual and Community in Commonwealth Literature: Three explorations of the immigrant experience in Australia | 3 |
| MARIA LEWITT — | Doctor Janusz Korczak (1878-1942) | 6 |
| COLIN GOLVAN — | The First International Conference of Jewish Theatre | 9 |
| SERGE LIBERMAN — | Envy's Fire | 10 |
| STEPHEN BLOCH — | One More For The Homeland | 13 |
| JEAN HOLKNER — | My Musical Career | 15 |
| | Book Reviews | |
| ERWIN FRENKEL — | "Auschwitz and the Allies" by Martin Gilbert | 17 |
| ANNE WROBY — | "Australian Writers. The Face of Literature" by Louis Kahan | 19 |
| A. CYKIERT — | A Chapter of a Saga (Force and Defiance by Gedaliah Shaiak) | 18 |


PRICE $1.50

COVER DESIGN BY JACK KOSKIE

**Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"**

Melbourne, Australia No. 4 (33) August/September 1982

# THIS YEAR

# AND EVERY YEAR

***Look to***

# JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

# ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE

IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

## JetsetTours

**18th FLOOR MLC BUILDING**
**303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.**
**TELEPHONE: 62 0041**



Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford for the Publisher
M. Aizenbud, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185 Australia

# Melbourne Chronicle

***Independent Cultural-Social Periodical***

**MELBOURNE, AUSTRALIA**

*Address for Correspondence:* Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

## DISTORTION IN PRESS AND T.V. COVERAGE OF CURRENT CONFLICT IN LEBANON

Michael Danby*

There are two wars being fought over the Middle East. One is on the battlefield in Lebanon, the other, with its own strategy and tactics is being fought in the Western Media.

On July 15 a headline appeared in the **Melbourne Age** "Israelis Beat Prisoners to Death". This headline was contradicted strongly by an Israeli spokesman, was not corroborated by any independent evidence and was made by a P.L.O. supporter. By contrast this same story came at the end of a major item in the **International Herald Tribune** which has downplayed the overstated civilian casualties.

This example is not untypical of the verbal inflation that has surrounded Israel's action in Lebanon. The Australian, Wednesday July 21, used the headline "Wounded Palestinians Tortured". This it might be added, was based solely on the claims of Dr. Israel Shahak, an agitprop specialist of Rakach, Israel's pro-Soviet Communist Party.

Jean Paul Franchesni, in the English weekly section of **Le Monde,** (July 11) explained the self defeating nature of such exaggerated anti-Israel rhetoric. The same goes for the word "genocide" used in every circumstance and frequently out of context. We have turned this ghastly neologism, which denotes the methodical execution of a monstrous design — to wipe a community off the face of the earth — into a synonym for massacre, not to say operations taking a heavy toll of human lives. The reality is horrible enough not to have to compare it with the fate of the Jews, gypsies or Armenians . . . Nor (should) events in Lebanon evoke the "final solution" that some indignant souls are attributing to Begin . . . (Interestingly, in the Australian media too, "Final Solution" has been used). Channel 10's programme, **"The Reporters"** had a programme called "The Final Solution". Four Corners last weekend claimed Israel's action was aimed at "A Final Solution to the Palestinian question".

Anti-Israel reporting is not due solely or even primarily to malevolence. Stupidity, simplicity, intrinsically-biased sources and the nature of the electronic media have all been factors in determining the current unsympathetic media coverage of Israel.

**T.V.**

In Australia, we see a mixture of British and U.S. satellite telecasts. American television producers talk of the need for the news telecasts to use "Bang Bang". "Bang Bang" means television's use of violence or "action" to provide ratings-winning newscasts. The "Bang Bang" should not be **too** complicated as the simple division of goodies and baddies may assist T.V. news ratings. It is the nature of U.S. television's coverage that has prevented serious analysis or any context of Israel's action being developed. This distinguishes it from the clear bias of British electronic media, who partly reflect the traditional Arabist fantasies of the British Foreign Office. Erwin Frenkel, in an article which should be widely read, in the Jerusalem Post (July 17) explained "for the principal American TV networks, CBS, NBC and ABC, **pictorial content** becomes the criterion for what is worth reporting. Not simply **dramatic facts,** but **dramatic facts** that can be filmed, determine the network's delivery of events". Similarly in Australian television, news of the Middle East has been, sometimes with the exception of Channel 9's The World Tonight and 0/28, reflective of the political bias of the British Foreign Office and the American networks desire for "Bang Bang".

Nationwide, in introducing a debate between Dr. Liba (Israel Consul General) and Robert Springborg (a pro-P.L.O. academic) showed a film "explaining" the background to the Palestinian question. The impression given of the clip shown was of the havoc wrought in West Beirut by surrounding Israeli forces. Ambulances rushed, fires exploded and hideously wounded children

* Michael Danby is Associate Editor of Australia/Israel Publications.

> *The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.*
>
> *In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.*
>
> *The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the view of the editorial committee or of the Kadimah organisation.*

Michael Danby, Israel Australia Publications Tel 03-529 5022, 584 St. Kilda Road, Melbourne, Australia.

Urgent: CBC reporter Madeleine Paulin publicly stated on television that CBC obtained it in Paris from a Lebanese crew suspected strongly by us to be a Palestinian crew. Film not taken by CBC but given to it. Reason to believe that it is a Palestinian propaganda clip. Will send additional information shortly.

EROL ARAF
CANADIAN JEWISH CONGRESS

Text of a telegram sent to author.

were rushed about. In fact two nights before, ABC television news has shown the same clip explaining that the scene was caused by a car bomb planted outside a P.L.O. headquarters.

*A similar incident occurred on Wednesday July 14. ABC television introduced on its 7.00 P.M. Newscast "a car bomb that went off in West Beirut (3 days into a ceasefire) outside the headquarters of the Palestinian Research Institute". There were scenes of more hideously-wounded children, ambulances rushing, deranged gunmen, etc. At 10.30 that same night, Channel 7 dropped the first 10 seconds of this Visnews clip and introduced the segment by saying that "even as Israel observes the ceasefire, the carnage continues". The impression given to hundreds of thousands of viewers of Channel 7 was that the Israelis were duplicitous, **ruthless** liars who were slaying innocent Lebanese civilians. The truth of course, is that car bombs are favoured interfactional weapons in Lebanon and it could be any of the 80 or so factions that blew up that particular bomb. Needless to say for millions of Australians that was not the **effect.**

*On Wednesday July 20, there was another outstanding example of bias against Israel on Australian Television. It was the bias of ommision. Channel 0/28 news, with a tiny audience rating 1% of viewers, telecast as its second item of Middle East News, a two minute segment on captured P.L.O. documents showing Soviet origin of vast captured P.L.O. arsenals and instructions for the bombing of Israeli civilian settlements in the Gallilee.

I was surprised that I had not seen this on the Channel 10 news at 6.00 P.M. or Channel 7 at 6.30 P.M. or on the Channel 2 news at 7.00 P.M. Nor did this effective pro-Israel film clip make the late news. I double-checked with the professional electronic media monitors — Australian Reference Services. **No one** except Channel 0 used this segment. 1% of television viewers saw it. 10 million Australians, 65% who watch 2, 10 or 7 news did not. All stations received this at 7.30 A.M. that morning on the regular "Visnews feed", that all of the above stations get from London.

*Dr Paul Gardner in a considered reaction to Channel 10's "The Reporters" programme gave a heavily-qualified comment on the balance of the programme on Israel's action in Lebanon. Aware of the problem of editing, he encapsulated his criticism in his first three sentences including a condemnation of their appalling title "Final Solution".

All qualifications were omitted from the clip of his interview, his first sentence cut in half and a totally fraudulent picture of division between Dr. Liba and Dr. Gardner was presented. This is not even sensational T.V. journalism — it is sleazy disinformation.

*On Monday July 12, Channel 2 television news "balanced" a short interview with Professor Peter Medding with horrific scenes of an alleged phosphorous bombing of civilians in West Beirut by Israel. This film of the Canadian Broadcasting System was cleared by the Syrian censors. The origin of this satellite film in Syria makes it dubious enough but last week I received a telegram from the Canadian Jewish Congress explaining that after investigation there was evidence that this film was a fake.

**The Sydney Morning Herald** even felt constrained to write an article on our television news being censored by Israel. I have not noticed any complaints about news being received via the Syrian censor even if we accept the false equation of the bloodstained Assad military dictatorship with the democratic government of Israel. It is an interesting note on bias that despite this torrent of anti-Israel footage, Mr. Vincent Smith, the News Director of the 7 network "does not believe that we are seeing as much of the Palestinian side as we should".

In this continuing process of the television Vietnamisation of the Lebanese conflict the faults of the electronic media, particularly television are highlighted in Australia where television news writers and news readers have little sensitivity for the very complex politics of the Middle East.

*At 8.45 P.M. on Channel 9's national "Today" programme on 28th July, 1982, the charming lady co-compere of the programme stated as **a fact** that 200 people had been killed in West Beirut that day in continued Israeli attacks. (At 7.30 P.M., the more reliable ABC radio news had reported that according to Waffer, the P.L.O.'s news agency, 150 were claimed to have been killed. The national "Today" programme continued by claiming that "A Red Cross ship had been hit in Beirut harbour". The ship was in fact in Jounieh harbour, 20 kilometres to the north in the middle of the Christian sector, and the West German Red Cross blamed P.L.O. Katusha rockets fired in West Beirut for the damage. The two items read together, by our charming "Today" co-compere, did not bear up to any serious examination. They highlight a problem heard day after day — in the quoting of civilian casualties. The commercial networks have generally failed to consider the sources of exaggerated civilian casualty claims.

*On Saturday 7th August, 1982, Channel 10's 6.00 P.M. news stated straight out that 150 people had been killed in West Beirut. No mention was made of the source of the claim, nor of the fact that Israeli precision bombing had hit Arafat's "safe house". By contrast, on Channel 2 news on the same night at 7.00 P.M., both the P.L.O.'s claim of civilian casualties was attributed to its source and the nature of the target hit was described. This lack of attribution of sources and claims has been repeated on nearly all the commercial channels. Channel 10's 6.00 P.M. news, the Channel 7 late news, have usually been the worst offenders, while the ABC and 0/28 with its more sophisticated and responsible management, has been far more accurate.

It is interesting to note that my impressions have been confirmed by none other than Libyan advocate in Australia, Mr. Brian McKinlay who told the Libyan Friendship Programme on 7th August, 1982, that the "lavish" coverage on television was creating more sympathy for the P.L.O. than the editorial coverage in the print press.

# Individual and Community in Commonwealth Literature: three explorations of the immigrant experience in Australia

**June Factor**

This paper considers the work of three Australian writers concerned with the immigrant experience: *Alien Son,* a collection of short stories written by Judah Waten; *The Shifting Heart,* a play by Richard Beynon; and *The Winter Sparrows,* an autobiography by Mary Rose Liverani. All three writers are concerned to show the difficulties, and the courage, of individuals attempting to make a new life in a strange society.

In 1963, the American professor[1] who edited the first, and only, collection of Australian fiction concerned with immigration, wrote:

> "Statistics have their charm, but they can't compete with fiction as an avenue of understanding."

I would like to take her words as my leit-motif, for what I want to suggest in this paper is that the three writers whose work I shall discuss offer us a sharp, poignant, and essentially truthful picture of the nature of the immigrant experience. Demographic studies, sociological analyses, even psychological soundings can only take us a certain distance. It is useful to know how many Italians have settled in Melbourne, or the occupational status of second-generation Greeks in Sydney, a case-study of an isolated, elderly Turk is revealing. But to understand what it feels like to be an immigrant — a foreigner, perhaps alone, speaking no English, lost in a new and sometimes hostile world — for this, we must turn to literature. It is the imaginative creation, or recreation, of experience, which offers, paradoxically, both involvement and analysis, empathy and understanding.

Australian literature, in its early years, was full of immigrant characters — mostly unwilling:

> "True patriots all, for be it understood,
> We left our country for our country's good."

Convicts apart, even the free-born adventurers who flocked to the antipodes in search of gold, or cheap land, or a new start, were often only temporary residents, short-term immigrants. The central character in Henry Kingsley's novel *The Recollections of Geoffrey Hamlyn* (published in 1859) put the position of such people clearly:

> "What honours, what society, has this little colony to give, compared to those open to a fourth-rate gentleman in England? I don't want to be young Sam Buckley of Baroona. I want to be Buckley of Clare."

Others, finding themselves stranded in "the last of lands, the emptiest", were surprised at their own contentment. The Englishman in Brian Penton's *Landtakers* is heard to say: "Perhaps I was always meant to stay." Australia was no paradise, but for some it became home.

With a few exceptions, the immigrant as central figure faded from Australian literature from the late nineteenth century until well after the Second World War. Then, for the first time since the gold rush days of the 1850s, the Australian government's policy of mass immigration forced the indigenous community to come to terms with hundreds of thousands of "foreigners" — men, women and children from all over Europe, the United Kingdom, and smaller numbers from Asia and America. Yet, despite this extraordinary shift in their society's national, cultural and linguistic patterns, surprisingly few Australian writers have focused on the immigrant experience, or even on the reactions of the locals to the newcomers. It is perhaps no accident that of the three writers I wish to discuss, two are themselves immigrants.

Judah Waten, the author of five novels, an autobiography-cum-travelogue, and numerous short stories, arrived in Australia as an infant, his family fleeing from anti-Semitism and lack of opportunity in Czarist Russia. They settled in a small country town in Western Australia before World War I, later moved to Perth, and then to the east, to Melbourne. Waten's first short stories were collected together in 1952, and published under the title *Alien Son.* This collection is still, I believe, his finest work.

Consider this extract, taken from the opening story in the book, called 'To a Country Town'. It describes the family's arrival at their first home in Australia:

> "We arrived at our new home long after the sun had sunk beneath the hills, which had become mysteriously black with odd lights that blinked forlornly as if signalling messages of distress.
>
> In the dying light Mother stood gazing at the dingy, brown wooden cottage and while she stood she seemed to age and her narrow shoulders to grow more stooped. Her sad eyes wandered hopelessly over the broken picket fence and the neglected fruit-trees with their naked limbs outstretched.
>
> Suddenly Mother was startled out of her deep musing by a merry clamour that sprang round us like a wind springing up from nowhere. The street which had been deserted was now alive. Men in shirt-sleeves and women in aprons stood behind fences and from open doorways flickered the yellow light of kerosene lamps. Children appeared from all the dark corners of the street, clustering round the wagon, chattering in a language of which we understood not a word. Mother seized my sister and me by our hands and bundled us into the house. And, disconsolate and weary, we sat on chairs in a room that smelt musty with dampness and disuse. By the light of a spluttering candle our parents walked silently to and fro and emptied the bulging wagon.
>
> Early next morning I ran into the street while Mother was scrubbing one of the rooms. I was impatient to join the children whom I had seen the previous night. But as soon as they saw me they burst out laughing and pointed to my buttoned-up shoes and white silk socks. I was overcome with shame and ran back into the

1. Louise Rorabacher: Two Ways Meet: Stories of Migrants in Australia.
2. Lines from convict ballad.
3. From A.D. Hope's "Australia".

house where I removed my shoes and socks and threw them into one of the empty rooms. I would walk barefooted like the other boys. And when I heard Mother calling to me from the kitchen to play in the back-yard and not to go into the street, I pretended I didn't hear."

This is very plain, straight-forward prose, and yet much is concealed beneath the matter-of-fact surface. The narrator, a young boy, is able to tell us about the external world, about what people say and how they look; but he knows very little about the complex inner life of adults. For the reader, there is the fascination of making connections, of understanding what the child cannot: the disappointment of the new environment, the mother's fear and distaste, and even the boy's own symbolic 'stripping' — the loosening of the sometimes painful familial and cultural ties. It is a literary device used by other writers, such as Mark Twain and Scholem Aleichem, who deliberately chose to limit the 'point of view' to that of a child. It enables Waten to explore situations of tension and pain without the danger of over-dramatizing; it allows him to shift his focus imperceptibly, so that we are rarely conscious of how subjective, even distorted, is the child's vision. Is the landscape really so drear, so forlorn? Whose are the naked, pleading limbs? The mother's presence, or even her memory, always shadows, darkens the Australian world.

*Alien Son* is a collection of stories, linked by the central characters — the boy and his family — and by a rough chronology, stretching from about 1914 to 1920. Waten himself has called it "a kind of novel without architecture". Despite the varying dates of publication of each of the stories, the book is a cohesive whole. But it is not a novel. Perhaps the label "discontinuous narrative", coined by a much younger Australian writer for his own work, best describes the nature of this book. The young boy grows and changes from story to story; little by little he moves further from his mother, closer to the alien but alluring new society. The explorations beyond the family that seem ubiquitous to adolescence are complicated by the apparently threatening nature of this behaviour to the immigrant family's culture and values. The mother exclaims:

> "You and your companions only worship bats and balls as heathens do stone idols. Why, in the old country boys of your age took part in the fight to deliver mankind from their oppression!"

Hers is a parallel but opposite development: as the boy accommodates to Australian life, so she withdraws, rejecting it totally. As her son grows less alien to his new land, he becomes more alien to her. The title of the collection clearly suggests this, but there is also another implication.

The boy's father, happy-go-lucky, resilient, adaptable, points out on one occasion:

> "We belong to this new earth. It has sucked us in whether we know it or not."

Once again, the landscape acts as a metaphor. But the father has mistaken the nature of the new earth. The mother, and even the son, understand it better.

> "My peevishness grew as we jogged through miles and miles of suburbs. Everywhere bystanders gazed in our direction. What was it they were looking at? Was it that the harness on the chestnut drawing our cart was threadbare and held together with wire and string, and that tufts of yellow straw stuck out of the collar? Or was it because one wheel of the cart wobbled alarmingly?
>
> I knew it was neither. The people were looking at us. That was nothing new, for we were frequently stared at when we drove through suburban streets. But now it was different. Everything affronted me — the handsome respectable houses, the broad clean streets, the complacent, healthy faces of the people so different from those we had left behind. My irritation grew into anger when a group of men and women looked at us a little too long. There was something ironical about their gaze and one woman pointed with amusement to the two horses jogging resignedly behind the cart.
>
> 'What are you staring at?' I shouted at them. Then I picked up an empty bottle from the floor of the cart and I threw it at the group where it crashed into splinters at their feet."

The boy is here responding passionately (and to his mother, incomprehensibly) to what he senses is the rejection, the hostility of at least some sections of Australian society. At such moments the boy is distanced not only from his mother, but also from the new world, the new earth. *Alien Son* is an exemplary title for this valuable collection of stories, for it suggests the double alienation which is the difficult birthright of so many children of immigrants.

Richard Beynon's play *The Shifting Heart* deals, in a more obvious and direct manner, with a similar dilemma, though the emphasis here is on the reaction of Australians to the so-called New Australians — better known as wogs or dagoes. The play's central theme is xenophobia — a fear of foreigners, which Beynon suggests is endemic in Australian life. The Italian family, the Bianchis, live in an ugly and squalid terrace house in Collingwood, inner-city, working-class Melbourne. Momma and Poppa Bianchi have been in Australia for eight years, and regard it as their home. Their daughter Maria, the first of the family to settle in Australia, has married an easy-going Australian, Clarry, and is expecting a child after two unexplained miscarriages. Their son Gino, twenty-one years old, a naturalized Australian, works with Clarry in his small scrap-metal business. Gino admires Clarry, but the Australian is wary of having the name "Bianchi" added to his own on the truck. That might cause trouble, suggest involvement, mean taking sides, and as Clarry says of himself:

> "Three square meals — and a pint of cream, that's all I want, Pop, and no trouble."

The neighbours on either side are Australians, and their relationship to the Bianchis is clearly signalled by the nature of the paling fences which mark out each family's territory. In his description of the set, the author tells us

> "The paling fence to the right forms an almost formidable barrier; a length of barbed wire even running along the top. The left fence relaxes with the air of friendly dilapidation and, in the winter, the boards set up a moan as they swing on rusted nails."

We never meet the family on the right, but their stinking garbage, regularly thrown over the fence into the Bianchis' yard, acts as a constant reminder throughout the play of the antipathy and antagonism of many Australians towards the newcomers. From friendly next-door-on-the-left Leila, who assumes that Christmas dinner will consist of pasta, to the alcoholic

grocer who calls the old couple Momma Macaroni and Poppa Spaghetti; from Leila's meek-and-mild husband Donny, who, in vino veritas, shouts at the innocent Poppa Bianchi: "I was *born* here, and no rotten dago's gunna shove me", to the shrewd, laconic policeman Lukie, who takes it for granted that "all da — Italians carry knives. Thought it was a national trait" — every Australian character in the play, on stage or off, exhibits some intolerance, prejudice, chauvinism. Even non-committal Clarry, married to an Italian, fond of his in-laws, is cut from the same cloth. Only the pain inflicted by his wife's well-founded accusations, and the dreadful tragedy of Gino's death, force him to face the truth about himself, and about the Australian society which he has hitherto regarded as, like himself, comfortable, tolerant and easy-going. He must learn to weep, as Poppa says, learn to trust his feelings, acknowledge his allegiance. It is Clarry, at the end of the play, who raises his glass in a toast to his new son, Gino. The new life offers hope, because there has been change.

In many ways *The Shifting Heart* is a very conventional play. It largely conforms to Aristotle's precepts about the three unities of time, place and action; its four scenes end with alternatively happy-sad-sad-happy curtains. And yet it is important to remember how radical and unconventional this play seemed in Australia in 1957. Largely accustomed to a theatrical diet of English classics and Broadway comedies, an amazed (and sometimes horrified) audience was faced with ordinary, every-day Australians, speaking the vernacular with vigour and humour, far more fallible (and interesting) than the bronzed Anzacs of heroic legend. Little wonder that one outraged critic attacked the play because, according to him, it falsified reality:

> "Easy-going Australia, with its lack of racial tensions and of class bitterness, is one of the most unviolent countries in the world."

Yet, despite weaknesses of sentimentality and poorly-disguised symbolism, this play has strength, carries conviction. As we watch Clarry beating his bloodied fist against the impermeable right-hand fence, we understand the significance of his action, recognize his fraternity to the young bottle-throwing boy in *Alien Son*. To understand xenophobia is to oppose it: that is the moral of both writers.

Nor is the ending of the play as syrupy-sweet, as optimistic, as a cursory reading might suggest. In the final scene, as the family gather in the back-yard to drink a subdued toast to the new baby, Momma sits, dressed in black, her back to the audience. She, who earlier was most tolerant, most accepting of the new country, is now changed. She does not raise her glass, she mourns her dead son. We, watching her unforgiving back, feel ourselves rejected, excluded. Clarry's heart has softened, Momma's has hardened. To whom does the play's title belong?

The third writer, Mary Rose Liverani, is, like Waten, herself an immigrant. But, unlike Waten, she has very clear memories of her first country, for she lived in the slums of Glasgow until she was a sharp-eyed, sharp-tongued thirteen year old. Her autobiography, *The Winter Sparrows: Growing up in Scotland and Australia,* offers a brilliant exposition of those early childhood years: scrounging Woodbines for her mother; taking her father's one blue suit to the pawnshop every Monday, and redeeming it every Friday night, when he got paid; learning to read, and think, and argue, at the local school; wearing glasses, and hating them; playing in the crowded tenement streets:

> "Summer made of the slum children honorary citizens of the city of Glasgow. They were free to roam at will and they did; they went walkabout, runabout and for tuppence, tramabout, to Queens Park, the Bluebell Woods, Rouken Glen, Milngavie, and Linn Park, where they dragged ponds for minnows and tadpoles, threw bread to ducks, stood amazed at the beauty of swans, climbed trees, played Swiss Family Robinson, fell into burns and crammed their stomachs with unripe crab-apples, gooseberries, raspberries and plums, finally staggering home at night clutching their distended abdomens. Straps in hands, their mothers waited at the doors with one eye on the clock and another on the street.
>
> 'Where have ye been a' this time! Ye've been away since nine o'clock this morning and look at the time now. It's nearly eleven o'clock.'
>
> 'But it's no' dark yet. Ye cannae go tae bed when it's daylight. That's no' for sleeping in.'
>
> We devoured the daylight hours, raced through our sleep and ate absent-mindedly in minutes that inadvertently escaped our notice.
>
> 'Aye well, get something intae ye and get straight tae bed after ye've had a wash. Tomorrow ye're goin' tae take Jack and Sadie with ye' because ah want tae gie the place a real good clean-oot.'
>
> They had already gone to bed in preparation for an early rise in the morning. Oh God, what utter agony to have young brothers and sisters when you wanted to play."

Echoes of Dylan Thomas, perhaps, though this is a very urban childhood. From her vivid memories Liverani recreates that grubby, noisy, pulsating Glasgow life with such energy and conviction that we too are horrified when faced with the apparently dull, conventional and insipid existence of Australians'.

> "To the left of us was a man with a very tidy garden. Most gardens in Eugoberra were tidy, but this was usually from emptiness: in the front, an oleander or two and shorn grass, a wild lemon or plum in the back. This was ambitious horticulture. Mr Billem's garden, however, was decidedly eccentric ...
>
> ... He had set out his lawn like the nine of diamonds with rigidly shaped flower beds arranged symmetrically throughout it, the soil bound tightly by inverted wine bottles that gleamed lushly after they had been hosed. The diamonds were set in a frame of low-growing annuals planted with precision: a dark blue margin of lobelia adjoining a line of red begonias that were in turn linked to white phlox, the square being completed by a border of multi-coloured portulaca. The eye scanned the pattern, missing the parts.
>
> ... Mr Billem himself was very neat in his person, always clean-shaven to his bones which were very pointy. An F.B.I. hat shadowed his eyes and the pockets of his miner's cardigan sagged equally low on both sides. His speech was the most formulaic of all, and he tipped his hat when he spoke to you.
>
> 'Hot, coming up the hill,' in February.
> 'Windy, coming up the hill,' in August.
> 'Cold, coming up the hill,' in September.

To which I replied in despair: 'You can say that again.' If only I could see his eyes. But his head was usually tilted sideways when he spoke, or if he turned to look at you, he pulled his hat further down his forehead."

It is no wonder that Mary Rose finds her happiest moments with other immigrants, particularly the Italians with whom they share their first immigrant hostel. They look her in the eye, speak from the heart, live, as her mother declares one must, "wi' a bit o' dash and bravado". The picture of Australia Liverani offers us is so gloomy, so unmerciful, that some readers have been tempted to reject her book as unbalanced, unfair. But, as A.A. Phillips has pointed out, this is to ignore the psychological truth in the writing:

> "The innocent and dogmatic certainty of the child, gradually gives way to the insecurity of the adolescent, poised hesitant on the brink of the unknown territory of adulthood."

It is once again, as in *Alien Son,* an interesting, artistic mix of objective reality and subjective perception. And we are compelled, with Phillips, to

> "understand the defensive archings of the back to which migrants are tempted, the fierceness of mind with which they must protect their own roots, those in-bred values and codes of manners which have hitherto given their lives coherence and an undiffused force."

Mary Rose Liverani is a winter sparrow, come to live in the southern hemisphere. She will adapt, as sparrows, and most people do; but implicit in her account, as in the work of Waten and Beynon, is the need for the host community to adapt also. The marvellous New Year's Eve party that ends the book, with the Lavery house full of Australian plants, and neighbours and friends singing Auld Lang Syne, attempting Latvian folk-dances, and getting drunk on Scotch whisky and Australian beer, offers, at least, some hope for the future.

# DOCTOR JANUSZ KORCZAK (1878-1942)

**by Maria Lewitt**

'Could there be anything worse than an old man?'
'Yes, if this old man is sick ...'

'Could there be anything worse than a sick, old man?'
'Yes, if this old, sick man is also poor ...'

'Could there be anything worse than a man who is old, sick and poor?'
'Indeed, if this man happens to be a Jew ...'

'What could be worse and sadder than an old, sick and poor Jew?'
'Oh that's simple; if this old, sick and poor Jew has few small children and doesn't know where the next meal will come from ...'

'And what could be even worse? ...'

This is a quote from Janusz Korczak's last leaflet, distributed throughout Warsaw Ghetto in 1942. This was his way in which he appealed to the community for funds for his Orphanage, in a situation where the mere survival of an individual was often impossible. He begged, argued, threatened, not really caring where the goods or money came from, as long as he had that little food to keep his two hundred children alive. But that was the final stage of his life and it wasn't his whole life.

Janusz Korczak was born as Henryk Goldszmit in 1878 in Warsaw. His father was a lawyer, his grandfather a doctor and although Warsaw and District were under Russian domination, it didn't prevent the Goldszmit family from cultivating the Polish language and culture.

Henryk's early childhood was spent in an affluent, assimilate home. This serene, although isolated atmosphere ended with mental sickness of his father, followed by his father's death when Henryk was in his teens. The family's wealth didn't last long and the young boy had to work in order to keep himself, first at school, then during his medical studies, as well as to ease the financial burden of his mother. For many years he tutored privileged children. At the same time he wrote prolifically and at the age of twenty entered a drama competition under the nom-de-plume of Janusz Korczak. He won the prize and began signing all his writing by that name, gradually assuming it as his own.

Why do people want to remember a man who was born a hundred years ago and was killed thirty five years ago? there is no family left to keep his memory alive. The fear of his father's mental sickness prevented Korczak from having a family of his own.

Throughout his sixty four years he stayed apart from the accepted norms of society, always true to his convictions and beliefs. In pre-war Poland nationalists and clergy never forgave him his Jewish origin, while his own people saw him as a Polish assimilator. His statement that human problems can't be solved by revolution received a hostile reception from the left wing, while conservatives interpreted his educational methods as proof of his leftist-affiliations. Even in literary circles, although admired, he was criticized because he used his talent not to write 'true literature', but rather as a vehicle to popularise and question educational and pedagogical achievements. Teachers were alarmed by his new approach to the school system.

This must have troubled Korczak, though he never considered himself a tragic figure. He enjoyed 'being alive'. He stood tall above human pettiness. His experiences made him proclaim three hates, three Ps: pedants, politicians, pedagogues.

* Maria Lewitt is the author of "Come Spring".

'When the small worries come, it's not worth crying. When the real ones come, you will forget how to cry.'

On completing his medical course Korczak took a job at Warsaw Pediatric Hospital and practised medicine where it was most needed, not caring much about financial rewards. He constantly wrote and had thirty two books published ranging from children's fiction to pedagogical works. He even wrote during wars while serving as a doctor in field hospitals.

'I took part in three wars. I have seen wounded without hands, with open bellies, spilling guts. I have seen mutilated bodies and cracked skulls of soldiers, grown-ups and children. But I am telling you, the worst thing one could witness is a drunkard maltreating a defenceless child.'

That empathy for a child, that unquestionable love made Korczak abandon his medical practice.

'I left hospital for the Orphanage. I feel guilty. Hospital gave me a lot and I in exchange gave so little. An ugly desertion ... I was possessed by false fantasy: a doctor and a moulder of a child's soul.'

His work with the sick didn't satisfy him any more. He wanted to participate in the whole process of the development of a child, both physical and intellectual. He firmly believed that if there is some hope for humanity it rests with the children.

He established two orphanages, one for Jewish, one for Christian children and named them 'Child's Home' and 'Our Home' respectively.

Korczak himself wasn't an innovator. He took progressive ideas in child's pedagogy from the writings of theoreticians and put them to test and to practice in his orphanages, gradually adapting and extending them to the individual needs of every child.

He was the first to introduce and apply those new trends to the previously underprivileged children. He gathered his future wards from the streets — lost and desolate, and offered them guidance, self reliance, motivation, self discipline, values, solidarity and love. He was assisted by Stefania Wilczynska, a devoted coworker and disciple of his, who stayed with him and the children till the very end.

It was another ability of his; to draw, to inspire others, to make them believe in the urgency and importance of his work.

'I exist not because I expect to be loved and admired but because I want to love and to be of service. Nobody is obliged to help me but I myself have an urgent need to care for Humanity and the World.'

His approach to children was for those times, even by our norms quite revolutionary. He acknowledged their right to privacy, to respect, to understanding. He gave them self-government, legal code. Children's Parliament and Court sat in sessions periodically. According to Home's Judicial system both teachers and children were equal before Law.

'Before you ask a child to scrub the floor, you have to do it many times yourself.'

Some people criticized him, not so much for his methods but rather for the final achievements. His Homes were like oasis of goodness and trust among hostilities and corruptions of the outside world. 'Children were badly equipped', some argued, 'they lost all their aggression'. Korczak's philosophy was consistent and best summed up in a farewell speech he delivered to his children.

'We are not offering you God because you have to search for Him in your own soul and this is a lonely effort.
We are not imposing on you to love your Country because you have to discover it in your own hearts and minds.
We are not giving you human love because there is no love without forgiveness and to forgive is a painful task which everyone has to accomplish himself.
We give you one thing: yearning for a better life, which doesn't exist, which will come to existence one day in the future — a life of truth and justice.
That longing perhaps might lead you to God, to your Country, to Love.'

Korczak knew the outside world with all its brutality and dangers but he believed that the best preparation for the hard life is a happy, well balanced childhood.

He gave his children the opportunity to become whole people without his guidance many of them would have ended as delinquents. His record was quite unbelievable. In the first twenty years, out of 445 children who graduated from his Home, two became beggars, two prostitutes and three were convicted for theft. Throughout his life he had maintained that there is a small proportion of 'bad' children, who will always stay beyond the reach of any other human being.

'My thanks go to You my Lord, for creating a pig and an elephant with a long trunk, for tearing leaves and hearts. For making negroes faces black and beetroots sweet. Thank You for a nightingale and a bed-bug. For girl's breasts, for thunder and cherries. For the unbelievable way we are born, for bringing life to stones, seas and people.'

Alone with God. Prayers for the people who don't pray. He offered his children God, an opportunity to meditate, to pray if they wished. He recognised the need of a child to have someone he could turn to in need, loneliness, despair.

But his religion also was different from acceptable forms. His whole life was different. Even during the War, when he put on his old army uniform and refused to wear an armband in defiance of the Nazis orders. But he took the Star of David off that band, where it was meant to signify degradation and adorned the Home's flag with it. In that Quixotic, desperate gesture he bestowed dignity and hope to his children.

The flag was made during the War; it was green with opening buds of an oak tree on one side and a Star of David on the other.

He spent his Ghetto days fighting a losing battle and he knew it. At the time when the Nazis 'final solution' programme became clear, Korczak had been approached and urged by his Aryan friends to escape from the Ghetto. Like a good father he refused.

The Orphanage was forced to shift from one building to another. Each time the change was for the worse. But once re-established, the daily routine ran as always. Under Korczak's guidance a weekly newspaper was printed. He made and recorded periodical medical examinations. Children's Parliament and Court never stopped to function in its democratic way. All this and ever-present love and concern.

'What have I done to You my Lord, that I can't find You any more ... when my feet are in thorns and my hands and heart are bleeding. I call people! No answer. I call: Mother! Nothing. In the last exasperation I call God! And what? Nothing, I am alone.'

At night Korczak watched over his wards and wrote his diary. It is a strange document; disjointed, sketchy, rich in material, moving.

'People dispute and look at Death as a final act; in reality it's just an extension of Life, a different Life. If you don't believe in the after-life, you have to recognise that your flesh is going to live on as a green grass, as a cloud in sky. Because you are water and dust.'

One of his last entries was: 'I never wish ill to anyone. I am unable to. I don't know how it is done.'

And later:

'Poor plants, the plants of a Jewish Orphanage. A sentry looks at me. I wonder if that peaceful occupation of mine, at six o'clock in the morning, irritates or moves him. He stands there and stares, legs apart. I water our plants. My bald head in the window, such a splendid target. He holds a gun. Why is he standing quietly, just looking? No orders? Or perhaps he worked in civilian life as a village teacher, or a notary, a street sweeper in Leipzig, a waiter in Cologne? ... What would he do, if I greet him with a nod of my head, with a friendly wave of my hand?
Perhaps he doesn't even know that our situation is as it is? He might have arrived here only yesterday, from far away.'

August the 4th 1942.

On the 5th of August the Germans demanded that Korczak's children, classed as 'unproductive element' be delivered for so called resettlement. Neither Korczak, nor Stefania Wilczynska fitted into the same category and didn't have to go. They were even approached and presented with a German document exempting them from deportation. Faithful to their life-long commitments they refused. They must have felt that their presence would cushion the brutal reality the children were going to face.

Korczak wearing his badly worn-out captain's uniform led his children. He carried two small ones in his arms. The rest followed, holding their banner high. They marched five abreast, dressed in their best holiday clothes. They were calm.

Stefania Wilczynska closed the ranks.

Korczak was last seen helping the little ones to the cattle train. Destination Treblinka.

'My life has been hard but interesting. That is what I asked God when I was young. Give me God a hard life, but rich, beautiful, exciting.'

If nothing else a life as he wanted was granted to him.

Could there be anything more beautiful than a life like his?

*Translations of Korczak's Works are my own.*

## THE JEST

J.A. JACONO

It is grey, said I, with flecks of light
o'ersown with sombre tones of deepest black.
Sabled gloom engulfs
the feeble flicker of its sodden hearth.

It is brilliant, laughs the jester,
with every conceivable hue.
The Matterhorn at sunrise, the jewels of Sheba,
the symmetry of Cheops, the Taj by moonlight;
all are as acorn to the tree.

It is slime, said I, it burns,
it freezes. It is flint.
The stench of decay. Discordant stridor.
Endless tyranny.

To the mole in his cavern
the glowworm is sole arbiter of light.
It is for the eagle to Know
the incandescence that throbs the universe.
Therein lies the jest.

## THE RING

Jean Thornton

Thirty years ago we chose
the sturdy utility ring
at thirty-seven shillings:
nine carat, plainly crafted,
made to last a life-time

Had we settled on a circle
of finer quality, expecting
a limited span of happiness
it would be easier now to
remove the symbol of fidelity;
strong still, the band holds
fast the knuckle, demanding
the serrated edge of a jeweller's
saw or the pain of amputation
before it can be removed.

## Separation

Jean Thornton

When will this
old wound
cease to hurt?

It would be pleasant
to accept a prediction:
next week
next month
even the old cliche
'in the fullness of time'
albeit that time
yawns empty

But if the prediction
were 'never'?

Better seek no prediction
but bind the cut
with fresh bandage
and leave it to heal

# THE FIRST INTERNATIONAL CONFERENCE OF JEWISH THEATRE

Colin Golvan

From July 3-9, Tel Aviv University was the host to the first international conference of Jewish Theatre. Over 200 people from all over the world gathered to consider issues of relevance to Jewish Theatre and observe performances that reflected the current situation of Jewish Theatre.

As no such gathering has yet been attempted, it was somewhat inevitable that a good deal of discussion would focus on the very question of what is "Jewish Theatre". Is it simply a Theatre performed by Jews? Or is it a Theatre that takes as its sources Jewish rituals and religious practices? More fundamentally still, is there a spirit or a flavor particular to Jewish Theatre? And what of the role of language — can Jewish Theatre be performed in non-Jewish style of acting? And what is the place of Israeli Theatre in all this? Hundreds of hours of discussion dealt with these issues. Thousands more questions were raised. As the week progressed, it became obvious that "Jewish Theatre" is an open field. Analysts have barely begun to comprehend its scope, nor do they have a very refined understanding of what the term means.

The bulk of the conference was devoted to the giving of papers. The first batch was dealt with under the general heading: "Jewish Theatre: Exploring Unused Sources". Theatre academics from America and Israel addressed themselves to the question of Jewish sources yet to be considered in a dramatic context. Dr. Jacob Raz of Tel Aviv University considered the theatrical elements in the Kabbalah. Dr. Imre Goldstein presented a paper titled "An Approach to Acting through Martin Buber and the Bible".

The second bracket of conference papers dealt with the issue of "Jewish Drama in Our Time". The presentation of the Holocaust in plays was considered. Dr. Robert Skloot of the University of Winsconsin addressed himself to the problem of trying to present the Holocaust in a realistic way on stage. He insisted that such a presentation could never succeed and that a different style must be found. With an event so absurd as the Holocaust, noted Dr. Skloot, one should apply the techniques of absurdist theatre as perfected by Samuel Beckett.

Jewish influences on Jewish playwrights in America and England were considered in the context of "Jewish Drama in Our Time". The drama critic of the London Observer, Robert Kushman, noted Jewish qualities in the writing of Wesker, Pinter and Peter Shaffer. The point was raised that in the plays of Peter Shaffer — "Equus", "Royal Hunt of the Sun" and "Amadeus" — the leading protaganists were, on the one hand, indigenous, god-like figures, and on the other, strangers struggling to be accepted in the foreign environment in which they found themselves. Thus Shaffer betrayed his Jewish origins. An elusive connection certainly. Indeed the point was made that the elusiveness of the Jewish elements in these English playwrights reflected the desire of the Jewish community in England to keep from having to deal openly with its Jewishness. The work of American Jewish writers was considered by Arthur Sainer, a drama critic of "The Village Voice" in New York. Though it was stated that the American Jewish environment was "more open", still the problem remained — Jewish writers were frightened to deal openly with their Jewishness. Referring to Arthur Miller's most celebrated play "The Death of a Salesman", Arthur Sainer asked why Willy Loman was not presented as a Jew. Why did Miller "Prostestantize" his most powerful of spokesmen? The conclusion from all this — there remains much to do in the way of setting up a significant repertoire for the English language Jewish Theatre.

Israeli Theatre also had its turn. Amongst the most fascinating of sessions in the entire conference, a round table of important contemporary Israeli playwrights. The topic of their concern was whether the Israeli Theatre had begun to come to terms with significant Jewish issues as distinct from Israeli issues. The writers themselves lamented that it had not. The problem of Jewishness in Theatre was as elusive for them as for English language Jewish writers. The concern was voiced that Israel should be the centre of modern Jewish Theatre and yet the plays of its most celebrated writers have barely been seen outside of Israel. For whatever reason, Israel's playwrights have yet to be accepted outside of Israel in the way that its novelists, musicians and actors have.

In that the conference gave participants a sense of present day bench marks in Jewish Theatre, then the conspicuous absence of Yiddish Theatre had to be acknowledged for what it represented. If such a conference had taken place some thirty years earlier, it is hard to imagine that it would have been concerned with anything else but Yiddish Theatre. Nothwithstanding, papers discussing Yiddish Theatre were eagerly followed. Such papers included "Yiddish Theatre and the Language of the Stage in the Work of Alexei Granowski" by Dr. Kobi Weitzner of the Hebrew University. Dr. Mel Gibson of New York University presented a slide and film documentary on the career of the actor Mikoels, centring on that actor's celebrated performance of King Lear in the GOSET adaptation of the play. Included amongst the conference's performances was a faithful presentation of Shalom Asch's "God of Vengeance" by the Beersheba Municipal Theatre, albeit in Hebrew.

A theatre conference without performances would be a big cheat. This conference boasted many performances. Of particular note — "An evening with Elizabeth Swados and Yehuda Amichai" (the former being an American poet, musician and playwright and the latter an Israeli poet and this year's recipient of the Israel Prize for Literature), "Good" by C.P. Taylor presented by the Cameri Theatre of Tel Aviv, "The Price" by Arthur Miller presented by the American Jewish Theatre and three plays presented by the Los Angeles-based "A Travelling Jewish Theatre". This latter group presents very innovative theatre on the theme of the Jew in Exile combining masks, music, and thankfully considerable wit.

By the end of the whole affair, one was left with a strong sense of Jewish Theatre being very much alive but its possibilities was a consideration left largely undefined. At the conference opening, participants were quite unsure of what they were dealing with. By the end, the question became one of how far whatever we had could be taken. A very tentative but precious rapport was created between Jewish theatre workers from all over the world who, if not for this excuse to get together, may never have realized just how much they have in common with each other.

# ENVY'S FIRE

**Serge Liberman**

My father was a little man, with little ambition, little talent, little initiative, little achievement. While he remained a small-time shoemaker, his landsmen, ship's brothers and friends had become manufacturers and builders, and while he sat day in, day out in his little shop, they took vacations for months on end, sending him picturesque postcards from the beach at Surfers Paradise or from overseas. His shop in Fitzroy was a narrow dingy place with a grimy window looking in upon yellowed newspaper shelves holding a half-dozen pairs of dust-laden women's shoes and two or three outmoded handbags, while inside, the walls were a dirty leaden grey and the floor whose bare boards were smeared with black and brown polish was strewn with remnants of leather, bent nails, some with their heads snipped off, and bits of string. It smelled fustily of leather, lacquer and dust.

He had few customers and these mainly from among the poor — pensioners, sales girls, labourers with large families, and a few Maltese, Italians, Greeks and Turks who lived in the commission flats that rose high and box-like in the street behind his shop. To them, he sold his labour cheaply — often giving credit — and if my mother had not worked as well, serving in Koppel's grocery five-and-a-half days a week with the self-denying dedication she gave to everything she did, there is reason to suppose that even the rent towards the flat in St. Kilda in which we lived might not have been met. Certainly, despite my scholarships, I would not have been educated towards the lectureship in English I was in time to attain. Most of his time, my father spent in the doorway of his shop, without particular expression watching the passing trade of Smith Street — young mothers wheeling babies in squeaking prams, old men with walking sticks, housewives in a hurry, businessmen emerging satisfied from the corner hotel, migrant children chattering spiritedly as they idled to and from the nearby school. To everyone he nodded, bowing his balding head ever so slightly in deference to all and sundry who came by his way. At other times, when he was not bent over his last, humming an obscure unrecognisable melody in a droning monotone as he glued down a fresh leather sole or hammered with quick deft strokes a rubber heel, he sat on his stool, reading, nearsightedly, by whatever light entered through the grimy window. He read a lot — the daily "Age", Friday's "Jewish News" or a Yiddish book — but for all his reading, he held few opinions of his own. He was more given to agree than to dispute and if a customer or a friend made an observation that instinctively ran against his grain, he would nod, smile meekly as if embarrassed and say in a hesitant but conciliatory tone, "Yes, I see what you mean; there may be something in that". Sometimes, he took out the stub of a pencil from his smeared grey apron and on a paper bag or along the margins of a newspaper jotted words which struck him as he was reading or gazing blankly out of the shop. On occasions, in the evenings after returning from work, he would enter my room where I was studying, he would run his eyes over the titles that were accumulating on my bookshelves and nod approvingly — he was always nodding — saying as he pointed first to his temple and then to his heart, "In the end, the real world is in here and here". He would then leave and while my mother prepared the next day's dinner or ironed the clothes or chatted with our neighbour Mrs. Fainkind in the kitchen, he would retire to the lounge-room where he would read sometimes until midnight and make notes in Yiddish in a little fifty-cent notebook that was curling at the edges and dog-eared in the corners. Seldom did I have much of importance to say to him — I whirled in my own livelier orbit of student life, parties, concerts and football matches — therefore seldom did I intrude upon his privacy and for that, I often felt, my father who held himself shyly remote, was not entirely ungrateful. I shared his roof, his food, even his ties, but unlike other sons not his being.

I was not particularly proud of my father whom, in a phrase I gathered first from Steinbeck, I came to see as a mouse among men, so reticent, acquiescent and colourless was he. In the fourth form, I envied Mark Wechsler his father who told lively, humorous, sometimes bawdy stories by the yard and later Paul Kagan, my classmate, whose own father, a coin-and stamp dealer, was a man of the world, much travelled and articulate, a huge imposing man always smartly dressed, with a broad sturdy brow, white elegant hands with long fingers and unchipped nails, deep wrinkles of mirth alongside his all-comprehending eyes and abundant hair which rode in rich silvery-white waves swept back vigorously in all its fullness. And there were other fathers I came to know — men of substance and opinion, of ambition and achievement, immigrants too who had come with merely a suitcase, like my father, but who were laden with mines of initiative and forward vision that seemingly put behind them the past of a Europe destroyed and buried that past under the more durable and securer concrete and steel foundations of flats and factories and supermarket chains. If in the new land, there was gold to be had, my father, though not blind to its reflection in others, never touched it with his own fingers, himself clinging instead to what I saw as the dress of a quaint old-fashioned vanished past peopled by naive rebbes, naive socialists and naive visionaries alongside little tailors, little shoemakers and little saints who held a tenuous and — as the reality of history was to prove — a precarious foothold in the wider world of men. To my ever-recurring dismay, whenever I thought about it, my father was cast from the same mould and, circulating by predilection in the sphere of more sophisticated friends and their worldly-wiser fathers, there were occasions when in his presence I was, even involuntarily, ashamed. His stunted English as he asked for a packet of cigarettes at the milk-bar or for three tickets — when I still went with my parents — to a picture show jarred my ears and my sensibilities and I would at such times sidle away from him and pretend preoccupation with whatever distraction presented — a poster, a bill-board, or the traffic outside — the less to evade that jarring than to publicly deny any kinship or connection with him. It hurt him, to be sure. But this I learnt not directly from my father

who when wounded silently nursed his wounds in private and unfathomable retreat. Rather, I learnt it from my mother who, noticing, would say with a sharply-honed penetrating barb in her tone, "Are we giving you the right to study and be somebody so that you should be ashamed of your own father?" I protested and denied and, however reluctantly, returned to the family shadow by way of proof, but had to acknowledge that my mother certainly knew how to rivet a nerve with the truth. I would then walk beside or behind him, already at sixteen a head taller than he and sturdier, and promise myself — vow — that I would be different from my mouse-like father, that I would be like other outgoing, articulate, clever, achieving fathers, and attain to heights where a man did not live and die without a ripple in the waters of life but where he stirred the currents and waves himself with the full force of his gifts.

And I *had* gifts. Quite apart from the praise and prophecies lavished upon me by my teachers and my parents' friends, I recognised my own worth and felt, indeed knew, my potential to be unlimited. Where my classmates wrestled with a problem in maths or agonised over the interpretation of Chaucer or Keats, to me they came like breathing. In my final year at high-school, I was leader of both the school's chess and debating teams and contributed amply — a story, a poem and an essay about non-conformism — to the school journal. My mother fretted that these diversions might stop me "getting on", as she termed scholastic success, but by year's end, I could present her with a string of honours and two scholarships that would enable me without excessive hardship to my parents to pursue a university career. Their one disappointment was in my choice of courses. Inclined towards literature and sociology, I enrolled in the Faculty of Arts. They — particularly my mother — would have preferred to raise a dentist or lawyer, an architect or engineer. These they understood. My own choices left them bewildered. "What can you **do** with other people's scribblings?", my mother asked in a harassed display of philistinism, "and what is this sosho . . . sosho . . . logy?" My father, however, became more easily reconciled. Bowing his small balding head as he scraped with the tip of a knife the grit from under a chipped thumbnail, he said simply, "What goes into a man's head is never lost".

Entering into university, I came to nurse and nurture another more edifying ambition. To write. And more, to have my writings known, or rather to become known through my writings. I dreaded littleness, anonymity and, at life's end, oblivion such as that towards which my father, sequestered in his dingy shop for days, months, years on end, was heading. A man was born for greater things. It was true, I knew, that opportunity had cruelly eluded my father. Born at the wrong time in history, the third son and sixth child to an invalid asthmatic father, he had lived in Warsaw, become apprenticed to an irascible punitive shoemaker upon completion of primary school, and in later years had been driven, upon the German invasion, from that city to wander about the steppes and forests of Siberia before returning west to the devastated city that had been his home. Thereafter, he drifted along currents not of his own making and coursed through a series of byway stations — through St. Ottilien where he met and married my mother, through Paris, through Marsailles, through Genoa — before arriving with his battered suitcase to the remoter, quieter, more mysterious shores of Australia. I often wondered whether he took time to look around. Within the first week, he was settled as a process worker at Julius Marlow's, barely raising his eyes to the wider world, it seemed, until much later — some ten years — when he purchased with whatever copper he had saved the narrow mouldering shop in Smith Street from a recently-bereaved widow who needed the money. That money, had he been a different man, he could have invested more iwsely, more profitably, as his ship's brothers had done, but the scope of his lateral vision did not extend beyond the pavements that lined his daily route between our St. Kilda flat and his shop and it held him within the strait confines in which was harboured the stultifying fate of mediocrity, insignificance and littleness which I came to despise. It was that insignificance, that littleness and that narrow vision that I sought above all to transcend.

Academic success, as before, came easily. I completed my honours degree within the minimum four years, embarked on a Masters thesis dealing with changing social movements as reflected in English literature since Chaucer and obtained first a tutorship, and then a lectureship in English in the Faculty of Arts. Along the way, I had written articles and book reviews for the campus magazines and for two years headed the university's debating society.

These years were not, however, free of their disappointments. I came to collect a veritable treasure-trove of rejection slips for my creative work. Under the influence of Camus, Kafka, Eliot and Beckett — all of whom were in vogue at the time — I wrote in my spare time stories, verse and one-act plays which I typed, bound and submitted with almost loving solicitude and heady confidence, only to see them returned to my letter-box with little more than appended preprinted notes regretting their unsuitability for this, that or other magazine. Failure — a novel pill too bitter to swallow — drove me harder. That I possessed creative gifts, I did not doubt, I could not doubt. But what lit the tail to mere dogged, and sometimes frenzied work was the desire, or need, to have them publicly acknowledged. Thus driven, I wrote; wrote between lectures, between reference work, late at night, in the early mornings; wrote about alienated professors, hallucinating students, uncommunicative couples, remote fathers, rebellious sons; wrote about nature, fate, godlessness and chance, and wrote about futility, absurdity, emptiness and death. The ideas came readily enough — but not, to my growing chagrin and frustration, the success.

In the year that I completed my Masters' thesis, my father fell ill. He was then nearing sixty-five. He was totally bald, had become short-sighted to the point of relying on a magnifying-glass for reading and had developed high blood pressure and heart disease. As long as he was able, he drove to his little shop every day, returning home towards late afternoon too weary to eat or read or scribble notes into his dog-eared fifty-cent notebooks. He spent more time in the kitchen, stirring his spoon in successive cups of black tea, his face dark and wrinkled like a winter leaf, listening absently to my mother and to Mrs. Fainkind as they chatted, as ever, about recipes, their husbands, their sons or the price of tomatoes. At such times, he seemed to me more pathetic than ever and his littleness in the world struck still more forcibly as an affront to all that I believed a man should be. And seeing him wither and wilt within a shrivelling shell, my own dissatisfaction with myself mounted as did my apprehensions that I, too,

for all my academic attainments and success, should, in that one pursuit that had come to matter most, make no ripple, no mark, and like my father be consigned to that ageless anonymity and oblivion that enveloped his existence. If I wept when, in the end, my father died — he had suffered a stroke and lingered without dignity for three weeks in a coma before dying — it was less because he was my father, I knew, than because of the irrevocable ugly waste of a life that he had come to represent. In keeping with custom, I recited kaddish after him, sat shiva with my mother for a week and let my beard grow. But, within, the acts were hollow and, to my nagging shame, insincere.

For more than a year I had been living alone in a flat near the university. Upon my father's death, to keep my mother company I moved back home.

One Sunday evening, disinclined for any particular activity, — another story and a poem had been returned in the preceding week — I sat in the lounge-room gazing idly over the Yiddish titles in my father's bookcase. My mother was ironing in the kitchen and every so often I heard from there the hiss of heat upon moistness. Languidly, I reached out for one and another of my father's books, flipped through their pages, and returned them to their shelves. In some, I noted my father's pencil markings — words, phrases, sentences underlined, and brief annotations made around the margins of the pages. This held no surprise for me. My father had never been able to read without his pencil stub in his hand, a habit which I, who seldom took voluminous notes, regarded as quaint but also reflecting a distrust in his own capacity to grasp at first reading an author's meaning and intent, a limitation which confirmed me in my long-held opinion of him. On the bottom shelf of the bookcase, I saw a pile of uneven newspaper cuttings, already yellowing from exposure, with the same now-fading markings in the margins and on top of that pile an open shoebox containing a score or more of those cheap-dog eared notebooks with which I had seen him occupy himself in the evenings after work. Although they had always lain exposed in that box, I had never taken interest in them until now when idleness and vague curiosity made me reach out for them.

I had, despite many years of growing up in Australia, retained a good knowledge of Yiddish, and to my astonishment which made me sit up as if thunderstruck and which brought creeping tingling goosepimples to my flesh, I realised — such a thing had been beyond conceiving — that my little bald-headed wrinkled reticent colourless unambitious unachieving father had also been a poet. One after another, I turned over the pages of his almost-mangled notebooks to discover in his script, minute and cramped, verses which in their Yiddish rang with a rhyme and rhythm more lyrical and moving than anything that I had every written.

Quivering with the unexpectedness of my discovery, I read:

I fiddled away my dreams on strings unseen
Playing silent song on surfaces serene,
While coursing deep in the crypts of being
Cadenzas crashed in torrents streaming.

Turning the weathered page, I came across a simple quatrain that surprised me, my father never having been a particularly observant man.

Pure the dawn as is the dew
None so homeless as the Jew,
Strong the sun and mighty the sea
None that yearns so strongly after Thee.

And towards the end of what must have been his last notebook — his writing had become uneven, jagged and spidery — my father emerged, uncovered, in a guise unexpected because never sought.

Sweet summer once shone in the face of my son,
My silken-haired, my wide-eyed child
Transforming my wasteland into a kingdom splendid.
Remote now our souls, touching but rarely,
In his breath the chill of winter,
In my own that of abandoned dying.

There were more, many more — entire poems, fragments, single lines — contemplative in the main, depicting at times in almost tactile forms the broader gamut of his experience, ranging from the close warm tradition-bound existence in his old Warsaw home through years of uprootedness to his brooding sense of homelessness in the new land, of crumpled dreams, abandonment and isolation.

My father had never read Kafka, nor Beckett, nor Camus. Where I — as I recognised now — wrote my stories, poems and plays about futility, absurdity, emptiness and death in vacarious imitation of my mentors, myself living a life of comfort, companionship and outward success, my father had written out of the depths of personal pain. **He** had dreamed, **he** had experienced, **he** had suffered uprootedness, abandonment and isolation. And he wrote about what **his** soul had known and comprehended and felt. Where I had been derivative, he had been honest; where I had been hollow, he had been pure.

And in that moment, I came to hate that honesty and purity that mocked my own work; I came to hate, despite myself, that little man, my father, who had in all past years been bigger than I; and I came to hate the poems; the fragments and the lines that were in my hands, branding into my flesh and my brain my own dishonesty, my lack of creative gifts, my failure in that which mattered most. And I could not contain my hatred, could not subdue it, as hand over hand, I threw all my father's notebooks into the shoebox, carried them under my arm to the backyard outside, where, with a motion that would allow no retraction I thrust them into the incinerator in which a dying fire left by neighbours flared as little tongues of flame leapt up to lick and embrace the curled dog-eared pages of the notebooks. I watched, watched, with fascination and trembling and abhorrence. I saw the pages glow, blue, orange, crimson, saw them shrivel into charred blackness and saw them crumble into grey ash which fell and settled on the amorphous glowing cinders in the incinerator's depth. Above, a handful of stars towards which isolated ephemeral sparks flew appeared through the clouds, the air was still and all about there hung the concentrated silence of entrancement.

At that moment, my mother, holding a pile of ironed clothes in her hands, looked out through the bedroom window and asked, "What are you burning at this hour?"

And hunching a shoulder and raising a palm as though it were nothing, I said "Rubbish", knowing — realising, too late, too clearly — that it was my little father's soul that was burning there, his life after life that was dying and his stature that was crumbling into oblivion everlasting.

# ONE MORE FOR THE HOMELAND

**Stephen Bloch**

"War is an emblem of all misery"

*John Donne*

"One kills one, onu is an assassin,
One kills millions, one is a conqueror,
One kills all, one is a God."

*Jean Rostand*

"It is good to die for the fatherland."

*Joseph Trumpeldor*

PART ONE

I was the only one at home when the telegram came. I thought it was fitting, for I loved Michael more than anyone. I unfolded the yellow paper and read words which brought tears to my eyes and made me feel sick and weak. I trembled. I went to throw up but I couldn't. Tears started at the back of my eyes, wanting to escape. I began crying and screaming, sobbing desperately. Oh God, Michael, I loved you, did you know that? You did not have to die. It was not your war.

My anguish focused and turned to a fierce hatred of my brother's killer. In my mind I cried to him: "It was you God in stinking heaven who killed my brother. You murdered him with your conjured lies of ideals and freedom and tradition, and the belief of a 'chosen people', whose only real uniqueness is that of dying a slower death than most. And when you killed that Jew, dear God, you killed more than just a being which you created, but also a husband and a son, and a brother. My brother. The brother that I loved. How can I ever believe in you, dear God, when your world knows nothing of love or morality or peace, only corruption and violence and war. Horrible wars. Wars that cripple and maim. That my brother died in a stupid childish war based on the legend of an historic homeland, only proves your futility. My brother only ever had one home. It was here in Australia. Melbourne was his home. Now Israel was his grave.

PART TWO

The grave was being filled in. The crunch of the shovel was the epitome of revulsion. I choked down my sickness. The Mount Herzl cemetery in Jerusalem was full. Not for Michael, but because all the dead — or rather all the remnants of the dead — from the last war were being buried. I looked at my mother. She was crying, sobbing into her handkerchief. She had lost a son. A son she had loved dearly. I knew my mother. Michael's death would always haunt her. Her anguish and pain would be limitless. She would never let go. But, standing there, something came over me. Looking at her I felt anger and frustration. Her pain was simply that of a mourner. She was not bitter! She was not filled with furious hatred. Her eyes showed sadness and bereavement, but to her, the loss was in the fact that Michael lay dead; it would have been the same had he died of disease or an accident. She cared only in the fact of his death, not in the uselessness of it. The thought hurt me. For others' sake as well as my own.

I turned away and saw Alan standing behind me. Alan was my younger brother, the baby of the three of us. Only now when I looked at him I knew he was no longer a baby. At seventeen he was controlling his own destiny. Learning to run instead of walk. I looked into his eyes and saw so much of me that was and so much that wasn't. I was the more carefree. More accepting. Happiness being its own virtue. Alan, on the other hand, was more stern, more principled. We had always been close despite our basically different natures, our only arguments coming from issues of ideology or morality. I usually admired his firm stands, his convictions, but I laughed at his naivety.

On that day, I looked at him and felt uneasy. Alan's gaze was fixed on his face, it was grim. He was finding it hard to cope. I understood the signs. His expression bore more than merely attempted resilience and defiance. He looked almost challenging. . .

PART THREE

I was the only one at the airport to see Alan off. My parents didn't have the strength or the courage to witness their baby leaving home to make a new life in Israel. They were confused. Things hadn't turned out the way they had planned.

Alan looked me in the eyes. There was a strength and a will behind them. He was now a Zionist: strong, purposeful, desperate. He answered my glare. "Daniel", he said, "don't you see our future can only ever be in Israel. We have a chance to be a nation, to be independent. To live our culture, speak our language."

"English is your language. Yours, mine and that of eighty per cent of Jews in the rest of the world. You're kidding yourself Alan, Israel's a sinking ship ready to explode. We don't need Israel. Jews don't **need** anywhere. Your precious Jewish culture has lived quite nicely for the past 2000 years. It's not all about to disappear. Israel can't last, the reason it won't survive is because Jews living in France are happy living in France. Those in America are happy there too. Israel was created as one big refugee camp after the war. It's not **needed** now.

Alan was beginning to talk as though there were no tomorrow without Israel. It was the Zionist argument. I loathed it. "Daniel you're wrong! Israel is a home where for the first time in our lives we can actually be happy. For God's sake. Danny I'm not orthodox and I'm not blessing the coming of the Messiah, I'm just appreciating Israel for what it is." "Shut up", I shouted. Suddenly I became angry. Alan was a fool.

"You talk of Israel and happiness while Michael lies dead in an Israeli grave with a thousand bullets in his chest. Israel is at war. It will always be at war. War stinks. It destroys and destructs and creates nothing but pain. Any existence is better than one riddled by the bullets of continuous warfare. At least face up to the fact that you're going as a martyr. And if you do get yourself killed — what then? What wondrous things will you have achieved? How much better off will Israel be? Nothing will be gained, Alan. It never is by war. You're just letting politicians haggle over the price of lives. And

how do you think Mum and Dad feel now? One son already dead and another going to join the same army."

Alan picked up his cases. He had tears in his eyes. I knew I had been unfair; he loved his parents just as much as I did. I saw him walk away and thought of the safe, secure world he was leaving. He was only doing what he thought was right but I couldn't see it. It was funny. Two brothers. So different, so opposed. The only thing we now had in common was our parents. I wondered how strong the link really was.

PART FOUR

Soon after Alan left my mother became sick. She was only an ordinary person. The stress had become too much for her. She began to lose her interest in local affairs and became distant with her friends. Her sorrow could not be shared. She lived only for the tall, handsome, confident memory that was Michael. While her friends all played with their grandchildren, my mother knew she would never have any from her eldest son. At this time my own relationship with my parents became strained. Somehow, we were no longer a family, just individuals leading our separate lives and thinking our separate thoughts. Everything seemed to have broken down. I became frustrated and angry. It seemed it wasn't enough that Israel and its futile war had claimed the life of one brother and the spirit of another, now it was eating into the souls and lives of a family thousands of miles away. More than ever I despised the concept of God and His chosen people. I could not conquer the age old argument that if God is so powerful, why does He allow His children to suffer so? Where was He during the Holocaust and where was He now? To worship such a God, one that talks of peace yet delivers none, seemed absurd to me. Even a fool knows to quit when the dice are loaded. Judaism was a religion of hope. Nothing more.

As for my parents their world would never be the same. They had scarcely had time to adjust to Michael's death when Alan left to continue in his brother's footsteps. God's Israel had not killed them. It had broken them.

I was the only one at home when the letter came. In it was a photograph of Alan in his new Israeli army uniform, standing tall and proud with a rifle slung over his shoulder. I looked at the photograph and thought of the death of Michael. The same emotions arose in me again. Only now they concerned Alan. I could see so much that he could not. He saw himself as a builder going to make a new life in Israel, realising a 200 year old dream. I saw him only as a warrior and a martyr. One more in a line of stupid believers. One more victim. Michael lay dead for the cause. Alan was still living it. The dead of Israel's past and the living of its future were alike in my mind. Either way you looked at it, it was simply going to be just one more for the homeland.

## Halley's Comet

for Hyman Spigl, astronomer
(1911-1962)

Judith Rodriguez

To see Halley's Comet, far-sent
once-in-a-lifetime-faithful
waif of our universe, return
and flaunt her spill of light
kicking her train behind in the curvet
like a flamenco dancer;

to feel an incurious eye cross
worlds, your brow by night,
your sunlit garden, her nearing
slice the blue air of days
till she drops away, shimmering

stream first, light-years backward
in mine-black space, for mantle
distances a lonely child
invokes, and folks out late
crook-necked, a scared delight . . .

Not to see Halley's Comet . . .

## ELEMENTS

Ben Rosenblatt

Thunder, lightning, skies and seas,
Rocks, and sand and stars,
Heavens, sun, our cursed earth
In eternal spin.

Falling stars in time and space,
In stone, Sphinx in desert wastes,
My songs entombed in words,
The gaps between the silent notes.

If you could hear or feel my heart,
My poem that burns and glows
Would then to you reveal
My love that soothes and heals
The wounds that bleed through
History in you and me,
The tears that flow and drown,
And burn our souls.

Hear then the sighs, the cries
Of millions burned to death in
Ghetto flames,
Inscribed in memory, in a million
Words of pen and ink.

Is this a compensation for Mankind,
True or false?
I demand a reply from you,
And you from me.

# My Musical Career

**Jean Holkner**

The trouble is, I come from a musical family. By that I mean my Dad used to play the mandolin. By ear.

My mother would tell us of how he won her heart.

"He used to come to our house on Sunday nights and sit quietly by the window playing "If You Were the Only Girl in the World'."

Dad would always hotly deny this, claiming that he didn't even know the tune, and if he had been playing anything it would more likely have been "Show Me the Way to Go Home".

Early in life Dad had come to terms with the sad fact that he and his mandolin would never make THE BIG TIME musically.

So he bought a gramophone.

Being from the "old country" Dad was a musical sentimentalist and so Jascha Heifetz and Yehudi Menuhin plied their violins at us all day. Especially Yehudi, who everyone knows had begun playing when he was eighteen months old or something and look where he is today. Dad was getting a bit anxious about his plan to launch the female version of Yehudi (me) upon an unsuspecting world. After all, I was way past eighteen months and so far had demonstrated no musical talent whatsoever. Unless you count being able to nearly play "God Save the King" on little Paul's toy xylophone.

At this time Dad ran a stall at the Victoria Market where he sold peas at fourpence per pound and beans at sixpence per pound. Sometimes parsley for a penny. Being a hopeless spendthrift Dad was a prey to many temptations at the market. Sometimes he bought mildewed books for us called *The Immortal Flame,* and *The Girls' Own Annual* for 1932. Mum used to carry them out to the shed holding them with the tips of her fingers with one hand and her nose with the other. But the stall which attracted Dad the most was one loaded with old records, yellowed pages of sheet music, and very second-hand musical instruments.

One Friday night Dad came in looking as though he had a secret. Both his hands were behind his back, but that was normal Friday night behaviour. It would be our weekly surprise — half a dozen pink snowballs, a paper cone overflowing with fairy floss, or a couple of yards of licorice. Usually we had to guess before we got it.

"You'll never guess this time," he said, looking straight at me. We all stood around in hushed silence as he placed the black case carefully on the table and snapped open the lock. There it lay. He took it out, put it lovingly under his chin, and drew the bow across it.

We stood entranced.

"Here!" He handed it to me. "Have a try." And that was the start of my musical career.

My teacher was Mr Davison who Dad had discovered by accident when he'd walked past a house with a brass plaque nailed on the front gate.

*W.R. Davison, A.L.C.M.*
*Teacher of Pianoforte*
*and Violin*
*INQUIRE WITHIN*

This story was first published in "The Educational Magazine". It is printed here with the author's permission.

Mr Davison was seventyish and wore a pince-nez through which he would peer at me in despair as I bowed my way interminably — and wrongly — up and down the C Major scale.

Now and again his despair would turn to rage and he would snatch the bow out of my hand and rap me across the knuckles with it crying, "Enough! Enough!" which pleased me greatly because this meant he was about to grab his hat from the hall stand and make off.

Dad got quite depressed with my failure to make Menuhin-like progress on the violin, but he didn't give up hope until the day Mr Davison grabbed his hat from the hall stand for the last time. Just because I'd played:

instead of

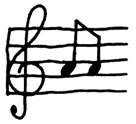

It was some time before Dad was in the money again and it was poor Lily who copped it then — nothing less spectacular than a cello which cost seventeen-and-six (plus my violin) at the market music stall.

Mum found the whole idea very distasteful.

"Does she really have to sit like that?" she asked. "I mean, can't she put it one side of her and play?"

Lily was smarter than me and said she had no intention of going bandy legged.

"This cello," she announced to me soon after she got it, "is going to have an accident. No normal man is going to look at a girl whose legs do *this"* — and Lily contorted herself into a truly horrifying shape.

I was convinced and instead of telling on her, I watched. But cellos aren't that easy to do away with.

First, she stood it up on its point and twirled it round and round, like bush musicians do with their double basses when they can't remember the next bar. Lily twirled the cello round slowly at first then, as it gothered speed, it escaped from her grasp and pirouetted into a corner of the room and collapsed on the floor. Not, unfortunately, in a heap. Lily looked at it in disgust. Then at me. "You'll have to help me."

"Nothing doing," was my affable reply, to which Lily responded by grabbing me round the neck and trying to choke me. To which I replied with a knee in the direction of her stomach and in a minute we were wrestling round the room. It was only a little room and we fought our way grimly round it. Till we got to the corner where suddenly an inspired Lily gave me an almighty shove and I fell on the cello with such force that the poor thing collapsed beneath me and lay with its vital organs strewn pathetically round the room.

I got a few nasty bruises myself.

Lily came off best. Not only was her musical career over but her legs grew to be normal shape. Though somewhat fat.

As it turned out, Dad wasn't too upset about the cello because at the time he was busy teaching himself to play a mouth organ which some forgetful customer had left on his stall during a parsley transaction.

It was good while Dad was learning the mouth organ because my musical career was allowed to lapse.

But not for long. Dad decided that the mouth organ would sound much better if there were a Human voice accompanying it — mine. Dad was convinced that all one needed to give Nellie Melba a decent sort of fright was to sing at every possible opportunity. In this way there was a good chance you would be discovered by a talent scout accidentally walking past your window while you were practising "Lover Come Back To Me". So I sang constantly and earnestly whenever I was in the bedroom doing important jobs like painting my fingernails with red ink or helping Lily roll cigarettes made of dry grass and toilet paper. No talent scout showed up but my voice was discovered by Miss Hogben, the school music teacher, who was very short of numbers for the school choir.

Unfortunately, the only songs Miss Hogben liked were for sopranos with a top register of G, and seeing that my voice was whatever the female counterpart of baritone is called, I found the school choir a bit of a strain. My breaking point was the last note of a song called "The Swan". There was absolutely no chance of making it up there, so I tried shaping my mouth into a perfect O, closing my eyes in a fair imitation of ecstasy, and leaving my voice out of it. It worked well. I mean, nobody knew what I was not doing and I couldn't wait to show Lily my new trick.

As soon as I got home I went to the record cabinet and found a number called "Sempre Libera" from Dad's collection marked GREND OPERA. The opening line was "Sempre Libera degg'io folleggiare di gioia in gioia", and it took me half an hour to master the words.

When Lily came in I was standing in the middle of the room doing the actions while a quavery coloratura called Signora d'ella Campana did the vocal.

Lily was very impressed and decided we should do an act for the Christmas Break-Up. For a week we stood in front of the bedroom mirror practising a duet called "O Torture Me and Flay Me". Lily was a Turkish pasha and I was the heroine. We fished out an old evening dress of Mum's and Lily got some striped pyjamas and a towel for a turban.

We hurried to school on the fatal day laden down with costumes, Uncle Theo's portable wind-up gramophone, and "O Torture Me and Flay Me" in its brown paper cover.

Lucky we were on last, because Lily dropped the record and it smashed into at least forty pieces, but we had time to run home and put on our white Speech Night dresses and sing "Lover Come Back To Me" instead. Which wasn't nearly as good.

It took Dad a long time to forgive us for the gap we'd created in his GREND OPERA section. And it looks as though it'll be there forever. Unless you happen to know someone who has a copy of a duet called "O Torture Me and Flay Me"?

Anyway, Dad gave up on my musical career after that.

I knew it for sure the day I caught him listening carefully to Little Paul as he sat banging on his tin drum.


**David Keys Distributors**

Registered Office:

**522 CHURCH STREET**
**RICHMOND 3121**

**P.O. BOX 171 RICHMOND 3121**

**Phone 428 1789, 428 1174**

*BOOK REVIEW*

# "AUSCHWITZ AND THE ALLIES"

by Martin Gilbert (Michael Joseph/George Rainbird, England. $25.00)

Erwin Frenkel

Martin Gilbert is a diligent meticulous chronicler, author of "Final Journey", as well as many other books and atlases. He has also been the official biographer of Winston Churchill, and is a Fellow at Merton College, Oxford.

The work under review is not a mere chronicle, but an autopsy on Western morality. It will disturb all who harboured illusions about the wartime philosophic posture of Western establishments. The more cynical among us may perhaps detect a whiff of whitewash, but such a view would be unnecessarily jaundiced. After all, Gilbert feels strongly enough, as a civilised man, that the callousness and infamy of those in the anti-Hitler camp should also be documented for all to see and to remember. At the same time, his tribal loyalty demands that he give his compatriots the benefit of the doubt, as far as possible, even while his integrity compels him to list all the facts which foreclose their right to that benefit.

The subtitle sums up the theme of the book: **"How the Allies responded to the news of Hitler's Final Solution".** Their response is hardly a feather in their cap. It is rather a blotch in their copybook.

Notwithstanding the consistent deception by the Nazis about their activities, designed to deceive the Germans, the victims, and the allied spectators, the **executors** of the scheme had **no** comprehension of its monstrosity. Kafka prophetically elaborates the philosophic dilemma in his "The Penal Settlement", and, in Western law, insanity absolves from guilt.

Wim Van Leer, who wanted to do something about the holocaust, recalls that, in the early '50s, he "came across a German patent in which a Martin Klettner, on behalf of S.A. Topf & Sons, Wiesbaden, validated a wartime invention, namely an "oven, which, continuously fed with corpses, cadavers, or parts thereof, consumed virtually no fuel, using the corpses residual combustible fats as fuel for their incineration". — A conservationist yet.

The legal fraternity engaged in the Nuremberg trial and other researchers, were numbed by the meticulous and copious records the perpetrators kept of their own monstrous conduct. There was an unusual incidence of sick leave amongst these lawyers, for a malady promptly dubbed "battle fatigue".

The Jewish reader will find old wounds irritated anew. It may open the eyes of those who are so reluctant to see what is happening now. It is "business as usual". There is one standard for "them", one for "us". One week after the final withdrawal from the Sinai, at a cost of $6000 per Israeli Jewish soul, the U.N. passed one of its many vacuous automatic majority resolutions: "Israel is not a peaceloving country". O.K. The U.N. has become a political spitoon, a broadcaster of Arab and Russian propaganda. What about the Western press, and the ambivalence or hostility of Western governments since 1973, all the twaddle about intransigence, racism, Israeli expansionism, etc? So, in the case of non Jews, it will reach many a deaf ear.

Gilbert's anger — and sense of shame — comes across, though usually muted and disciplined. The facts eliminate the need for rhetoric. He documents the various "inputs" which precluded effective action, once the truth **was** known beyond all doubt.

Those who have read Pinchas Lapide's **"The Last 3 Popes and the Jews"** will be left to ponder that the Catholic Church, with all its hangups about the Jews, saved many more Jews from the holocaust, **in** Nazi-occupied Europe, than the allies. As a reward it was "dunked" by Hochhuth's "The Deputy".

While the active perpetrators of the crimes, a surprisingly small number of people, had a philosophy which sanctioned their conduct, the allies had a different measure of things to validate the Nuremberg trial, and, expressed it, during the war, by their ringing rehetoric of condemnation. But there was a huge gap between that rhetoric and their deeds. There was no deliberate action to halt the massacre.

The rhetoric focused on the threat of vengeance, which — as it turned out after the war — was rather feeble.

On Sept. 1st, 1939, Hitler announced: "If Jewry is starting an international war to eliminate the Aryan nations of Europe, then it won't be the Aryan nations which will be wiped out, but Jewry." Ten days after the infamous Wannsee conference of January 20th, 1942, he again announced "The result of this war will be the complete annihilation of the Jews".

The massacres had started before then, as Molotov had pointed out in a note dated January 6th, 1942, handed to all foreign diplomats in Kuibyshev the following day. He pointed out that the **Jewish** victims were not just killed, but stripped naked and beaten before they were killed.

The readers of the Melbourne Chronicle are, of course, familiar with the desperate efforts of Szmul Zygielbojm, a Bundist and Dr. Ignacy Schwarzbant, a Zionist* to promote some preventive action, in response to The Bund Report, which had been smuggled out of German-occupied Poland. They showed the report to General Sikorsky, who broadcast its statements over the B.B.C. Zygielbojm also broadcast the news, in Yiddish. The Bund Report estimated that 700,000 Polish Jews had been killed between June 1941 and April 1942.

On September 8th, 1942 Churchil thundered: "The most bestial, the most squalid, and the most senseless of all their offences". . . but 3 months and 500,000 victims later on December 7th, 1942 the Colonial Office offered the following profundity: "Familiar stuff. The

---

* These two are the Jewish representatives on the Polish National Council, The Polish Government in exile.

Jews have spoilt their case by laying it on too thick for years past . . . "

While the Allied Declaration of December 17, 1942 condemned " . . . this bestial policy of cold blooded extermination . . . " the House of Commons, 19 May 1943, admitted its real concern: "To admit a large number of refugees of the Jewish religion might easily fan the smoldering fires of antisemitism, which exist here into flames . . .", and, to fiddle a bit more while our relatives burned, The British Ministry of Economic Welfare noted on December 15th, 1943: "The Foreign Office are concerned with the difficulties of disposing of any considerable number of Jews should they be rescued from enemy-occupied territory . . . "

On the 28th July, 1944, the Foreign Office wailed; "We are afraid we may be on the verge of a flood of refugees . . .". By this time, more than 4 million Jews had been slaughtered along with an even greater number of Russians, Poles, Gypsies, etc. Yet 6 weeks later, on 7/9/44, one Foreign Office official had the incredible gall to intone: "In my opinion a disproportionate amount of time of the office is wasted on dealing with these wailing Jews."

"One of the most painful aspects of being in the camp was the sensation of being totally abandoned," noted one survivor in 1980.

The camp inmates were concerned — as Victor Frankl has pointed out — with the problem of psychologic survival, with the preservation of human dignity. As one survivor put it in 1980: "We prayed and hoped to be bombed by them (the allies) and so to escape the helpless death in the gas chambers." The ultimate torture was not the prospect of death, but the classification as vermin requiring extermination. They were denied dignified death, deliberately.

Ironically, the only time the allies bombed Auschwitz, they did so by mistake, although they flew over the camp regularly, in August and September 1944.

The book is a sad chronicle of Western moral turpitude and bankruptcy. On May 12th, poor Zygielbojm committed suicide when he learned of the annihilation of the Warsaw ghetto after the famous revolt.

"My companions of the Warsaw Ghetto fell in a last heroic battle, with their weapons in their hands" he said in his suicide note. "I did not have the honour to die with them, but I belong to them and to their common grave. Let my death be an energetic cry of protest against the indifference of the world." "The responsibility for the destruction of Polish Jewry rests above all on the murderers themselves, but indirectly it rests on the whole human race . . ."

"By their *(the allied governments')* indifference to the killing of hapless men, women and children, these countries have become accomplices of the assassins". His letter was published in full in the New York Times of June 4th, 1943. The heading? "Pole's suicide note pleads for Jews". The subheading read: "He denounced apathy".

I strongly recommend this book to all those of my brethren who, today, swallow with great ease the combative and/or opportunistic mouthings of the children of darkness, and who sit in judgement on Israel. The book confirms Hillel's famous dictum: If I am not for me, who will be? And if not now, when?

---

# A CHAPTER OF A SAGA

(a review of the book 'Force and Defiance' by Gedaliah Shaiak)

*A. CYKIERT*

Since I started reading books in my childhood I followed the advice given to me by my older brother Sholem, of blessed memory; I read a book twice. The first time to find out what the story is about. The second reading is 'why'. It has to justify the writer's claim to the right of publishing the book. In the post war era very few books can justify the 'why' except for one answer: as a pot-boiler.

"Force and Defiance" is anything but a pot-boiler. It can justify not only 'why' it had the right to see publication but it can claim the right to 'why' it **should** have been published. It is one of the books which should be seen as obligatory reading for any post war born Jew who considers him or herself a successor to the Jewry of yesteryear, or the yester-world of Jewry.

The story is simple and characteristic both in its time and environmental setting. The time is around the end of the 18th century, the place — Poland; and the setting: The manor of Count Zbigniew Sobotski.

Poland is falling into decay. The villagers are serfs to the Count who spends a great deal of his time in Paris gambling away his inheritance. The count decides to do something which he considers positive for the glory of his faith; He will build a chapel for his Lord Jesus Christ and needs an artisan to carve the main altar in the chapel. The only man who could do the job is the artisan wood-carver Reb Yehuda Gombiner, a man from the town with the same name — Gombin.

But Reb Yehuda, who has carved some of the most famous Aronei Hakodesh (Holy arks) for the synagogues in Eastern Europe of his days, is not willing to do the job. He does not belong to the count's dominion and legally cannot be forced to carve the crucifix against his will. He is however brought to the manor by misrepresentation. Once in the manor he becomes the slave of the vicar Klement Jasinski, who, against the expressed order of the count, manages to have Yehuda Gombiner whipped to death. All because — as the proverb goes: The irresistible force has met up with the immovable object.

To the post-war Jewish generation, who can see the failure of the Vatican to establish diplomatic relations with the Jewish State from only a political aspect, 'Force and Defiance' may be a new revelation of all aspects of Jewish life, and the Jew-Gentile relationship in Eastern Europe in the last thousand years. The background on which the story is told is written on a grand scale, impressive and convincing. The research of the background must have taken the writer many years of hard work; but it was worth it. The younger

Jew who was born into a time when his people have their own sovereignty in a Jewish state needs badly to be told of Jewish life, heritage, culture and political standing amongst the Gentiles during the centuries preceding their total annihilation in those countries. 'Force and Defiance' is one of its chapters.

I cannot judge the reaction of the non Jewish reader to the story, because, the focal point of the book is the millenias-old controversy between the Jewish and Christian faith. Historically however we know the bloody past of Christianity, particularly the times of the Inquisition. It was not an episodical period; it lasted centuries. Poland never introduced the Inquisition. Not because of its liberalism but out of the need to attract Jews for the upbuilding of the country, whose people had remained in the dark ages centuries after the renaissance, because of their serfdom.

The pageantry of the Polish nobility, the political emptiness in which that nobility decayed is clearly stated not only for the ordinary reader but for the historian as well. The complicated web into which the various Jewish communities had to fit in makes the reading worthwhile, even if some may find the details sometimes overstated.

For the ordinary Australian reader 'Force and Defiance' may recall the Catholicism of Ireland, or Spain or even the near past in Australia when the saying of the average C. of E. was "if my child is going to marry outside the faith, please Lord let it be a Jew rather than an R.C."

But I am sure that if 'Force and Defiance' will ever be translated into Hebrew it will quickly find its place in the Faculty of Jewish History of the Israeli Universities. I am not sure how it will fare in a Polish translation for obvious reasons. One of them — the church in Poland; another — the ingrained anti-Semitism of that country which has survived to this day although there are no longer any worthwhile Jewish communities living there and within another ten, fifteen years the few individual Jews who have remained will have died out. I am sure however that today's historians living in Poland will get hold of the book, even if they have to read it clandestinely.

I liked the book very much. As stated at the beginning I have already read it twice. In the next few months it will roam in my house from one place to another and will be picked up to be read some chapter, or episode again and again. I think that this is the way any good story should be read. Shaiak's book 'Force and Defiance' is one of them. If I had to write a commercial for it and remain honest at the same time I would say: Not only is it worth reading but it is to be recommended, for it is a chapter in the saga of our history in Eastern Europe in the last millenium.

---

# *"AUSTRALIAN WRITERS, The Face of Literature"*

## by LOUIS KAHAN (Melbourne University Press R.R.P. $28.80)

**By Anne Wroby**

To see past the facial fringe toward the fertility of the reflective personality caught at a momentary glance, is a wonderfully romantic and binding thought. Indeed for artist, Louis Kahan, in his immaculately produced book, "Australian Writers — The Face of Literature," the hidden personal nature of the human visage is sought after, with an eager passion in over forty portraits.

"A face is not just a face," he says. "It's a landscape, and if you can interpret the features, it says a host of things about itself and what lies behind it. Portrait-painting at its best, using analysis and imagination, is possibly the most difficult branch of art, because each of us has a mask. Trying to penetrate to the reality behind the mask is the interesting thing." It is with these words in mind that one visually traces over the subtleties of Kahan's linear narrative, which depicts well over a generation of the cream of Australia's 'literati.'

From an early age, Kahan began to observe and draw the lifeflow of people. Eventually, he became a war artist with the Allied forces in North Africa, at which time he turned portraits out at the rate of up to twenty a day. It is at this time too, he acquired the fluency of line and ink which is so characteristic of his portraits today. Once settled in Melbourne by the 1950's, Kahan began to establish his reputation as a portraitist through his contributions to Melbourne University's literary publication, 'Meanjin quarterly'. "The Face of Literature," is in fact the pinnacle of over twenty years of portraiture, spanning 1958-1980. Within this time Kahan won the coveted, 1962, Archibald Prize for his portrait of writer Patrick White, textured both in oil and mixed media. More recently Kahan completed a set of stained glass windows at Melbourne Kew Synagogue.

The portraits in "The Face of Literature," whether they be of the champion women's writer, Mary Gilmore in her fine-lined aging wisdom, or the outspoken poet, Judith Wright in her coarsely-contoured features, are never overworked or underworked. The effects are always startling, dynamic and of an immediate animation of spirit and thought. Added to most of these portraits is a succinct comment by Kahan concentrating on the stimulating nature of the 'other imagination' before him. For Judith Wright, Kahan, simply writes, "clear, direct and straightforward;" this is exactly as she has been depicted. Patrick White's portrait directly confronts the viewer in an intense network of sketchy expressionist crossings of sharp pointed lines that rivet the senses. Kahan sees him as an obsessive visionary, and says of him, "those unforgettable, unforgetting seer's eyes, looking through you, and beyond . . . "

In the foreword to "Australian Writers — The Face of Literature," renowned landscape painter, Lloyd Rees "salutes" and pays tribute to the "varied range" of Kahan's art. He says, "Kahan is another instance of the debt Australia owes to the movement of distinguished artists into this country — mostly from central and Eastern Europe — in the period preceding and following World War II. In the arts they have tended to be more inward-looking than artists of the West." The contemplative self portrait of Kahan in his book's opening pages, surely gives credence to Rees' statement, of this thoughtful dreaming artist. Of himself Kahan says "I wish I knew you better."

# GOODMAN KNITTING MILLS (SALES) PTY. LTD.

**JECHIEL, MIRIAM and ROSILYN GUTMAN**

together with

**JACK, ESTHER, DEBORAH, RACHEL and ISAAC GUTMAN**

Wish Relatives, Mechotonim, Friends and Customers
a Happy and Prosperous New Year and Well over the Fast.

# S. ERLICH
**PTY. LTD.**

*Importers, Manufacturers and Distributors of Footwear*

•

**563 VICTORIA STREET**
**ABBOTSFORD 3067**

# M. RECHT ACCESSORIES

TRIMMING FOR THE CLOTHING TRADE

**126-132 FLINDERS LANE**
**MELBOURNE 3000**

ווינטשן זייערע משפחות און פריינד
אַ גוט, געזונט און גליקלעך יאָר

MR. and MRS. RACHEL and
JACOB PODEMSKI

1 FERNHILL ROAD,
SOUTH CAULFIELD

רחל און יעקב פּאָדעמסקי
ווינטשן זייערע משפּחות און פריינד
א גוט, געזונט און גליקלעך יאָר

Mr. & Mrs. L.H. Eisenbruch

מר. און מרס. ל. ה. אייזענבּרוך
ווינטשן זייערע פריינד
אַ גוט און גליקלעך יאָר

מיט די בעסטע ווּנטשן
פון
א פריינד

וואָרט אונטערגעגאָרטלט, און אָנגעשריבן איר פּאָליטישע ביאָגראַפֿיע.

די שרייבערין וואָס הייסט ביטריס פּאַוסט, און האָט פֿאַראַיאָרן פֿאַרעפֿנטלעכט אַ בוך: „פֿרויען, סעקס און פּאָרנאָגראַפֿיע" האָט אָנגעשריבן אַן אָפּשאַצונג וועגן דעם בוך אין דער ליטעראַרישער ביילאַגע פֿון „אידיש" — „מאַנטלי רעוויו" נר. 8 פֿון פֿעברואַר 1982. עס איז אַ לענגערע און אויסשעפּלעכע אָפּשאַצונג פֿון איבער 2000 ווערטער.

אין זשורנאַל וואָס דערשיינט אין ניו־יאָרק „אונדזער צייט" פֿון אַפּריל ה"י באַהאַנדלט אונדזער היימישער קריטיקער און מומחה אויף רוסישער ליטעראַטור יצחק קאַהאַן דאָס זעלבע בוך, אָבער זייער קורץ, ממש אויף איין פּוס.

עס איז כדאַי צו פֿאַרגלייכן די אַרויסזאָגונגען פֿון ביידע קריטיקער וועגן די זעלבע פּראָבלעמען, ווי אַ באַווייז פֿון דער אויפֿמערקזאַמקייט פֿון אונדזער ליטעראַטור־קריטיק.

ב. פּאַוסט:

Her career was outstanding. In 1942, she received the Red Banner of Labor for her 70th birthday. In 1943, the NKVD send Vladimir Petrov (yes — *that* Petrov) to copy all her papers, even though she had been a conscientious and extremely successful diplomat for almost 20 years.

י. קאַהאַן:

צו איר 70־טן געבוירן־טאָג האָט זי באַקומען אַ סאָוועטישן אָרדן און אַ יאָר שפּעטער (1943) האָט דער גוט־באַקאַנטער ביי אונדז אין אויסטראַליע — פּעטראָוו, געשניפֿערט אין אירע פּאַפּירן, וואָס ער האָט געהיים קאָפּירט.

וועגן לענינס קאַמף קעגן קאָלאָנטאַי אויפֿן צענטן קאָנגרעס פֿון דער קאָמפּאַרטיי שרייבט ב. פּאַוסט:

"Kollontai and Lenin battled as equals," wrote Farnsworth. "She conducted herself as though she were speaking not to a man who had become a legend in his own lifetime. . . but simply a respected comrade."

Farnsworth concludes that the Bolsheviks treated a woman leader no differently from a man but her own material reveals a crucial difference that she has missed. Kollontai's punishments were similar to those that men incurred but attacks on her included arguments used only against women. During the 10th Congress, Lenin used the tactic of sexual smear by referring to the fact that Kollontai's liaison with Shliapnikov had been replaced by an unregistered marriage with Dybenko, implying that Kollontai was promiscuous. At least one Bolshevik, Angelica Balabanoff, noted this insult and deplored it, recording that Kollontai behaved with dignified calm.

שרייבט י. קאַהאַן:

די מחברין באַמיט זיך אויפֿצווייזן, אַז לענין און זיין חברותא האָבן זי באַקעמפֿט אויף אַן אופֿן, וואָס ווערט היינט באַצייכנט אַלס סעקסיזם. זי זאָלן האָבן קען איר אַרויסגערוקט אַ באַשולדיקונג פֿון סעקסועלער „אוממאָראַלישקייט" דערפֿאַר, וואָס נאָכן איבערייסן מיט שליאַפּניקאָוו (איר מאַן), האָט זי געלעבט אין אַ רעגיסטרירטער חתונה מיט דיבענקאָ און מיט נאָך אַ שפּעטערדיקן, וואָס האָט אָנגעשריבן אַ פּאַמפֿלעט קעגן איר.

לענין האָט מיט זיין טאַקטיק אויסגענוצט דעם פֿאַקט, וואָס זי איז געוואָרן „באַשמירט", אין זיין קאַמף קעגן איר אויף דעם צענטן קאָנגרעס פֿון דער פּאַרטיי. אין אונדזער היינטיקער פּערמיסיוו סאָסייטי לייענט זיך די גאַנצע מעשה, ווי אַ וויץ, און וואו נאָך און פֿון וועמען. אַנדזשעליקאַ באַלאַבאַנאָוואַ האָט עס באַדויערט און פֿאַרנאָטירט, אַז קאָלאָנטאַי, האָט זיך פֿאַרהאַלטן ביי דעם רואיק און ווירדיק.

דער אויספֿיר פֿון דער מחברין איז, אַז די באָלשעוויקעס האָבן זיך אַנדערש באַצויגן צו אַ אָנפֿירנדיקן מאַן ווי צו אַן אָנפֿירנדיקער פֿרוי; און אין דער אַטאַקע קעגן איר זענען באַנוצט געוואָרן אַזעלכע אַרגומענטן, וואָס זענען אויסשליסלעך באַנוצט נאָר קעגן פֿרויען. דאָס „באַשמירן" האָט געדינט ווי אַ במקום אַרגומענטן וועגן אירע טענות אַרום עליטיזם, דעמאָקראַטיע, קאָלעקטיוויזאַציע און וועגן פֿרויען־עמאַנציפּאַציע.

און י. קאַהאַן פֿאַרענדיקט:

לויט דער ביאָגראַפֿין האָבן „קאָלאָנטאַי און לענין געקעמפֿט ווי גלייכע" און זי האָט נאָר געשטרייט מיט אים וועגן עליטיזם, וועלכן זי האָט זיך קעגנגעשטעלט. דאָ פֿאַלט אַריין די ביאָגראַפֿין אין אַ סתירה צו אירע אייגענע באַהויפּטונגען, אַז די באָלשעוויקעס האָבן באַהאַנדלט אַ פֿרוי אין דער אָנפֿירונג ווי אַ מאַן. בעת זי אַליין ווייזט גאָר אויף אויף אַ טאָפּלטער מאָס אין שייכות מיט די מענער און קאָלאָנטאַיס לעבן. ביי די מענער פֿון דער אָנפֿירונג האָט מען נישט געלייגט אויף דעם קיין שום אַכט.

(די געבראַכטע ציטאַטן פֿון י. קאַהאַנס אַרטיקל שטעלן מיט זיך פֿאָר צוויי דריטל פֿון דער גאַנצער רעצענזיע).

און אויב איר דאַרפֿט נאָך אַ באַווייז, אַז די ידישע ליטעראַטור איז דער אַוואַנגאַרד פֿון דער ליטעראַטור:

אין דער ידישער ליטעראַטור איז מעגלעך צו זיין אַ ספּעציאַליסט אויף דער רוסישער ליטעראַטור, זיין אויסגעקאָכט מיט טאָלסטויען, דאָסטאָיעווסקין, טורגעניעוון, באַבעלן, אַנטאָן טשעכאָוון, אָן צו קאָנען איין וואָרט רוסיש, אָן צו קאָנען איבערלייענען איין שורה פֿון די שרייבער אין אָריגינאַל.

אין אַ מינוט פֿון אויפֿריכטיקייט האָט י. קאַהאַן געשריבן:

„עס וואָלט געווען אַ פֿאַלשע וואָג און מאָס אויב מען זאָל מעסטן און וועגן די קינסטלערישע קוואַליטעטן פֿון אַ ווערק לויט דער איבערזעצונג..." (פֿונקען און פֿלאַמען", ז' 18).

ווייזט אויס, אַז זינט דאַן, האָט י. קאַהאַן געענדערט זיין מיינונג...

מעם.

פּאָליטיק . היינט ווייסן מיר פיל מער. די לאָנדאָנער רעגירונג איז געווען נאָמינעל אָנערקענט דורך דער פּוילישער אונטערערדישער רעגירונג אין לאַנד; אין דער אמתן זענען די באַציאונגען צווישן לאָנדאָן און וואַרשע געווען גאַנץ פאַרשאַרפטע. די לאָנדאָנער רעגירונג האָט שוין פאָרויסגעזען דעם בראָך וואָס עס דערוואַרט זיי; אַז זיי וועלן קיין פּוילן זיך שוין נישט מער אומקערן, ווייל פּוילן איז פאַרקויפט געוואָרן דורך ענגלאַנד און אַמעריקע נאָך אין טעהעראַן, אויף דער באַרימטער קאָנפערענץ פון רוזוועלט, טשערטשיל און סטאַלין. פּוילנס גורל איז געחתמעט געוואָרן אין יאַלטאַ און ענדלעך באַגראָבן געוואָרן אין פּאָטסדאַם.

עס זענען דערפאַר געווען אין דער לאָנדאָנער רעגירונג עלעמענטן (מיקאָלייטשיק און טייל פּ.פּ.ס.) וועלכע האָבן געהאָפט, אַז מען קאָן קומען צו אַ פאַרשטענדיקונג מיט די פּוילישע קאָמוניסטן און די רוסן, כדי כאָטש אין אַ קליינער מאָס אָפּצוראַטעווען פּוילנס אומאָפּהענגיקייט.. ווי גערעכט זיי זענען געווען האָט באַוויזן די צוקונפט.

דער פּוילישער אונטערערד האָט אָבער נישט געקענט שלום מאַכן מיט זייער עווענטועלן גורל. זיי האָבן געוווּסט וואָס עס דערוואַרט זיי און דער אויפשטאַנד פון 1944 איז פאַר זיי געווען די איינציקע רעטונג: אין פאַל פון באַזיגן די דייטשן, צ׳ קאָנען קאָנפראָנטירן די רויטע אַרמיי מיט אַ לעגאַל עקזיסטירנדיקער פּוילישער רעגירונג. דאָס איז געווען זייער לעצטע האָפענונג און אילוזיע. די רוסן האָבן אָן צערעמאָניעס גלייך אַריינגענאַרט אין זאַק אַריין די פירער פון פּוילישן אונטערערד, אַוועקגעפירט זיי קיין מאָסקווע און פאַרמשפּט צו פאַרשידענע תפיסה־אורטיילן.

עס איז דערפאַר נאַאיוו מצד פריינד פעלדשוה צו רעדן וועגן אַ „פאַרשטענדיקונג” מיט דער רויטער אַרמיי פאַר אָנהייבן דעם אויפשטאַנד.

געוויס זענען היינט היסטאָריקער אַנדערש די דאָזיקע געשעענישן. אפשר מיט רעכט האַלטן זיי, אַז דער אויפשטאַנד איז נישט נויטיק געווען, ווייל ווען זיי וואָלטן אפילו באַזיגט די דייטשן אין וואַרשע, וואָלט די אויפשטאַנד־פירער פאַרניכטעט געוואָרן דורך די רוסן, ווי די געשעענישן האָבן דאָס שפּעטער באַוויזן.

צווישן די פּאָלאַקן אין לאַנד און אין אויסלאַנד זענען שוין דאַן געווען מיינונגען, אַז פּוילן איז פאַרראַטן געוואָרן דורך אַמעריקע און ענגלאַנד און דערפאַר האָבן אין דער פּוילישער אַרמיי אין מערב (אַנדערס אין איטאַליע) געהערשט שטימונגען פאַר פאַרלאָזן דעם פראָנט און אָפּזאָגן זיך צו קעמפן מיט די דייטשן. מיין פריינד ישראל זייד, וועלכע האָט דאַן געדינט אין דער פּוילישער אַרמיי, און פאַרוווּנדעט געוואָרן בעת די שווערע קאַמפן פון מאָנטע קאַסינאָ, האָט מיר גאַנץ איבערציַיגנדיק פיל דערציילט וועגן די שטימונגען אין דער פּוילישער אַרמיי אין יענע טעג, ווען מען האָט שוין קלאָר געזען, אַז די אַליאירטע וועלן טאַקע געווינען די מלחמה, אָבער פּוילן האָט שוין פאַרשפּילט (פּונקט ווי מיר ידן האָבן טראַגיש פאַרשפּילט).

עס איז זייער לייכט צו זיין קלוג לאחר המעשה. וואָס וואָלט די וועלט געטראַכט וועגן פּוילן און איר אונטערערדישער אַרמיי ווען זיי מאַכן נישט דעם אויפשטאַנד? — אַז זיי שטייען מיט זייערע ביקסן ביי די פיס, ווי די קאָמוניסטן האָבן נאָך פריער איראָניש געלאַכט וועגן דער „אַרמיאַ קראַיאָוואַ” און דער אונטערערדישער רעגירונג אין פּוילן גופא.

ווער־ווער, מיר ידן דאַרפן אוודאי זיין די לעצטע צו קריטיקירן דעם גאַנצן ענין. אונדזערע העלדן אין וואַרשעווער געטאָ האָבן נישט געפרעגט קיין עצות ביים וועלט־יידנטום צי זיי זאָלן מאַכן דעם אויפשטאַנד דעם 19־טן אַפּריל 1943. זיי האָבן פריער געבעטן און געחלשט נאָך הילף פון וועלט־יידנטום, און פון וועלט־רעגירונגען, און ווען די הילף איז נישט געקומען, האָבן זיי אָנגענומען דעם דריסטן און שטאָלצן באַשלוס — מיר וועלן בעסער שטאַרבן ווי העלדן!

אויך דער פּוילישער אויפשטאַנד פון 1944 איז געווען אַ פאַרצווייפלונגס־אַקט פון אַ פאָלק, וואָס איז פאַרראַטן געוואָרן פון זיינע אַליאירטע און דערפאַר האָבן זיי אויסגעקליבן דעם וועג פון קאַמף.

די וועלט צאָלט היינט דעם פּרייז פון יענעם פאַרראַט. צוזאַמען מיטן זיג איבערן נאַציזם איז רוסלאַנד אַרויסגעקראָכן פון ניעגאָראָלאָיע (די פאַרמלחמהדיקע גרענעץ צווישן פּוילן און רוסלאַנד) און אויסגעשפּרייט אירע שוואַרצע פליגל איבער אַלע וועלט־קאָנטינענטן. אויך מיר ידן, פילן זי אין מיטעלן מזרח, וווּ מדינת ישראל קומט אויס צו קעמפן אומאויפהערלעך פאַר איר נאַקעטער עקזיסטענץ.

# דעריאָגן און איבעריאָגן...

מיר האָבן אָפט אונטערגעשטראָכן אונדזער זאָרג, אַז די ידישע ליטעראַטור איז שוין נישט דאָס, וואָס זי איז געווען; אַז די ליטעראַטור־קריטיק איז אָפּגעשטאַנען סיי אין אירע מעטאָדן און סיי אין דער טעמאַטיק.

ווייזט זיך אַרויס, אַז מיר זענען נישט געווען גערעכט. אונדזער ליטעראַטור־קריטיק גייט אין פּאָסטריט און שטייט אויף אַ האָר נישט אָפּ פון אַנדערע ליטעראַטורן. זי איז וואַכזאַם און היינטצייטיק.

מיר האָבן דערויף אַן אייזערנעם באַווייז.

ווען די רוסישע רעוואָלוציע איז נאָך געווען יונג, און מען האָט נאָך געמעגט אויפמאַכן ס׳מויל און פּרווון פאַרטיידיקן אַן אייגענע מיינונג, האָט זיך צווישן די טוער פון דער רעוואָלוציע באַוויזן די שרייבערין־רעוואָלוציאָנערין — אַלעקסאַנדראַ קאָלאָנטיי.

די ידישע יוגנט אין פּוילן האָבן דעם נאָמען פאַרגעדענקט, צוליב דער איבערזעצונג פון איר בוך וועגן פרייער ליבע, וואָס איז געווען פּאָפּולער.

האָט זיך אַ פּראָפעסאָרין מיטן נאָמען ב. פאַרנס־

הערשל באַכראַך

# קלוג לאחר המעשה

**(אַ ביסל פּאָלעמיק מיט פריינד בן־ציון פּעלדשוה)**

מיט גרויס אינטערעס האָב איך איבערגעלייענט די צוויי אַרטיקלען פון פריינד בן־ציון פּעלדשוה א״נ „אויפן וועג קיין בערלין״ („מעלבורנער בלעטער״ נומערן 2 און 3 ה״י). איך בין בכלל פאַראינטערעסירט צו לייענען מלחמה־זכרונות און פון חורבן־עדות, וועלכע האָבן אויף אַ דירעקטן אופן מיטגעמאַכט די טראַגישע יאָרן פון אונדזער חורבן בעת דער צווייטער וועלט־מלחמה.

איך קען מיר זייער גוט פאָרשטעלן די געפילן פון אַ יידישן זעלנער, וועלכער מאַרשירט מיט אַ זיגרייכער אַרמיי אויף די חורבות פון דעם פאַרשאָלטענעם דריטן רייך; די געפילן פון נקמה לגבי די מערדערישע נאַצי־דייטשן, וועלכע האָבן אַזוי קאַלטבלוטיק אויסגעמאָרדעט די פּוילישע יידן, ווי די אייראָפּעאישע יידן בכלל; איך פאַרשטיי מיט וואָס פאַר אַ ציטער אין האַרצן פריינד פּעלדשוה איז אַריינגעקומען אין דער חרובער וואַרשע און געזוכט די שפּורן פון זיינע נאָענטע מענטשן, פון זיינע לערער און דערציער, די גרויסע יידישע געלערנטע פּראָפ. מאיר באַלאַבאַן און הרב פּראָפ. משה שאָר ע״ה. (דער לעצטער איז אומגעקומען אין סאָוויעט־רוסלאַנד).

אָבער ווען איך האָב איבערגעלייענט דעם צווייטן אַרטיקל פון פריינד פּעלדשוה האָב איך געטראַכט, אַז איך מוז אים אויפמערקזאַם מאַכן אויף די וויכטיקע טעותים וועלכע ער מאַכט וואָס איז נוגע דער פּאָליטישער סיטואַציע פון יענער צייט און די סיבות און פאַרלויף פון דעם פּוילישן אויפשטאַנד פון ערשטן אויגוסט 1944.

פריינד פּעלדשוה שטעלט פאָר די געשיכטע פון אויפשטאַנד ווי ער וואָלט געווען אַ פעלער, ממש אַ פאַרברעכן, וועלכער האָט געבראַכט פאַרניכטונג און טויט פאַר די אויפשטענדלער גופא.

דאָס איז די סאָוויעטישע ווערסיע פון דער דאָזיקער היסטאָרישער געשעעניש, און זי איז לאַנסירט געוואָרן דורך סאָוויעט־רוסלאַנד גלייך ביים אָנהויב פון אויפשטאַנד ווייל זיי האָבן גוט געוווּסט, אַז כאָטש דער אויפשטאַנד איז מיליטעריש געווען געווענדט קעגן די דייטשן, אָבער פּאָליטיש איז ער געווען אויסגערעכנט קעגן די באָלשעוויקעס, וועלכע האָבן — גאַנץ אָפן שוין דאַן — געוואָלט פאַרוואַנדלען פּוילן אין זייערס אַ קאָלאָניע. די פירער פון דער פּוילישער אונטערערד, וועלכע האָבן געהאַט אַ גוט אָרגאַניזירטע געהיימע אַרמיי, האָבן אָנגעהויבן ערשט דאַן דעם אויפשטאַנד ווען די רוסן זענען שוין געווען אין פּראַגע און די פירער פון אויפשטאַנד האָבן געהאַט אַ גרונט צו גלויבן, אַז די רויטע אַרמיי וועט גיין ווייטער און העלפן זיי אַרויסצוטרייבן די דייטשן פון וואַרשע. אָבער דאָ איז געשען דאָס סאַמע אומגעריכטע. די רוסן האָבן אָפּגעשטעלט די אָפענסיווע און זיי האָבן געלאָזט די דייטשן אויסמאָרדן די אויפשטענדלערישע וואַרשעווער באַפעלקערונג — אַרום צוויי הונדערט טויזנט זענען דאַן אומגעקומען (נישט ווייניק יידן, דאַן נאָך לעבן געבליבענע, זענען דערביי אומגעקומען).

פריינד פּעלדשוה וואַרפט פאָר די פּוילישע פירער פאַר וואָס זיי האָבן זיך נישט פאַרשטענדיקט מיט דער רוסישער הויפּט־קאָמאַנדע וועגן דעם ענין. צו וואָס? עס האָט דאַן שוין עקזיסטירט דער קאָמוניסטישער רעגירונגס־אַפּאַראַט אין לובלין און די פּאָליאַקן האָבן גוט געוווּסט, וואָס עס זענען די צילן פון רוסלאַנד לגבי פּוילן.

עס איז אמת, אַז דער גענעראַל באָר־קאָמאָראָווסקי האָט געגעבן דעם באַפעל צום אויפשטאַנד אָן אַ קלאָרן דירעקטיוו פון דער לאָנדאָנער רעגירונג. מיר, וועלכע האָבן געלעבט אין אויסלאַנד (איך, למשל, אין שאַנכיי) האָבן נישט געוווּסט די הינטערקוליסן פון דער דאָזיקער

דזוערע דערהרגעטע נאַצי־קרבנות. זייער טויט איז נישט געווען אומזיסט. זיי האָבן געהאָלפן ברענגען די פרייהייט פון לעבן און דעם סוף צו דער נאַצישער מגפה. אויף די פראָנטן ווו ביז איצט האָט געבושעוועט די קעלט, האָט זיך אָנגעהויבן צו באַווייזן די זון מיט וואַרעמע שטראַלן. צו ביסלעך נאָר מיט אָנטשלאָסנקייט האָט זיך אַריינגעצויגן דער פרילינג אין די פעלדער און אין די הערצער פון די דאָזיקע וועלכע זענען געווען אַזוי פאַרביטערט.

אין ליכט פון דעם וואָס איז געווען און ווי עס איז געשען, ביים אַנאַליזירן דעם געשיכטלעכן פּראָצעס פון דער צווייטער וועלט־מלחמה שווימען אַרויף צוויי ערנסטע פראַגן: ווער איז געווען היטלער? איז ער געווען אַ סטראַטעגישער זשעני? אָדער זענען געווען אַנדערע סיבות וועלכע האָבן גורם געווען דעם אויסברוך פון דער מלחמה? דער צווייטער פּראָבלעם איז: היטלער איז טויט, קיין תחית המתים וועט ער נישט אויפשטיין, וועט דאָס זיין אַ גאַראַנטיע, אַז אַזעלכע פאָרמען פון אַ מלחמה וועלן זיך מער נישט איבערחזרן?

נאָר דער גאַנג פון דער ווייטערדיקער געשיכטע וועט דאָס אָנפּלעקן.

### באַמערקונג פון רעדאַקציע:

דער דייטשער זשורנאַליסט יורגען טהאָרנוואַלד, וועמענס ספּעציאַליטעט איז געשיכטע, שטעלט פעסט אויפן סמך פון דאָקומענטן און פאָרשונגען אין זיין בוך „די אילוזיע — סאָוויעטישע זעלנער אין היטלערס אַרמייען״, אַז אין פאַרשידענע אַקטיווע איינהייטן (לופט־פלאָט, ים־פלאָט, קאַוואַלעריע און אינפאַנטעריע) האָבן געדינט אַ קנאַפּער מיליאָן געוו. סאָוויעטישע זעלנער. דאָס כאַראַקטעריסטישע דערביי איז, וואָס היטלערס הויפּט־שטאַב האָט קיין אָנונג נישט געהאַט דערפון.

דער גורל פון די רוסישע זעלנער אין דער דייטשער אַרמיי איז באַשטימט געוואָרן אויף דער שפּיצן־קאָנפערענץ צווישן סטאַלין, רוזוועלט און טשערטשיל. יורגען טהאָנוואַלד ברענגט פאָלגנדן פאַקט: דעם 23טן מערץ 1945 האָבן פאָרשטייער פון ענגלישן פעלד־מאַרשאַל אַלעקסאַנדער, און דעם סאָוויעטישן הויפּט־שטאַב פון די באַלקאַן־לענדער אונטערגעשריבן אַן אָפּמאַך אין ווין, ווו אַלעקסאַנדער האָט זיך פאַרפליכטעט צו איבערגעבן די סאָוויעטן אַלע קאָזאַקן, וועלכע האָבן זיך געפונען אויפן באַלקאַנישן פראָנט — אָנהויבנדיק פון 28טן מאַי 1945.

ער זאָל אָנטאָן אַן ס״ס־מונדיר וועלכן דעם גייסטלעכנס פֿאַמיליע האָט געפֿונען. נאָר אַ פּאָר פּאָלאַקן, וועלכע זענען אַנטלאָפֿן פֿון זייערע בעלי־בתּים האָבן אים באַמערקט, זיי האָבן אים געהאַלטן אין אַ הויז. האָבן זיך דערקלערט אַלס פּוילישע פּאַליציאַנטן און ווען אים אין דערפֿרי אויפֿהענגען אָדער דערשיסן. זי האָט דערציילט מיט טרערן אין אירע אויגן ווי איר מאַן מיט די די קינדער זענען צוגענומען געוואָרן אין די קאַצעטן.

זי מיט איר זון האָבן זיך קודם אויסבאַהאַלטן אין אַלטע הייזער. איך האָב דאָס געמאָלדן דעם שעף, וועלכער האָט מיר געהייסן נעמען די פֿרוי און אַן אַדיוטאַנט און גיין צו די פּאָלאַקן, נעמען דעם מענטש און ברענגען אים אין שטאָב. איינער פֿון די פּאָלאַקן האָט געשפּילט די ראָל פֿון אַ קאָמאַנדיר און האָט דערקלערט, אַז דער ס.ס.־מאַן איז זייער געפֿאַנגענער און זיי. נאָר זיי אַליין ווען אים דערלידיקן. איך האָב אַרויסגענומען מיין רעוואָלווער און אַזוי האָט געטאָן מיין אַדיוטאַנט און מיר האָבן פֿאַרלאַנגט אים אַרויסצוגעבן אין פֿינף מינוט. די אַדמיניסטראַציע דאָ איז אונדזער פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט. זיי האָבן אים אַרויסגעגעבן און מיר האָבן אים געבראַכט אין אונדזער שטאָב.

ס׳איז געווען לייכט צו באַמערקן, אַז אין אַלגעמיין האָט דאָס דייטשע מיליטער אויסגעפֿירט די באַפֿעלן פֿון היטלערן און זיינע העלפֿער. נאָר די ציווילע באַפֿעלקערונג האָט שוין געזען וווּ זייער גורל איז. ס׳זענען געווען אַזעלכע פֿרויען, וואָס האָבן באַדויערט דעם גורל פֿון זייערע זין מענער, און די צעשטערטע האָפֿענונג, אַז זיי וועלן נישט זיין קיין גוט־באַזיצערס אין די מזרח־לענדער.

היטלער האָט נאָך געלעבט. געלעגן אויף זיין בעט, געשפּילט זיך מיט זיין הונט. נאָר איבער דעם בונקער האָט מען שוין געזען די אויפֿשריפֿט:

מנא, מנא, תּקיל ופרסין! (דיינע טעג זענען געציילטע).

אין דער זעלבער געגנט, נענטער צו בערלין, האָבן מיר אָנגעטראָפֿן אַ סך מענטשן פֿון פֿאַרשידענע פֿעלקער, וועלכע זענען אַנטלאָפֿן פֿון לאַגערן וועלכע זענען געוואָרן פֿריי, אַ דאַנק דאָס באַווייזן זיך פֿון די רוסישע און פּוילישע אַרמייען. ווער פֿון אונדזערע זעלנער האָט זיך געקאָנט איינהאַלטן פֿון אַרויסווייזן זיין פֿרייד ווען ער האָט געזען אַ לעבעדיקן טשעך, אונגאַרער ייד אָדער אַ פּאָלאַק. אין די ערטער האָבן מיר זיך באַוויזן ווי דערלייזערס פֿון די דאָזיקע אומגליקלעכע. מיר האָבן געוווּסט און געווען זיכער, אַז די וועלכע האָבן געאַרבעט אין די לאַגערן, זענען געוואָרן געכאַפּט אין אייראָפּע און טראַנספּאָרטירט דורך צוואַנג קיין דייטשלאַנד פֿאַר שקלאַפֿעריי.

אויף אונדזער מאַרש אין דער ריכטונג און אין שכנות פֿון בערלין האָבן מיר זיך דערוווּסט גאַנץ אַנדערע איינצלהייטן און אויך געזען גאַנץ אַנדערע אמתן.

תּיכּף נאָכן אַריינמאַרשירן פֿון די דייטשן קיין רוסלאַנד אין 1941 זענען אַריינגעפֿאַלן אין דער דייטשער געפֿאַנגענשאַפֿט טויזנטער רוסן. ס׳איז באַוווּסט, אַז די מערהייט פֿון די געפֿאַנגענע זענען דערשאָסן געוואָרן אָדער געשטאָרבן פֿון הונגער. ס׳זענען אָבער געווען אַזעלכע וואָס האָבן באַשלאָסן צו אָרגאַניזירן זעלנערישע איינהייטן אונטער דער דייטשער אָנפֿירונג און האָבן אָנגעהויבן אין זייער שׂנאה צו סטאַלינען קעמפֿן קעגן דער רוסישער אַרמיי.

וואָס מער די אַליאירטע האָבן געמאַכט פֿאָרשריט און גענומען דייטשע איינהייטן אין געפֿאַנגענשאַפֿט איז געוואָרן אויך גרעסער די צאָל פֿון די רוסן אין די דייטשע אַרמייען. די אַליאירטע זענען געווען געצוווּנגען אָנצונעמען דעם סאָוויעטישן פֿאַרלאַנג און מסכּים צו זיין, אַז די רוסן אין די דייטשע מונדירן זאָלן אָפּגעשיקט ווערן קיין רוסלאַנד. די אָנפֿירערשאַפֿט פֿון די אַליאירטע כּוחות האָבן דעם רוסישן באַשלוס אָנגענומען, ווייל אויך די רוסן פֿון מזרח־פֿראָנט האָבן באַפֿרייט אַ סך פֿראַנצויזן און ענגלישע געפֿאַנגענע. דער אונטערשייד איז באַשטאַנען אין דעם, אַז באַפֿרייטע פֿראַנצויזן אָדער ענגלענדער האָבן געוואָלט אהיימפֿאָרן, ווייל די רוסן האָבן נישט געוואָלט פֿאָרן אהיים. זיי האָבן געוווּסט, אַז מ׳וועט זיי נישט שאַנעווען.

ווען איך האָב געזען אַ יונגען רוס, וואָס האָט זיך באַמיט אָנגענומען צו ווערן אין אַ רוסישער איינהייט, און מען האָט אים נישט אָנגענומען. האָב איך נישט פֿאַרשטאַנען פֿאַרוואָס. איך בין געווען פֿאַרגאַפֿט, אַ מענטש וויל דינען זיין פֿאָלק און לאַנד און וויל קעמפֿן קעגן שונאים און די אַרמיי נעמט אים נישט אָן.

אינצידענטן, הגם זיי זענען נישט זייער פּראָמינענט, און בשעת מעשׂה נישט פֿאַרשטענדלעך, קאָנען זיין זייער וויכטיק פֿאַר די, וועלכע ווילן האָבן אַ בילד פֿון דעם וואָס איז פֿאָרגעקומען אויף דעם שטח אַרום בערלין אין יענע היסטאָרישע טעג. געשיכטע אין אַלגעמיין באַשטייט פֿון צוויי פֿאַרשידענע עלעמענטן: פֿון פֿאַקטן און געשעענישן, וועלכע האָבן אין אמתן פּאַסירט און זיך אָפּגעשפּילט אין אַ געוויסן אָרט און אין אַ געוויסן פּונקט און צייט. דער צווייטער עלעמענט איז די אויסטייטשונג פֿון די פֿאַקטן, פֿאַרוואָס זיי האָבן פּאַסירט. האָבן די פֿאַקטן געקענט זיין עלימינירט? ווער איז געווען פֿאַראינטערעסירט, אַז די דאָזיקע געשעענישן זאָלן ווערן רעאַל?

היטלער האָט נאָך אַלץ געלעבט. וואָס האָט אים נאָך געגעבן האָפֿענונג? אויף וואָס האָט ער נאָך גערעכנט? וואָס האָט נאָך באַאיינפֿלוסט די גענעראַלן זיי זאָלן אָננעמען דירעקטיוון פֿון דעם גייסטיק קראַנקן „פֿירער״, וועלכער איז געלעגן אין פּחד אין בונקער און האָט מורא געהאַט צו זען די ווירקלעכקייט. מורא געהאַט אַליין צו קעמפֿן נאָר אַרויסגעגעבן באַפֿעלן צו נישט עקזיסטירנדיקע אַרמייען, צו גענעראַלן און אָפֿיצירן וועלכע זענען נאָך נישט געווען באַגראָבן, נאָר שוין געלעגן אויסגעבלוטיקט און אָן מעגלעכקייט עפּעס צו טאָן. הימלער האָט אים פֿאַרגלייענט די מעשׂה פֿון פֿרידריך דעם גרויסן, וועלכער האָט געקעמפֿט קעגן אַ קאָאַליציע, אין וועלכער רוסלאַנד האָט אָנטיילגענומען. פֿרידריך האָט זיך געפֿונען אין אַ זייער אַ שווערער לאַגע. פֿרידריכן איז געשען אַ נס: נאָך דעם טויט פֿון דער קעניגין עליזאַבעט, האָט זיך רוסלאַנד אַרויסגעצויגן פֿון דער קאָאַליציע. היטלער האָט געוואַרט אויף אַ נס. דער נס איז נישט געקומען. וואָס ס׳איז געקומען איז געווען די פֿאַרזיכטיק צוגעגרייטע אָפּענסיווע אויף בערלין.. זיין האָפֿענונג, אַז די קאָאַליציע וועט זיך צעפֿאַלן בעת די רוסן וועלן באַהערשן בערלין, איז זיך צערונען. ער האָט שוין נישט געהאַט אויף וואָס צו וואַרטן. ער האָט אין יעדן פֿאַל געדאַרפֿט ענדיקן מיט זיין לעבן. דאָך איז געבליבן איין זאַך פֿאַר אים וויכטיק: איבערצולאָזן אַ צוואה אין וועלכער ער וועט אַראָפּנעמען די שולד פֿון זיך און אַרויפֿלייגן זי אויף אַנדערע. דער היסטאָריקער טרעוואָר־ראָפּער ציטירט היטלערס בריוו צו דער אַרמיי: „דער מאַנגל אין לאָיאַליטעט און פֿאַרראַט איז געווען אַ שטערונג אין דער מלחמה. דער גענעראַלשטאָב אין דער צווייטער וועלט־מלחמה איז געווען אַ סך שוואַכער ווי אין דער ערשטער וועלט־מלחמה — דאָס זענען די סיבות פֿאַרוואָס מיר האָבן פֿאַרלוירן די מלחמה״.

ער האָט זיך פֿאַרסמט און איז פֿאַרברענט געוואָרן.

בערלין האָט זיך אונטערגעגעבן. די אַרמיי האָט אָוועקגעלייגט זייער כּלי־זין. די וואָס האָבן געקעמפֿט, האָבן דערפֿילט פֿרייד. מען האָט אָנגעהויבן זינגען. מיט אונדז האָבן מיטגעזונגען אַלע געפֿאַלענע אין קאַמף, אַלע אונ־

אויטאָ, אין וועלכע ס'זענען געפאָרן אונדזערע העכערע אָפיצירן איז באַשאָסן געוואָרן פון ס"ס־דייטשן, וועלכע האָבן זיך געפונען גראָד אויף דעם וועג. דריי אָפיצירן זענען אומגעקומען. איינעם פון די אָפיצירן — נאָר פאַרוווּנדעט. נאָך דער מלחמה האָבן איך אים באַגעגנט אין וואַרשע ווו ער האָט געאַרבעט נאָענט צו גענעראַל וואַכטעליס אַמט. דער דאָזיקער מאַיאָר וואָס האָט איבערגעלעבט דעם איבערפאַל איז געבליבן מיט אַ פאַרוווּנדעטער האַנט.

אויפן מאַרש אין דער ריכטונג קיין בערלין, האָט אין באַטאַליאָן פון אונדזער פאָלק זיך אויפגעהאַלטן אין אַ „פרידהאָף" — בית־עולם. אויף דעם פרידהאָף זענען געווען ספּעציעל געבויטע הייליקע היזלעך צום אָנדענק פון באַרימטע דייטשע מאַגנאַטן און רעליגיעזע פירער. מיר האָבן דאָרט באַגעגנט עלטערע פרויען, וועלכע האָבן זיך, זעט אויס אויסבאַהאַלטן, כדי איבערצולעבן דאָס שיסעריי און באָמבאַרדירונג. די פרויען האָבן אונדז מיט טרערן אין זייערע אויגן דערציילט, אַז זייערע זין אָדער מענער זענען שוין געפאַלן אויף פאַרשידענע ערטער פון דעם פראָנט. מען האָט באַמערקט, אַז זיי וווּנדערן זיך, וואָס מיר טוען זיי נישט קיין שלעכטס. מען האָט זיי די גאַנצע צייט געוואָרנט, אַז די זעלנער פון די מזרחדיקע פעלקער וועלן זיי באַזוּלען, און דאָ האָבן זיי געזען, אַז מיר פירן זיך אויף מיט דרך־ארץ. מיר האָבן זיי דערקלערט, אַז אונדזער ציל איז נישט קעגן דער באַפעלקערונג, נאָר אונדזער ציל איז צו באַזיגן און באַזייטיקן די נאַצישע מערדערס. ווען מיר זענען אַרומגעגאַנגען אויף דעם „פרידהאָף" און באַקוקט און געלייענט די אויפשריפטן אויף די שטיינער האָט פּלוצלינג אונדזער שטאַב באַקומען אַ ראַפּאָרט, אַז אַ געוויסע דייטשע אָפּטיילונג גייט אויף דעם וועג אין דער זעלבער ריכטונג פון „פרידהאָף". אונדזערע אָפיצירן האָבן אויסגעשטעלט די האַרמאַטן זיי זאָלן פונדערווייטנס אויסזען, ווי טיילן פון די שטיינער פון די דענקמעלער. זיי זענען געוואָרן פּרעציעס פאַרמאַסקירט, אַז מען זאָל זיי נישט לייכט באַמערקן. נאָך אַ קורצער צייט האָבן מיר געקאָנט דערקענען, און דייטלעך זען ווי די דייטשן גייען פאַרויס אין אונדזער ריכטונג. אונדזער אָנפירנדיקער אָפיציר האָט מיט גרויסער באַמיונג געאַרבעט און געוואָרנט אַז אונדזערע אַרטילעריסטן זאָלן נישט אָנהויבן שיסן צו פרי. ער האָט געוואָרנט, אַז געדולד וועט זיין דער פאַקטאָר אין זין פון דערפאָלג. אין אַ געוויסן מאָמענט האָבן מיר אָנגעהויבן צו טראַכטן, אַז אונדזערע אָפיצירן מאַכן אַ גרויסן פעלער און אַז מיר זענען נישט באַרעכטיקט איינצוהאַלטן דעם באַפעל פון אָנהויבן דאָס שיסן.

מיר האָבן געוואָרט און געקוקט אין דער ריכטונג פון די דערנענטערנדיקע דייטשע זעלנער. אין אונדזער גרופע איז געווען טויט־שטיל. נאָר די הערצער האָבן הויך געקלאַפּט. איין זאַך האָט געקאָנט ענטפערן די טויטע שטילקייט און פאַרוואַנדלען דאָס אין אַ הויכן רעש און אין אַ פּרעציזער אָנשטרענגונג: דער סימן און באַפעל פון אונדזער שעף.

ווען די דייטשן האָבן זיך שוין גענוג דערנענטערט צו אונדז, האָט אונדזער שעף מיט זיין האַנט און מויל געגעבן דעם באַפעל צו שיסן. האָבן דאַן פון אונדזערע האַרמאַטן אָנגעהויבן צו פליען די קוילן אין זייערע הערצער. דער ליאַרם פון אונדזערע מאַשינען האָט זיך אויסגעמישט מיט דעם געשריי פון די דערשראָקענע, פאַרגאַפטע און פאַרוווּנדעטע דייטשע זעלנער. זיי האָבן שוין נישט געהאַט די מעגלעכקייט צו שטעלן אַ ווידערשטאַנד. די אויפפירונג און טאַקטיק פון אונדזער שעף איז געקרוינט געוואָרן מיט אַ הונדערטפּראָצענטיקן דערפאָלג.

די גאַנצע דייטשע איינהייט איז געוואָרן פאַרניכטעט. דעם שעפס באַפעל איינצוהאַלטן דאָס אָנהויבן שיסן ביז די גאַנצע דייטשע איינהייט וועט זיך געפינען אין שטח פון אונדזער אַקטיוויטעט, איז געווען אַ געניאַלער געדאַנק.

נאָך דעם פאַל האָבן מיר מיט פרייד פון דעם נצחון מאַרשירט ווייטער. מיר זענען אָנגעקומען אין אַ דערבייאיקער שטאָט און דער באַפעל איז געווען זיך דאָרט אַפּצורוען און איבערנעכטיקן. די זעלנער האָבן אָנגעהויבן צוצוגרייטן אָוונט־עסן. די מאַשינען זענען געוואָרן גערייניקט און געפּוצט. פלייש איז געווען גענוג, מער ווי מיר האָבן געדאַרפט און געקאָנט טרוימען צו קענען עסן. איין אַדיוטאַנט האָט אָבער געוואָלט באַווייזן, אַז ער איז מסוגל צוצוגרייטן דאָס בעסטע פלייש פאַר די אָפיצירן. פון דער ווייטנס האָט ער באַמערקט שטאָלן אויף וועמענס דעכער זענען אַרומגעפלויגן טויבן. אין פּאָדאָליע, און וואַרשיינלעך אויך אין אַנדערע טיילן פון פוילן איז דאָס טויבן־פלייש געווען אַ יחוס־פלייש, ס'איז געווען טייערער פון אַנדערע פליישן און נישט יעדער איינער האָט זיך געקאָנט אויף דעם דערלויבן. דער אַדיוטאַנט האָט געשטאַמט פון פּאָדאָליע. ער האָט זיך שנעל דערנענטערט צו איין הויפן שטרוי, און האָט אַרויסגענומען זיין אויטאָמאַטישע ביקס און געשאָסן, צילנדיק צו די טויבן. נאָך איידער די ערשטע טויב איז אַראָפּגעפאַלן טויט, האָבן זיך באַוויזן דריי דייטשע אָפיצירן. זיי האָבן זיך אַרויסגערוקט פון דעם שטרוי און האָבן אויפגעהויבן זייערע הענט אַלס צייכן פון דעם אונטערגעבן זיך. דער אַדיוטאַנט איז געבליבן פאַרגאַפט און האָט אָנגעהויבן שרייען. אַנדערע זעלנער זיינע גלייך צוגעלאָפן און אים געהאָלפן נעמען די דריי אָפיצירן אַלס געפאַנגענע. ס'איז נישט געווען קיין ספק אַז די דריי אָפיצירן האָבן זיך באַהאַלטן, כדי פריי־וויליק זיך אונטערצוגעבן און דערפאַר זיך אָפּגעזונדערט פון זייער אַרמיי.

זייערע פנימער זענען געווען באַוואַקסן מיט האָר און האָבן פאַרראַטן זייער טיפן הונגער און דורשט. איידער מען האָט זיי געגעבן עפּעס צו עסן, האָבן זיי דערציילט זייער גאַנצע געשיכטע. מען האָט זיי אַוועקגעפירט צום שטאַב פון דער זעקסטער דיוויזיע פאַר ווייטערדיקער אויספאָרשונג. אין אונדזער פאָלק האָט מען זיך געוויצלט, אַז דעם אַדיוטאַנטס יאַגד איז געווען נאָך אַלעמען, אַ געלונגענער. דעם אַדיוטאַנטס אידייע, אַז מיר זאָלן האָבן פלייש פון טויבן איז פאַרווירקלעכט געוואָרן. מיר האָבן דעם טאָג געגעסן טויבן־פלייש וויפיל נאָר עמעצער האָט געוואָלט און געקאָנט.

אין דער זעלבער געגנט, נאָענטער צו בערלין, ווו מיר זענען געבליבן אויף צוויי טעג, האָט פּאַסירט אַ מאָדנער פאַל. ער איז געווען ספּעציעל אינטערעסאַנט פאַר מיר, פון ייִדישן שטאַנדפּונקט.

נאָכן איבערקוקן דעם מצב פון די האַרמאַטן, בין איך געווען אויפן וועג צום שטאַב כדי צו ראַפּאָרטירן, וואָס איך האָב געזען. פאַרן אַריינגיין צום שעף האָב איך געזען שטיין אַ פרוי און זי קוקט אין די פּנימער פון די אַריינגייענדיקע און אַרויסגייענדיקע אָפיצירן. דער אופן פון איר קוקן איז מיר שטאַרק פאַרדעכטיק געוואָרן. בין איך צוגעגאַנגען צו איר און זי געפרעגט, פאַרוואָס זי שטייט און קוקט זיך איין אין די פּנימער פון אָפיצירן. זי האָט מיר געענטפערט, אַז זי וויל רעדן מיט אַ ייִדישן אָפיציר. איך האָב איר געענטפערט אַז איך בין אַ ייִד. זאָל זי מיר דערציילן וואָס זי האָט צו זאָגן. די האָט מיר דערציילט די פאָלגנדיקע געשיכטע: זי איז אַ ייִדישע פרוי און האָט אַ זון. זיי האָבן זיך געראַטעוועט אַ דאַנק אַ גייסטלעכן. ווען מען האָט געזוכט די, וועלכע דינען נישט אין די פרייוויליקע איינהייטן האָט מען דעם זון געעצהס

מגר בן־ציון פעלדשוה

# היטלער פאַרסמט זיך אין זיין בונקער

(זכרונות)

דער ציל פון דער אָפענסיווע פון אונדזערע אָפּטיילונגען איז געווען: קאָלבערג (קאָלאָבזשעג). דער אַטאַק איז פאָרגעקומען אויף אַ ברייטן שטח. מיר האָבן געפילט, אַז דאָס איז אַ וויכטיקער קאַמף. די דאָזיקע שטאָט איז זייער אַ וויכטיקער פאַקטאָר אין דער מלחמה פאַר דעם גאַנצן אַליאירטן בלאָק קעגן די נאַציס. דאָס עלימינירן פון דער שטאָט איז דעריבער געווען אַ מוז. דאָס איז געווען אַ פונקט אויף דעם וועג צו היטלערס בונקער, צו בערלין. אונדזער פוילישער אַרטילעריע־פּאָלק האָט אַ סך איבערגעלעבט, פיל זעלנער האָבן פאַרלוירן דאָס לעבן. דער כוח פון די נאַציס איז אין אַלגעמיין געווען שוואַכער ווי ער איז געווען ערגעץ אַנדערש אין די פריערדיקע טעג. אויף דעם אָרט האָבן זיי קאָנצענטרירט גרויסע כוחות, כדי נישט צו דערלאָזן דעם מאַרש אויף בערלין.

די שיסעריי פון די דייטשן איז געקומען נישט נאָר פון דער אַרמיי, נאָר אויך פון זייערע שיפן, וועלכע האָבן זיך געפונען אויפן ים.

כאָטש נאָך אַ פּאָר טעג איז קאָלבערג אַריינגעפאַלן אין אונדזערע הענט, האָבן נאָך די נאַציס אַלץ געשאָסן פון די שיפן און פון צייט צו צייט זענען זייערע עראָפּלאַנען געפלויגן איבער אונדז און אַראָפּגעוואָרפן אויפרייס־מאַטעריאַל. איין נאָך־מיטאָג, ווען מיר זענען געווען זיכער, אַז די שטאָט איז שוין פולשטענדיק באַהערשט פון אונדז, און זעלנער ווי אויך אָפיצירן פון אונדזערע אַרמייען האָבן זיך געדרייט אַרום די צעשטערטע הייזער, פאַרניכטעטע דייטשע איינהייטן, האָבן פּלוצלינג אַ טייל פון אונדזער אָנגעהויבן פאַלן פאַרוווּנדעטע און אויך דערשאָסענע. אויף די גאַסן האָבן זיך געפונען עטלעכע אונדזערע העכערע אָפיצירן. דער שעף פון אונדזער שטאַב האָט זיך גלייך געכאַפּט וואָס עס קומט דאָ פאָר. דאָס האָבן געשאָסן סנייפּערס, באַהאַלטענע אין קעלערס אונטער גרויסע הייזער אויף דער הויפּט־גאַס. אַ דאַנק דאָס אָריענטירן זיך פון אונדזער שעף, איז אַרויס אַ מינדלעכער באַפעל מען זאָל וואַרפן גראַנאַטן דורך די שוין צעבראָכענע פענצטער. איניקע פון אונדז האָבן געוואָרפן די גראַנאַטן גענוי ווו די סנייפּערס האָבן זיך געפונען און זיך פאַרנומען מיט צוגרייטן צו שיסן. די סנייפּערס זענען צעריסן געוואָרן אויף שטיקער. דורך איין צעבראָכענעם פענצטער האָב איך געזען אַזוי ווי עפּעס וואָלט זיך געדרייט, עס האָט מיר אַ שווינדל געטאָן פאַר מיינע אויגן. איך האָב אַהין אַריינגעוואָרפן אַ גראַנאַט. ווען נאָך אַ זייער קורצער צייט איז איבעראַל שטיל געוואָרן און מיר זענען געגאַנגען באַקוקן די קעלערס, האָבן מיר פעסטגעשטעלט, אַז מיר האָט זיך טאַקע נישט אויסגעדאַכט, נאָר אַ פּאָר סנייפּערס האָבן זיך צוגעגרייט צו שיסן צו אונדז. דער שעף פון שטאַב האָט מיר געלויבט און אויף אַ קול, אַז איך האָב געראַטעוועט זיין לעבן און דאָס לעבן פון אַ סך אַנדערע. נאָך אַ זייער קורצער צייט איז איבעראַל שטיל געוואָרן אויף דער גאַס. באַלד נאָך דעם האָט מען געזען ווי די נאַצישע שיפן האָבן זיך אָנגעהויבן צו דערווייטערן און זענען צום סוף גענצלעך פאַרשוווּנדן.

אונדזער פּאָלק איז באַשערט געווען איבערצולעבן נאָך אַן אַנדער טראַגעדיע. אונדזער אַרטילערישער פּאָלק איז באַשטאַנען פון דריי דיוויזיעס און זיין הויפּט־באַטעריע, ד"ה אַ שטאַב־באַטעריע. מיר האָבן זיך פאַרזאַמלט אין אַ הויז פון דעם שעף פון דעם שטאַב.

מיר האָבן באַקומען אַ באַפעל צו מאַרשירן אויף באַזונדערע וועגן צו אַ געוויסן פּונקט. דאָרט זיך אָפּהאַלטן און וואַרטן אויף אַ ווייטערדיקן באַפעל. מיר וועלן דאָן באַקומען אינסטרוקציעס וווּהין מאַרשירן אָדער וואָס מיר זאָלן טאָן. נאָך אַ געוויסער צייט זענען מיר געקומען צו דעם דאָזיקן פּונקט און אָנגעהויבן וואַרטן אויף אונדזער גענעראַל און די שטאַב־אָפיצירן זיי זאָלן אונדז געבן דעם ווייטערדיקן באַפעל. מיר האָבן געוואַרט. ס'איז געווען נאָך־מיטאָג. דער אָוונט האָט זיך דערנענטערט און דער שטאַב איז נישט געקומען. די פאַראַנטוואָרטלעכע אָפיצירן זענען זיך צונויפגעקומען און באַשלאָסן צו נעמען אין אַכט די געשאַפענע אויסערגעוויינלעכע לאַגע און האָבן איבערגענומען די ערנסטע פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר פּאָלק. מיר האָבן געגלויבט, אַז ערגעץ נאָענט צו אונדז געפינען זיך אַנדערע פוילישע און זיכער אויך רוסישע איינהייטן. נאָר ווו זיי געפינען זיך, האָבן מיר נישט געוווּסט. האָבן מיר באַשלאָסן אויסצושטעלן אונדזערע האַרמאַטן אין אַ צירקל מיט די לופעס צום אויסן און שטיין גרייט, ביז מיר וועלן וויסן וואָס מיר האָבן צו טאָן. די נאַכט איז צוגעפאַלן. ס'איז געווען פינצטער. ס'איז אויך געווען שטיל אַרום און אַרום. דער הימל איז געווען באַדעקט מיט לייכטע כמאַרעס. מיר האָבן געקוקט אַרום און אַרום. פון איין הויז וואָס איז געשטאַנען נישט זייער ווייט האָבן מיר דערזען אַ ליכט וואָס האָט באַלויכטן דעם אינעווייניק פון דעם בנין. אַ טייל פון אונדז האָבן זיך לאַנגזאַם און זייער פאָרזיכטיק דערנענטערט צום הויז. אין הויז האָט זיך געפונען אַ דייטש, וועלכער האָט גערעדט פויליש. מיר האָבן אים געהייסן אויסלעשן דאָס ליכט. נאָכן ענטפערן אונדזערע פראַגן, זענען מיר געוואָר געוואָרן, אַז אין זיין קעלער, גאַנץ אונטן, באַהאַלטן זיך אַלטע דייטשן, וועלכע זענען אויפגעפאָדערט געוואָרן אַריינצוטרעטן אין די פרייוויליקע דייטשע איינהייטן, כדי צו קעמפן פאַר היטלערן. זיי האָבן דאָס אויסגעמיטן. זיי האָבן אונדז דערציילט, אַז ווען מען כאַפּט זיי, וועלכע מיידן אויס דאָס דינען אין דער אַרמיי, הענגט מען זיי אויף. דער פויליש־רעדנדיקער דייטש האָט אונדז געוויזן עטלעכע דייטשן הענגען אויף ביימער פון דער אַנדערער זייט פון זיין הויז. דערציילט האָט ער אויך, אַז אין וואַלד, וועלכן מיר האָבן געזען פון דער ווייטנס געפינט זיך אַן ס"ס־אָפּטיילונג. מיר זענען שנעל צוריקגעגאַנגען צו אונדזער איינהייט און האָבן קאָנצענטרירט אונדזער אַרטילעריע אין דער ריכטונג פון וואַלד: געוואַרט און גרייט געווען צו שיסן. מיר האָבן געוואַרט און אָבסערווירט דעם וואַלד. די צייט האָט זיך זייער לאַנגזאַם גערוקט פאָרויס. מיר האָבן אַזוי איבערגעלעבט די נאַכט אָן שום שטערונגען. אינדערפרי האָט אונדזער פּאַטראָל ראַפּאָרטירט, אַז די זענען רוסישע איינהייטן. מיר האָבן באַשלאָסן פאָרזיכטיק זיך צו קאָנטאַקטירן מיט זיי כדי זיי צו ראַפּאָרטירן אונדזער לאַגע, זיי זאָלן אונדז ראָטן וואָס מיר זאָלן טאָן. זיי האָבן זיך תיכף ומיד פאַרבונדן מיט זייער גענעראַל־שטאַב און אַרום מיטאָג־צייט האָבן מיר באַקומען אַ נייעם גענעראַל אָנצופירן מיט אונדזער פּאָלק. געהייסן האָט ער שייפּאַק. ווי ס'האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן, איז דער

ירושלים דליטע; דאָרט װוּ עס האָט זיך געפֿורעמט אונדזער לעבן און באַװוּסטזײַן; װײניק װעגען מיר פֿאַרבליבן נאָך אונדזער גרױסן פֿאָלקס־חורבן; די יונגע טרױמער, װעלכע זענען געקומען פֿון שטעט און שטעטלעך צו לערנען, װי אַזױ צו װערן לערער.

צװישן זײ אױך מײַן עלטערער ברודער יוסף קאַץ ע״ה, װעלכן גאָלאָמב האָט בײַ יעדער געלעגנהײט אין זײַנע ביכער באַצײכנט אים װי דער עילוי פֿון סעמינאַר.

נאָכן פֿאַרענדיקן דעם לערער־סעמינאַר אין װילנע אונטער גאָלאָמבס השגחה און אַ דאַנק זײַן אינספּיראַציע, זענען צעשפּרײט געװאָרן איבער די ייִדישע ישובים אין פּױלן — יונגע לערערס מיט אידעאַליסטישן גלױבן, אחריות, דיסציפּלין און מסירת נפש און זײ האָבן דערהױבן די ייִדישע שולן צו גאָר אַ הױכער מדרגה. זײ זענען געװען בכוח אַלײן צו שאַפֿן און בױען ייִדיש װעלטלעכע שולן, און מיט זײ אָנפֿירן.

װען גאָלאָמבס תלמידים זענען אַװעק צו דער אַרבעט אַלס לערער אין די שולן, זענען זײ נאָך כסדר געװען פֿאַרבונדן מיט זײער לערער דורך גײַסטיקע פֿעדעם. ער פֿלעגט זיך אינטערעסירן מיט דער פּעדאַגאָגישער אַרבעט פֿון די סעמינאַריסטן — נײַע לערער.

א. גאָלאָמב האָט אין זײַנער צײַט צוגעגרײט צענדליקער ביכער פֿאַר קינדער און יוגנט־ליטעראַטור, לערנביכער מיט ייִדישע טערמינאָלאָגיעס פֿאַר די לימודים, װאָס מען האָט נאָך קײן מאָל נישט געפֿירט אין דער ייִדישער שפּראַך — װי: באָטאַניק, געאָגראַפֿיע, זאָאָלאָגיע און אַנד.

גאָלאָמב האָט אַרײַנגעפֿירט אַ סך שינויים אין דער שול־אַרבעט: װיסנשאַפֿטלעכע עקספּעדיציעס; נישט זוכן אין ביכער, נאָר דירעקט אין דער נאַטור. דער לערער דאַרף נישט זײַן דער מקור, דער אַלץ־װיסער — פֿלעגט ער זאָגן — ער דאַרף זײַן דער אָנפֿירער פֿון די זוכענישן.

אַ בײַשפּיל פֿון דעם איז געװען אין סעמינאַר די זומער־קאָלאָניע „פּושקאַרניע״ װוּ מיר פֿלעגן אַרױספֿאָרן זומער־צײַט און שטודירן אַלץ פֿון דער נאַטור — און אָנפֿירן מיט דער פּעדאַגאָגישער אַרבעט פֿלעגט אונדזער לערער א. גאָלאָמב.

א. גאָלאָמב האָט איבערגעלאָזט זײַן אײַנפֿלוס, װוּ ער האָט נאָר געלעבט אַלס לערער און דערציִער, און געלעבט האָט ער אין אַ סך גרעסערע ייִדישע ישובים אױף דער װעלט; ער איז אָנערקענט געװאָרן, װי אײנער פֿון אונדזערע חשובסטע, הערלעכסטע און מוטיקע דענקער, װאָס העלפֿן באַפֿעסטיקן דעם המשך פֿון ייִדישן קיום.

אברהם גאָלאָמב האָט נאָכן חורבן אָנגעהױבן זוכן זײַנע אַמאָליקע תלמידים.

מײַן גורל האָט געװאָלט, אַז איך זאָל נאָך דער גרױסער װעלט־קאַטאַסטראָפֿע בלײַבן לעבן און פֿאַרװאָרפֿן װערן אין אױסטראַליע. גאָלאָמב האָט מיך געפֿונען און מיר פֿאַרגעלײגט איך זאָל קומען אין זײַן לעצטן װױנאָרט — לאָס־אַנדזשעלעס — צו אַרבעטן בײַ ייִדישער דערציִונג.

אין זײַנע בריװ פֿלעגט ער שטענדיק באַרירן זײַנע אָנגעװײטיקטע פּראָבלעמען — װעגן קיום און המשך און װעגן ייִדיש־גײַסטיקע פֿאַרװילדעניש.

מיט דער צײַט האָב איך אָנגעהױבן אַרײַנדרינגען אין זײַנע ביכער, װעלכע ער פֿלעגט מיר כסדר צושיקן.

אין אַלע זײַנע ביכער גײט דורך װי אַ רױטער פֿאָדעם זײַן זאָרג איבער די אַסימילאַציע טענדענצן אין די תפֿוצות און גרױס מורא פֿאַרן װײַטערדיקן קיום פֿון ייִדישן פֿאָלק.

אין זײַנע ביכער און אָפּהאַנדלונגען האַלט ער, אַז די מערהײט פֿון אונדזער פֿאָלק האָט געצױגן דווקא צו דעם װאָס עס איז אונדז פֿרעמד. ער זאָגט: „אָנהױבן דינען פֿרעמדע געטער װעלן מיר פֿאַרלירן אונדזער אײגענעם ייִדישן פּנים״.

איבערצײַגנדיק זענען זײַנע אַרױסזאָגונגען װעגן אָפּהיטן דאָס לשון פֿון פֿאָלק און קעגן אױסטױשן אײגענע נאַציאָנאַלע װערטן אױף אַנדערע, פֿרעמדע.

ער זאָגט דאָס אַלץ אַרױס מיט גרױס װײטאָג, אָבער מיט געװאָגטקײט, ער איז אַלע מאָל דער מאָנער און שטראָפֿער; געשריבן זײַנע ביכער האָט גאָלאָמב אין די לעצטע יאָרן זײַנע; די גײַסטיקע שעפֿערישע געדאַנקען, װעלכע מיר טרעפֿן אָן אין זײַנע װערק האָט געדאַרפֿט לערנען און באַװירקן אונדזער ייִדיש פֿאָלק און ספּעציעל אונדזער יוגנט.

מיט זײַן אַװעקגײן האָבן מיר פֿאַרלױרן אַ מענטש, װאָס האָט געלעבט מיט טיפֿן גלױבן, מיט קעמפֿערישן און שעפֿערישן מוט צו פֿאַרשפּרײטן ייִדישקײט און ייִדישע דערציִונג װוּ ער האָט זיך נאָר געפֿונען.

מיט דער פּטירה פֿון אברהם גאָלאָמב איז די ייִדישע װעלט אָרעמער געװאָרן.

דער אָנדענק פֿון דער זעלטענער געשטאַלט, גרױסן הומאַניסט װעט בלײַבן לזכרון נאָך אַ סך דורות.


# CARLISLE LODGE

**32 CARLISLE STREET,**
**BALACLAVA**

**534-0316**

★

די אײגנטימער

ת. קאַגאַן און פֿרוי און נאַריטש

װינטשן אַלע זײערע קונים

א גוט גליקלעך יאָר

געניע וואַסערמאַן־קאַץ

# לזכרון מיין לערער – אברהם גאָלאָמב

אַרויסצוברענגען אַ פּאָר געדאַנקען, אויסדרוקן פון מיינע געפילן וועגן אַ מענטשן וואָס איז אַוועק אין דער אייביקייט מיט אַ פּאָר חדשים צוריק — איז קיין מאָל נישט צו שפּעט, בפרט פון אַזאַ פּערזענלעכקייט, ווי עס איז געווען אברהם גאָלאָמב.

עס איז מיר באמאת שווער צו גלויבן, אַז מיין געוועזענער לערער און דערציער איז מער נישטאָ צווישן די לעבעדיקע.

מיר — זיינע שילער האָבן אַרויפגעקוקט צו גאָלאָמבן מיטן טיפסטן רעספּעקט און גלייכצייטיק ליבשאַפט און איבערגעגעבענער טריישאַפט.

דערמאָנט מען גאָלאָמבן, לעבט אויף אין מיין זכרון,

---

„צוליב דעם טאַקע — שרייבט זי אין בריוו — בין איך געווען קעגן דיין פאַרבינדונג מיט באַקונינען".

אין דער ברייטער אָפּהאַנדלונג, וואָס איז אגב דייער באַלערנד, ברענגט דער מחבר אַ סך אַרגומענטן, מיט וועלכע די וואַגנער־אַנהענגער פּרוּוון באַרעכטיקן דאָס אָננעמען די מוזיק פון וואַגנערן. איינע פון די אַרגומענטן זענען, אַז אין די אָפּערעס באַגעגנט מען נישט קיין ייִדן.

דערויף ענטפערט דער מחבר:

„כאָטש עס איז אמת אַז נישט קיין ייִדן, און נישט קיין דערקלערונגען וועגן דער ייִדנפראַגע זענען אין וואַגנערס אָפּערעס נישטאָ. (אַזוי דערשיינט בלויז איין ייִד, און דאָס אויך — פאַרבייגייענדיק אין אַלע דאָסטאָיעווסקיס נאָוועלן, טראָץ דעם, וואָס ער איז געווען באַהערשט פון אַ ייִדנמאַניע) — דאָך קומט אויס, אַז די פאָרשטעלונג וועגן וואַנדערנדיקן ייִדן (אַהאַסווער) פאַרכאַפּט וואַגנערס געדאַנקען מיט אַזאַ קראַפט, אַז ער וואַנדערט פון די עסייען אין זיינע אָפּערעס און צוריק.

★

נאָכן איבערלייענען די גרינטלעכע עסיי, ווו די וואַגנער געשטאַלט דער מוזיקער און ייִדנהאַסער באַקומט זיין פולן אויסדרוק, ווי בכלל זיין פּערזענלעכן כאַראַקטער פון אַן אונטערלעקער אין אַ סקרופּולאָזן אויסנוצער, דאַרף מען נאָכאַמאָל איבערחזרן די פראַגע: דאַרף קונסט און זיין שאַפער זיין איינס — קען מען אָפּטיילן דעם מענטש פון זיין ווערק, פון זיינע געדאַנקען?

דאַרפן ייִדן זיך אַזוי רייסן צו שפּילן וואַגנערס מוזיק — דעם וועג־וויַיזער פאַר נאַצישע ראַסן טעאָריעס, און דורך דעם אַרויסהייבן זיין אָנדענק?

מען מוז מודה זיין — אַ מאָדנע פאָלק — ייִדן.

ווי ער פלעגט שטיין אין קלאַס־צימער; הויך און שלאַנק, אַרומנעמענדיק אונדז מיט זיין ליכטיקן בליק און וואַרעמען וואָרט.

גאָלאָמב האָט אַ סך איבערגעלעבט ביז ער האָט אויסגעפאָרעמט זיין פּעדאַגאָגישן וועג מיט נייע מעטאָדן אין דער אַלטער טראַדיציאָנעלער וועלט, ווייל אַליין איז ער געווען אַ ישיבה־בחור.

אַ סך עפּיזאָדן לעבן נאָך אין מיין זכרון און אין האַרצן, ווען מען דערמאָנט דעם טיף־פילנדיקן און געטריַיען לערער און פּעדאַגאָג, און איבער אַלעמען — דעם הייסן ייִד.

דער לערער גאָלאָמב האָט געשטילט דעם דורשט פון זיינע יונגע צוהערער וועגן קולטור, קונסט, טראַדיציע און הומאַניטאַרע וויסנשאַפטן.

פון זיינע די אַלע קעגנשטאַנדן, וועלכע ער האָט געגעבן אין סעמינאַר, האָט אין זיין געמיט געגליט די ליבשאַפט צו נאַטורוויסנשאַפט.

מיט צערטלעכקייט, באַגייסטערונג און געניטקייט פלעגט ער אויף די לעקציעס פון נאַטורוויסנשאַפט דערציילן וועגן יעדעס בלימעלע און יעדן געוויקס. יעדעס געוויקס פלעגט ביי אים ווערן לעבעדיק, פּונקט ווי עס וואָלט געווען אַ לעבעדיק באַשעפעניש.

ווילנע האָט פאַרנומען דעם אויבנאָן מיט אירע מוסטערדיקע ייִדישע פאָלקס־שולן, גימנאַזיעס. איינע פון די שטאַרקסטע לערער־אינסטיטוציעס איז געווען דער ייִדישער לערער־סעמינאַר; באַגאַבטע און ענטוזיאַסטישע לערער, פּעדאַגאָגן, וויסנשאַפטסלייט האָט געהאַט דער לערער־סעמינאַר — ווי: מאַקס וויינרייך, מאַקס עריק, אַרקאַדי קרעמער, משה קולבאַק, ישראל ביבער. דאָס זענען געווען גוטע לערער, אינטערעסאַנטע לעקטאָרן (בלויז צו דערמאָנען עטלעכע):

אברהם גאָלאָמב איז געווען, נישט נאָר דער לערער און דירעקטאָר, נאָר דער אינספּיראַטאָר, דער באַגייסטערער, דאָס האַרץ, די נשמה פון סעמינאַר.

דאָס לערנען אין סעמינאַר איז באַשטאַנען נישט נאָר הערן לעקציעס און זיי אויסלערנען, נאָר זוכן און שטודירן. די לעקציעס פון לערער זענען געווען אַ צוגאָב־מיטל זיך קאָנצענטרירן אויפן געלערנטן.

א. גאָלאָמב פלעגט זיך באַמיען איינפלאַנצן אין זיינע יונגע צוהערער די פאַרבינדונג פון אַלט־נייע קולטורן מיט דער שיינקייט פון ייִדישע אוצרות און דערוועקן אין ייִדישן יוגנטלעכן דעם באַוווסטזיין פון זיין א שטאָלצער ייִד.

דער ווילנער ייִדישער לערער־סעמינאַר איז דאָך געווען די שול פון אונדזער וועלטלעכער ייִדישקייט, פון ייִדישער גייסטיקייט און איבער דעם אַלעם איז געווען די פאָטערלעכע אויפזיכט פון אונדזער גרויסן לערער און דערציער אברהם גאָלאָמב.

ביזן היינטיקן טאָג טראָגן די איבערגעבליבענע סעמינאַריסטן (לײדער — אויף די פינגער צו ציילן) ווו זיי זאָלן זיך נישט געפינען אַ הייליקן ציטער פון ווילנע

שלום ג.

# וואַגנעריאַדע

דאָס קלאַסישע לאַנד פון פרשות — איז ישראל. פּאָליטישע; געזעלשאַפטלעכע; עקאָנאָמישע; מיליטערישע — גייען נישט אַראָפּ פון טאָג־אָרדענונג.

היות ישראלים זענען אויך אַ קולטורעל פאָלק — האָבן זיי אויך א קולטור־פרשה, וואָס האָט צו טאָן מיט מוזיק.

אין דעם ישראלדיקן פילהאַרמאָנישן אָרקעסטער איז ממש אַריין אַ וואַגנער־דיבוק: אויב זיי שפּילן נישט די ווערק פון ריכאַרד וואַגנער, האָבן זיי נישט דערגרייכט די מדרגה פון פּערפעקציע, וועלכע אַן אָרקעסטער פון אַזאַ פאַרנעם דאַרף זיך אָנשטרענגען צו דערגרייכן.

אַ גרויסער טייל פון מוזיק־ליבהאָבער און אונטערשטיצער פון אָרקעסטער זעען אָבער נישט דעם מוזיקער וואַגנער, דעם קאָמפּאָזיטאָר פון אַ גאַנצער ריי באַרימטע אָפּערעס און מוזיקאַלישע דראַמעס — זיי זעען וואַגנערן ווי דעם אויסגעשפּראָכענעם אַנטיסעמיט, וואָס האָט נישט בלויז סתם פיינט געהאַט ידן, נאָר איז געווען פון די ערשטע צו אַנטוויקלען די ראַסיסטישע טעאָריע, געבויט אויף ירושה־אייגנשאַפטן, קולטור, דערציאונג און מענטאַליטעט.

ער האָט אַפילו אָפּגעוואָרפן דאָס, וואָס האָט אין משך פון יאָרהונדערטער געדינט ווי אַ מיטל צום ציל: אַריינגעמען ידן אין דער קריסטלעכער געזעלשאַפט מיט באַדינג פון שמד. שמד מיינט פאַר וואַגנערן גאָרנישט. פאַר אַ ייד איז בכלל נישטאָ קיין שום אויסלייזונג פון זיין ידישקייט, קיין טיר, דורך וועלכער ער זאָל קאָנען אַריינקומען אין דער דייטשער געזעלשאַפט. דעריבער זעט ער די איינציקע האָפענונג פון א ידנריינער געזעלשאַפט דורך באַזייטיקן די יידן פון דייטשלאַנד בכלל.

עס איז דעריבער פאַרשטענדלעך, פאַרוואָס די נאַצישע טעאָרעטיקער האָבן זיך אָנגעכאַפּט אין וואַגנערס טעאָריעס, פאַרוואָס ער איז געוואָרן אין נאַצי־דייטשלאַנד דער סימבאָל פון עכטן גערמאַניזם. די האָבן אין וואַגנערס עסייען געפונען אַ פאַרטיקן סצענאַר פאַר זייערע האַנדלונגען, פאַר נעמען פאַרווירקלעכן די אידייען אין לעבן.

צי קאָן מען אָפּטיילן דעם קינסטלער פון דעם מענטש?

די מוזיקער פון פילהאַרמאָנישן אָרקעסטער האַלטן אַז — יאָ, מען קאָן. דאָס פּילבאַרע, באַוווסטזיניקע פּובליקום האַלט, אַז מען קאָן נישט. און זיי האָבן עס אומצווייידייטיק געלאָזט וויסן דער אָנפירערשאַפט פון אָרקעסטער, אַז די וואַגנער קאָנצערטן וועלן פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ קאַצן־יאָמער.

וואַגנער (1813־1883) איז לעולם געווען אַ רעוואָלוציאָנער, און האָט אפילו אָנטייל גענומען אין די גאַסןקאַמפן פון דער רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד, אין די יאָרן 1848־1849.

עס איז מאָדנע, אָבער אַזוי האָט פאַסירט, אַז די בעסטע פאַרזאָרגער פון אָרעמען עמיגראַנט אין פאַריז (1842־1839) זענען געווען יידן. ער האָט זיך אָן שום חרפה אָנגעוואָרפן אויף דעם באַרימטן קאָמפּאָזיטאָר פון יענער צייט מייערבער, און אַזוי אויך האָט דער באַרימטער פּאָעט היינריך היינע באַזאָרגט וואַגנערן מיט טעמעס פאַר זיינע אָפּערעס: „דער פליענדיקער האָלענדער" און „טאַנענהאוזער", שפּעטער — אין דרעזדן, האָט וואַגנער דערפאָלגרייך אָנגעווענדעט די זעלבע טאַקטיק פון חנפענען, אונטערקומען און געניסן פון דער פריינדשאַפט פון דעם באַרימטן און איינפלוסרייכסטן קאָמפּאָזיטאָר פון יענער צייט, אין איראָפּע — מענדעלסאָן.

אָבער מיט אַ מאָל, האָט ער אין די יאָרן 1848־1850, אין אַ צעיושעטן צושטאַנד אָנגעשיבן אַן אַרטיקל: „יודאַיזם און מוזיק", וועלכן ער האָט אַנאָנים פאַרעפנטלעכט אין אַ מוזיקאַלישן זשורנאַל.

צום מערסטן זענען אָנגעגריפן געוואָרן אין אַרטיקל די, וועלכע האָבן אים באַפריינדעט און געהאָלפן: מענדעלסאָן, וואָס האָט שוין דאַן נישט געלעבט און היינריך היינע, וואָס איז שוין געווען קראַנק, פאַרקריפּלט, און ס'האָט נישט געדראָט קיין געפאַר ער זאָל נקמה נעמען. ער האָט פונדעסטוועגן מורא געהאַט אָנצורופן ביים נאָמען מייערבערן, הגם אומדירעקט האָט מען פאַרשטאַנען וועמען ער מיינט.

די הויפּט אידיי פון דעם אַרטיקל: „יודאַיזם און מוזיק" איז געווען אָפּצוואַרפן דעם געדאַנק פון דער פעאיקייט פון קינסטלערישער שעפערישקייט פון יעדן ייד — צי ער רופט אים אָן ביים נאָמען, אָדער נישט.

וואַגנער איז געוואָרן אַזוי פאַרכאַפּט מיט די אידייען פון זיין אַרטיקל, אַז אין יאָר 1869 האָט ער אים איבערגעדרוקט אונטער זיין נאָמען, כאָטש אָנערקענטע אַנטיסעמיטן ווי צוסימאַ (זיין צווייטע פרוי) און פאָן בולאָוו האָבן אים אָפּגערעדט דערפון.

אַ לעקטאָר פון איראָפּעאישער געשיכטע פון קווינסלאַנדער אוניווערסיטעט פאול לאָורענס ראוז באַהאַנדלט ברייט דעם פּראָבלעם וואַגנער אין אַן אַרטיקל מיטן פּילזאגנדיקן נאָמען: — „האַס — אויסער יעדער אַנטשולדיקונג („מאונטלי רעוויו" פון סעפּטעמבער 1982).

לויטן מחבר קומט אויס, אַז וואַגנערס אַנטיסעמיטיזם איז א רעזולטאַט פון זיינע רעוואָלוציאָנערע איינשטעלונגען, און זיין דערנעענטערן זיך אידייאיש, אין יאָר 1849 צום רוסישן רעוואָלוציאָנער מיכאַיל באַקונין, וואָס איז געווען אויך נישט קיין קליינער ידנהאַסער.

„וואַגנער איז געוואָרן א ידנהאַסער — ווען ער איז געוואָרן אַ רעוואָלוציאָנער" — שרייבט ראוז.

דאָס האָט אינסטינקטיוו פאַרשטאַנען זיין ערשטע פרוי מינאַ, ווען זי שרייבט צו אים אין א בריוו (1850), אַז זייער פאַמיליע־לעבן צעפאַלט זיך צוליב זיין רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט און זיין ידנהאַס.

סטעפאַ ראַבינאָוויטש

# קומט, און זינגט מיט אונדז צוזאַמען

די יום־טובדיקע טעג
הייבן זיך אָן צו באַווייזן...

דער מעלבורנער „הזמיר“ כאָר גרייט זיך צו צוויי וויכטיקע אימפּרעזעס. די ערשטע איז דער 35־יעריקער יובל־קאָנצערט, וועלכער וועט פאָרקומען אין די לעצטע טעג פון נאָוועמבער הײ־יאָר. די צווייטע — אַ וויכטערע: דאָס איז דער אָנטייל אין דער 13־טער זמריה אין ישראל.

דער „הזמיר“־כאָר האָט אין משך פון זיין 35־יאָריקער עקזיסטענץ געגעבן אַ גאַר וויכטיקן ביישטייער צום יידישן קולטורעלן לעבן אין מעלבורן. פיל פעאיקע דיריגענטן און מוזיקער האָבן במשך פון די יאָרן אָנטוויקלט און געהויבן דעם ניווא פון כאָר.

אַ חוץ די יערלעכע קאָנצערטן, נעמט דער כאָר אָנטייל אַלע יאָר אין די וואַרשעווער געטאָ אַקאַדעמיעס, ער האָט זיך אויך פיל מאָל באַטייליקט אין די יומים־העצמאות פייערונגען, פעסטיוואַלן פון אַלע פעלקער, קאָנצערטן אין „מומבאַ“ צייט, פאַר דעם רויטן־קרייץ, 3עאַ, ראָטערי און לייאָנס קלובן.

אַ ספּעציעל וויכטיקן באַדייט האָבן אונדזערע קאָנצערטן אין די מאַנטעפיאָרע היימען פאַר אַלטע לייט ווו דאָס פּובליקום ווייזט אַרויס אַ ספּאָנטאַנעם אָפּרוף פון אָנערקענונג און דאַנקבאַרקייט. די גרעסטע טייל מאָנטעפיאָרע איינוווינער האָבן אַ פּיעטעט פאַר דעם יידישן פאָלקס־ליד. זיי זינגען מיט, קלאַפּן צו צום טאַקט מיט די הענט און פיס און פשוט ווערן מיטגעריסן. קורץ געזאָגט, עס איז יום־טוב ביי יידן, פאַר די צוהערער און זינגער.

ענלעך, נאָר אויף אַ גרעסערן און מער פייערלעכן מאַסשטאַב איז געווען דער אָפּרוף פון די צוהערער ווען דער „הזמיר“ כאָר האָט געזונגען אין גרויסע און קלענערע שטעט, ספּעציעל אין די קבוצים בעת דער 11־טער זמריה אין 1979.

צווישן די 21 אויסלענדישע כאָרן וואָס האָבן אָנטייל גענומען אין דער זמריה זענען געווען נאָר דריי יידישע. מיר זענען געווען די איינציקע וואָס האָבן געזונגען יידישע לידער. דאָס האָט אונדז נאָך מער פאַרבונדן מיט דעם ישראלדיקן עולם וואָס האָט אַזוי פרײדיק אויפגענומען אונדזערע היימישע פאָלקס־לידער.

שיין און פאַרשידנאַרטיק זענען געווען די אַרויסטריטן פון אַלע כאָרן, איינער אָבער שטייט מיר בולט אין זכרון, דאָס איז געווען דער כאָר פון סאַלעוו — אַ קליין שטעטל אין פראַנקרייך — וואָס איז באַשטאַנען פון 70 פּערזאָן. עס איז געווען אַ נחת צו זען ווי אויף דער בינע שטייען דריי דורות — טאַטעס, מאַמעס, באָבעס, זיידעס און אייניקלעך — און זינגען אַלע צוזאַמען. הלוואי אונדז געזאָגט! אומפאַרגעסלעך זענען די געהויבענע איבערלעבונגען ווען דער געניטער דיריגענט ווילי גאַל האָט ווי מיט אַ כשוף פאַראייניקט 21 כאָרן — 800 כאָריסטן — אין איין האַרמאָנישן געזאַנג. מיר קענען אויך נישט פאַרגעסן די פייערלעכע דערעפענונג און אָפּשלוס קאָנצערטן מיטן אָנטייל פון די גרעסטע פּערזענלעכקייטן אין ישראל.

צווי וואָכן האָט געדויערט דער איינדרוקספולער יום־טוב פון געזאַנג. אַ חוץ אַלע פּרעכטיקע איינדרוקן וועלכע זענען ביי אונדז געבליבן אין זכרון אויפן גאַנצן לעבן האָבן מיר פיל געלערנט. דער „הזמיר“ כאָר האָט זיך דעמאָלט צוגעאייניקט אַ הערלעך בלעטל פאַר זיין געשיכטע.

די זמריה איז בשום אופן נישט קיין פאַרמעסט, נאָר אַ פעסטיוואַל פון כאָראַלן געזאַנג. אין אַריינפיר־וואָרט צו אַ זמריה געזאַנג־בוך ברענגט אַרויס די פאָלגנדע געדאַנקען: „קיין שום מוזיק איז נישט אַזוי ליב און מענטשלעך ווי דאָס געזאַנג פון אַ פאָלק; נישטאָ נאָך אַזאַ פאַראייניקונגס־קראַפט צווישן מענטשן ווי דאָס האַרמאָנישע זינגען פון פאַרשידענע כאָרן; עס איז נישטאָ קיין גרעסער פאַרגעניגן ווי צוהערן זיך צו גוט געשולטע שטימען. דער ציל פון דער זמירה איז נישט נאָר צו זינגען צוזאַמען, נאָר אויך לערנען ווי אַזוי צוזאַמענלעבן. מיר האָבן אַלע געזען ווי געזאַנג פאַרוואַנדלט נעכטיקע שונאים אין היינטיקע פריינד. געזאַנג שאַפט אָפּ גרענעצן, פלעגט חברשאַפט, שטאַרקט דעם גלויבן אין אַ בעסערע צוקונפט און דער עיקר דעם גלויבן אין מענטש. און ווען איר זינגט אייערע לידער, צווישן איין זמריה און דער צווייטער, יעדער איינער פון אייך אין אייערע היימען אין אייער לאַנד, זייט וויסן, אַז מיר דאָ וועלן ווייטער זינגען מיט אייך צוזאַמען“.

שוין אַוועק פיר יאָר ווי דער „הזמיר“ כאָר האָט זיך געגרייט צו דער 11־טער זמריה. איצט גרייטן מיר זיך מיט דערוואַרטונג צו דער 13־טער, וועלכע קומט פאָר אין יולי 1983, מיט דעם גלויבן אַז מיר וועלן ווידער זיין ווירדיקע פאָרשטייער פאַר דעם יידישן ישוב פון מעלבורן.

ביי דער געלעגנהייט וויל איך אויסדריקן אַ דאַנק דער „קדימה“, דער טורעק־שול און אַלע פריינד וועלכע העלפן אונדז אין אונדזערע אונטערנעמונגען.

---

זינגער וועלכע ווילן זיך אָנשליסן אין „הזמיר“ כאָר פאַרשטענדיקט זיך טעלעפאָניש 523־9481.

מיט באַבקעס...) כדי צו באַווייזן זייער ווילגעלערנטקייט, הגם טיילמאָל האָבן די ציטאַטן און נעמען נישט קיין שייכות צו דער באַהאַנדלטער טעמע — נוצט קערש זיין ווילגעלערנטקייט ווי אַ לערער, און באַנוצט די אַלע נעמען און ציטאַטן וועלכע ער ברענגט מיט אַ ברייטער האַנט, כדי צו דערמעגלעכן דעם לייענער, וואָס איז ניט גאָר באַהאַוונט אין דער קולטור־פּאָליטישער אַנטוויק־לונג פון דייטשן ידנטום — צו פאַרשטיין און קאָנען באַנעמען דאָס, וואָס קערש וויל זיי אויפקלערן און באַ־מיט זיך טאַקע — מען זאָל עס פאַרשטיין, און ניט גלויבן אים אויפן וואָרט. דאָס זענען עסייען ניט פאַר יחידים־אינטעלעקטואַלן, נאָר פאַר אַ קולטורעלן לייענער און צו־הערער, וואָס קאָן — אַ דאַנק קערשן פאַרשטיין, ווי אַזוי די געשעענישן אין דייטשלאַנד (און אין מערב אייראָפּע) האָבן זיך אַנטוויקלט.

★

די לעצטע עסיי איז אַן אַפּאָלאָגעטיק פאַרן דיכטער און קעמפער: „היינריק היינע".

היינע — דער משומד — דערשיינט פאַר אונדז ווי אַ וואַרעמער, סענסיטיווער ייד, וועלכער סאָלידאַריזירט זיך מיט יידישע ליידן; וועלכע שרייבט וועגן יידן ווי מיר. דאָס רוב איז היינע באַקאַנט פון זיין פּאָעזיע, אָבער קערש'ס אַנאַליז פון זיין פּראָזע ברענגט פאַר אונדז אַרויס דעם קלוגן, ראַפינירטן פּאָלעמיקער און וווּנדער־באַרן שרייבער.

„יאָרן, איבערלעבונגען, אַנטוישונגען און דערפאַרונ־גען האָבן דעם גרויסן חוזקער און אַפּלאַכער געפירט צו זוכן אינערלעכע רו און גלויבן. ער האָלט ניט פון קיין צערעמאָניעס און גאָטעסדינסטן, נאָר זוכט אין הארץ פון מענטשן דעם טיפן גלויבן, דעם פלאַם פון אמת. ער האָט עס געפונען: אין די הייליקע ווערטער פון תנ"ך".

★

דאָס גייסטרייכע און באַלערנט בוך פאַרלאַנגט אָבער — טאַקע צוליבן כבוד און אָנדענק פון יהודה קערשן — צו מאַכן עטלעכע באַמערקונגען:

מען פילט, אַז די עסייען זענען לכתחילה געגרייט געוואָרן ווי רעפעראַטן און במילא זענען דאָ איבערחז־רונגען וועלכע י. קערש איז צוליב זיין געזונט־צושטאַנד ניט בכוח געווען שוין צו באַאַרבעטן און פאַראיינהייטלעכן.

עס איז אויך צום באַדויערן די צאָל דרוק־פעלערן, וועלכע שטערן די עסטעטיק פון בוך. דער זאַצבוי אין פאַרשידענע עסייען ווייזן אַז, אַז קערש האָט שוין ניט געהאַט די מעגלעכקייט מיט דעם זיך צו פאַרנעמען.

די עסייען באַווייזן, ווי אָרעמער די יידישע עסייאיסטיק (וואָס איז שוין אַן אָרעמער פאַר זיך זייער פלאַך) איז געוואָרן נאָכן פאַרלוסט פון זעלבסטשטענדיקן דענקער יהודה קערש.

פון זיין פעדער וועלן מיר שוין מער ניט קענען גע־ניסן די טיפזיניקע, גרינטלעך אַנאַליזירטע עסייען. אַ שאָד.

י. מ. לעווין

# צום וואָגלער

צעפלאָנטערט טראָגן דיך דיינע פיס
ווי געבונדן זיי וואָלטן זיין מיט אַ קייט;
שפּאַנסט דורך לאַנגער טונקלער נאַכט ביז בלויען שחרית
זוכנדיק אַן אָנשפּאַר אין בייט פון צייט.

אין די רגעס רו, מיד פון וואָגלען
רוט אויף דער קייט'ס טרויעריקער קלאַנג;
פון הוילע ריינגען ווערן שלווה לאָגלען
פול מיט שבתדיק בענקנדיק געזאַנג.

די וועלט האָט דיך צום וואָגלוועג פאַרקנסט,
און אַ געשמידטער מוזסטו כסדר גיין און גיין
אָן צו אָנען דעם זין דערפון, דעם פאַרוואָס —
איז תוך פון דיין וואָגלען אַלצאיינס מיט דיין זיין?

דו ביסט אַלט. דיין פּנים פול מיט קנייטשן
אָנגעזאַפּט איז מיט חכמהדיקע יאָרן;
יעדער קנייטש — אַ ירושה פון שניידיקע בייטשן —
זאָג, וויפיל קנייטשן וועסטו נאָך אַפּשפּאָרן?

דו ביסט געווען דער אַקערער און זייער
פון תורה קערנער אויף פאַר די וועלכע וויכן איר,
די, וואָס קענען נישט דיין תמצית פאַרדייען,
דיינע הייליקייטן שענדן, דיין שענסטן ציר.

די קייט דיינע טריט פענטעט און פּלאָנטערט,
און שווער איז דיר צו טראָגן דעם אָקסן־יאָך;
זוכסט אין בלאָנדזשעניש דעם ענטפער —
ווערט אַ מאָל זיך ענדיקן די נאַכט?

אויף וועלכע וועגן זוכסטו דעם ענטפער,
אין וועלכן לאַנד האָפסטו צו געפינען אים?
דיין יעדער טראָט האָפט — משיח איז שוין אַ טראָט נענטער?
זע, וויפיל פאַלשע טריט, וויפיל פאַלשע משיחים.

וווּהין טרייבסטו עס דיך אין וואָגל־וואַנדער,
איז דיין גורל בלייבן אייביק נע־ונד?
פאַרוואָס ראַנגלען זיך אין פרעמדע לענדער,
ווען די היים אין בענקשאַפט וואַרט.

אַ יחיד במינו מיט אַן אייגענעם זעלבשטענדיקן קוק אויף די ענינים, מיט אַ באַזונדערן וועלט־באַנעם. ער איז געווען אַ נאָוואַטאָר און אַ רעוואָלוציאָנער אין דער ליטעראַטור. מיט זיין שרייבמאַניר האָט ער געמאַכט אַן איבערקערעניש אין דער ליטעראַטור־געשיכטע און געוואָרן אַ וועגווייזער פאַר אַלע מאָדערנע און מאָדערניסטישע שולן אין דער ליטעראַטור, און קונסט. דער סור־רעאַליזם, דאָס טעאַטער פון אַבסורד, די אַבסטראַקטע ליטעראַטור — אַלע האָבן זיי צו פאַרדאַנקען קאַפקאַן. (זייט 58).

י. קערש קומט צום אויספיר:

„קאַפקאַ געהערט צו אַלעמען, הגב ער אַליין האָט צו קיינעם ניט געהערט. ניט צו זיין יידישן אָפשטאַם, ניט צו זיין טשעכישן געבוירן־לאַנד, ניט צום דייטשן קולטור־קרייז.

ער האָט זיך געפונען אַליין אין צענטער פון גרויסע צוציאונגס־כוחות און אַ לעבן לאַנג האָט ער זיך ניט געניייגט אין אַ געוויסער ריכטונג. דאָס איז געווען זיין כוח. דערפאַר איז ער געווען אַן אוניקום, אַן איינציקע דערשיינונג וואָס חזרט זיך נישט איבער".

פאַר די, וועלכע האָבן שוין געלייענט, אָדער קלייבן זיך לייענען די ווערק פון פראַנץ קאַפקאַן, איז די עסיי פון י. קערש אַ שליסל, וועלכער עפנט אויף אַ טיר צו די פאַרבאָרגענישן פון זיינע ווערק.

★

די צווייטע עסיי: „די אילוזיע פון וועלטבירגערשאַפט", באַהאַנדלט אַן אַנגעוויטאַגטע טעמע: שרייבער פון יידישער אָפשטאַמונג, וועלכע זענען באַרימט געוואָרן אין אַנדערע ליטעראַטורן. ווי אַן אויסגאַנגס־פונקט, צעגלידערט י. קערש די ווערק פון ליאָן פויכטוואַנגער, וועלכן ער באַטראַכט אַלס כאַראַקטעריסטישן פאָרשטייער פון דער שיטה, פון די, וועלכע האָבן געהאָפט צו געפינען זייער אָרט אין דער געזעלשאַפט, ווי קאָסמאָפאָליטן אָדער וועלט־בירגער. זיי האָבן זיך אָפגעריסן פון יידישן ברעג — אָבער צום צווייטן ברעג ניט דערשווומען. אויפן פאָן פון דער טעזע פירט קערש אַרויס אַ פלעיאַדע יידיש־דייטשע שרייבער, וועמענס יידישקייט עס האָט זיי קאָנפראָנטירט אין די טעג פון נאַציזם.

דער העלד פון פויכטוואַנגערס וואָגיק ווערק — יאָסעפוס פלאַוויוס — דינט ווי אַ שפיגל פאַר פויכטוואַנגערס געדאַנקען און גלייכצייטיק פאַר קערשס געשיכטלעכע פאַראַלעלן.

מיר פילן אַרויס די גרינטלעכע באַהאַוונטקייט אין די פראָבלעמען (און ווערק) פון דער יידיש־דייטשער שריפטשטעלערישער עמיגראַציע, זייערע ראַנגלענישן מיט זיך און מיט זייער גורל; זייער דיסקוסיע וועגן דער באַציאונג צום דייטשן פאָלק, נאָכן קריג. (פויכטוואַנגער און טאָמאַס מאַן).

אויפן שטח פון 59 זייטן שפרייט זיך פאַנאַנדער די טראַגעדיע פון שרייבער, וועלכע האָבן אין זייערע ווערק געזוכט צו פאַרענטפערן, אָדער געפינען אַ לייזונג פאַר די לידן פון דער מענטשהייט. (דאָס פאַרנעמט אַ צייט־אָפשניט פון הונדערט יאָר — צווישן היינע און פויכטוואַנגער).

פויכטוואַנגערס היסטאָרישע ראָמאַנען זענען געווען, לויט קערשן — פאָליטישע ראָמאַנען, מיט אַן אַלוזיע צו דער צייט פון עמאַנציפירטן דייטשן יידנטום און זייער טראַגישע אַנטוישונג.

קערשס אויספיר: „ליאָן פויכטוואַנגער האָט ביי אַלע זיינע אָפנויגן — אַמאָל צום קאָמוניזם, אַמאָל צום נאַציאָנאַלן, יידישן און דייטשן — קיין מאָל ניט פאַראַטן זיין הומאַניסטישע שליחות פון אַ שרייבער־קעמפער פאַר אידעאַלן פון יושר".

★

„די מענטשן אויפן ראַנד" (דריטע עסיי, 47 זייטן) הויבט זיך אָן ווי אַ פאָלעמיק — יידיש־העברעיש און די ראָל פון דער ירושלימער קאָנפערענץ (קערש זעט איר ווי אַ קאָנפערענץ, וואָס האָט ניט דערפילט איר אויפגאַבע) און די עסיי גייט אין מיטן אַריבער אויף אַן אָפשאַצונג וועגן די אַמעריקאַנער־יידישע שרייבער.

אין דער ערשטער העלפט האָבן מיר פאַר זיך אַ גלענצנדע אָפשאַצונג וועגן יידישע שפראַכן און זייער אַנטוויקלונג.

„זעכצן לשונות האָבן יידן גערעדט ביזן היינטיקן מאָדערנעם עברית, וואָס קלינגט אָפט ווייטער פון אַמאָליקן תנ"ך־העברעיש, פון לשון קודש ווי יידיש".

מיר ווערן פאַרכאַפט פון י. קערש'ס לאָגיק און ראַציאָנעלן אַנאַליז אין דעם פסיכאָלאָגישן הינטערגרונט און סיבות פון די שאַפונגען פון סאָול בעלאָו, מאַלאַמוד און אַנדערע.

„בעלאָו האָט דורכגעמאַכט אַן עוואָלוציע פון אַ סעקטאַנטישן טראָצקיסט ביז סקעפטיציזם, וואָס דערגייט צו זעלבסט־פאַרלייקענונג, אים ראַטעוועט — ווי תמיד — זיין יידישע דערציאונג, וואָס האָט דעם דערפינדער פון „אַנטי־העלד" אין דער ליטעראַטור, דעם מאָדערנסטן אויסדרוק פון דער היינטיקער צייט געגעבן אַ שטיצפונקט אין זיין גייסטיקער קאָנפוזיע, אַ טאָרמאָז נישט אַראָפצופאַלן אין תהום פון ניהיליזם".

מיר פילן די ערנסטע צוגרייטונג אין שטודיום פון י. קערשן, אידער ער האָט גענומען די פעדער אין האַנט און געבראַכט זיינע געדאַנקען צום צוהערער (און לייענער).

★

כמעט אַ גאַנצקייט שאַפן די צוויי עסייען: „דאָס קרומע בילד פון ייד אין די שילדערונגען פון יאַקאָב וואַסערמאַן" און „די זעלבסטהאַסער".

קערש האָט די ווערק פון וואַסערמאַנען דורכגעשטודירט אין אָריגינאַל, אַזוי אויך די ווערק פון די אַלע יידן — וועלכע האָבן זיך אַרויסגעוויזן ווי מוראדיקע יידן־האַסער. איניקע פון זיי האָט דער יידנהאַסט געשריבן צו זעלבסטמאָרד, אין אַ גאָר יונגן עלטער.

צום אונטערשיד פון אַנדערע עסייאיסטן, וועלכע וואַרפן מיט נעמען און ציטאַטן (ווי זאָגן יידן: ווי אַ ציג

מ. אייזענבוד

# דער אינטעלעקטועלער עסייאיסט – יהודה קערש

„צי איז פראַנץ קאַפקאַ אַ ייִדישער שרייבער״ — עסייען. תל־אביב 1981, 295 ז״ז.

אַ רעפעראַט, אַ לעקציע — ווי אינטערעסאַנט און באַלערנט עס זאָל ניט זיין, בלייבט פון דעם איבער דער אַלגעמיינער איינדרוק. מיר באַקומען אַ געוויסע פאָרשטעלונג וועגן לעקטאָר און שרייבער. ס׳איז אָבער שווער אויסצוקריסטאַליזירן אין אַ קאָנקרעטער פאָרם, אין וואָס זיין אינטעלעקט דריקט זיך אויס; וועלכע געביטן ער באַהערשט און וועלכע נייע האָריזאָנטן ער אַנטפּלעקט.

עס איז דעריבער באַדויערליך, וואָס דער אינטעלעקטואַל מיט אַ סיסטעמאַטיש ייִדישן און אַלגעמיינעם וויסן אויפן געביט פון געשיכטע און ליטעראַטור — יהודה קערש, האָט אַזוי שפּעט אין לעבן צענויפגענומען זיינע לעקציעס און אַרטיקלען אין בוך פאָרם.

עס פּאַסירט, אַז אַ לעקטאָר וואָס מאַכט אַן איינדרוק בשעתן רייִדן נעמט צענויף זיינע רעפעראַטן אין אַ בוך, און ווען מיר לייענען אים — בלייבן מיר אַנטוישט. מיר נעמען ערשט באַגרייפן, אַז פאַרכאַפּט האָט אונדז די דיקציע, די פאָרם; אַז די לעקציעס פאַרמאָגן נישט קיין אינהאַלט, לכל הפחות עפּעס, מיר זאָלן קענען לערנען דערפון.

פון י. קערשס ביכער האָבן מיר ערשט אויסגעפונען, אַז די ווערטן פון די באַרירטע פּראָבלעמען אויף די לעקציעס — זענען פון דויערנדיקן באַדייט; אַז י. קערש איז געווען פון די ווייניק אינטעלעקטואַלן וועלכע מיר פאַרמאָגן היינט; אַז זיין עסיי איז ניט נאָר באַגרינדעט אויף מאַטעריאַלן, וועלכע ער האָט שטודירט אין אָריגינאַל, נאָר אַז די אינטעלעקטועלע אינטערפּרעטאַציע פאַרמאָגט וויזיע און איז טיף פאַרוואָרצלט אין אונדזער קולטור.

צוויי ביכער עסייען זענען דערשינען ביי זיין לעבן: „וועלט און ייִד״ און „דער וועג פון אַ פאָלק״. דאָס דריטע בוך, הגם צוגעגרייט דורך אים, איז דערשינען אַדאַנק דער אָנשטרענגונג פון זיין טאָכטער קלאַראַ.

די ליטעראַטור וועגן קאַפקאַן איז צאָלרייכער, ווי קאַפקאַס ווערק גופא. טייל פון די ביכער האָבן אַ באַדייטנדן קולטורעל־ליטעראַרישן ווערט אַן און פאַר זיך. צוליב קאַפקאַס ייִדישן אָפּשטאַם, האָבן ערנסטע ייִדישע עסייאיסטן געפּרוּווט צו געפינען אַ וועג אין דעם נעפּל פון קאַפקאַס געדאַנקען.

אין אַן עסיי פון 61 זייטן פּרוּווט אויך קערש צו געבן זיין אינטערפּרעטאַציע וועגן קאַפקאַס אידייען און קאָנפראָנטירן זיי מיט אַרויסזאָגונגען פון אַנדערע שרייבער.

כדי אַרויסברענגען דאָס אָריגינעלע אין דער עסיי, וואָלט נייטיק געווען ניט נאָר שטודירן קאַפקאַס ווערק גופא, נאָר אויך די צאָלרייכע ליטעראַטור וועגן קאַפקאַן. דאָס נעמען מיר זיך נישט אונטער צו טאָן. די עסיי (אַן און פאַר זיך) פירט אונדז ניט נאָר אַריין אין קאַפקאַס וועלט און געדאַנקענגאַנג, נאָר באַרייכערט אונדזער וויסן, דורך זוכן די אָנריר־פּונקטן מיט אַנדערע שרייבער און זייערע ווערק אין דער וועלט־ליטעראַטור. דער עיקר מיטן ספר „איוב״ און מיטן שרייבער דאָסטאָיעווסקי.

„דער גרויסער אונטערשייד צווישן דאָסטאָיעווסקין און קאַפקאַן איז אין דעם, וואָס דער רוסישער שרייבער באַהאַנדלט דעם פאַרברעכער ווי אַ מענטש און ער האָט פאַר אים איינזען, מיטגעפיל און רחמנות. בעת קאַפקאַ זעט דעם מענטש ניט ווי אַ פאַרברעכער, נאָר ווי אַ קרבן פון אַ פאַרברעכערישער וועלט, פאַר וועלכער ער האָט נישט קיין ברעקל איינזען און אוודאי ניט קיין מיטגעפיל (זייט 40).

י. קערש שטעלט אונטער אַ פראַגע צייכן מאַקס בראָד׳ס באַצייכענונג, אַז קאַפקאַ איז איוב.

„אַגרויסן קאַפקאַן איוב צוליב זיין שווער אומגליקלעך לעבן איז אַ שיינע פראַזע, אָבער האָט ניט קיין שייכות צום עצם פּראָבלעם וואָס ווערט באַהאַנדלט אין „איוב״: שכר ועונש־פראַגע און צי די האַרמאָניע פון וועלט־סדר איז פּערפעקט״.

„פאַר קאַפקאַן איז די וועלט אַ קאַטאַסטראָפאַלער כאַאָס, און ער דערוואַרט פון איר גאָרנישט. ער זוכט ניט קיין יושר, בעת איוב צווייפלט נאָר אין גאָטס גערעכטיקייט און ער פאָדערט און האָט טענות צו גאָט. דער גאָט פון די ייִדן איז טאַקע אומזעבאַר, אָן אַ געשטאַלט, אָבער ער איז ניט קיין מיסטעריעזער ריכטער״. (זייט 59).

דעם ברייטן און אויסשעפּלעכן אַנאַליז וואָס י. קערש פירט אַדורך איבער קאַפקאַס ווערק, באַווייזט פאַר אונדז די טיפע קענטעניש פון קערשן סיי אין די ספּעציפישע באַדינגונגען פון קאַפקאַס שעפערישן וועג, סיי דעם פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכן הינטערגרונט פון דער וועלט אין יענע טעג. עס איז גענוג אָנצווייזן אויף די אָבסערוואַציעס וועלכע י. קערש מאַכט וועגן קאַפקאַן:

„פראַנץ קאַפקאַ איז געווען אַן אָריגינעלער דענקער,

---

המקדש. ס׳איז די צייט ווען ירושלים איז געוואָרן וויסט. אַ פּאַסיקע צייט צו דערמאָנען דעם חורבן ירושלים דליטא. מיט דער פּטירה פון איר געטרייען זון גראַדע לעשן זיך די לעצטע האָלעוועשקעס פון דער ייִדישער ליטע. די תקופה פון ווילנע איז נישטאָ מער. אין דעם קבר וואָס מען האָט אים געגעבן אין ניו־יאָרק האָט חיים גראַדע מיטגענומען מיט זיך די נישט דערזונגענע לידער. גייציק האָט ער די מיטגענומען. בלויז פאַר זיך. ס׳איז קיינער נישט נאָכגעגאַנגען נאָך זיין לוויה אָפּצורייסן פון אים אַ חלק פון זיין געשאַפענער ווילנא של מעלה.

וועגן אַ פאַרשניטן לעבן, נאָר אַ לעבן וואָס גייט נאָך אָן. אָן אונטערשייד, צי דאָס איז דאָס אַמתדיק מאָנומענטאַלע ווערק ווי „צמח אַטלאַס" צי דאָס זענען „דער מאַמעס שבתים" צי איז דאָס די אָרעמע „עגונה". אַלע העלדן דאַרפן נישט, ער זאָל זיי מחיה מתים זיין — זיי לעבן אין זיין וואָרט ווייל ער, חיים גראַדע, האָט זיי געטראָגן לעבעדיקע אין זיין צעוויטיקטער, יידיש ווילנער נשמה. און ווייל זיי זענען אַלע נאָך לעבעדיקע האָט גראַדע אין קיינעם פון זיי נישט געפרוווט אויסבאַהאַלטן זייערע שוואַכקייטן און מאַנכעס מאָל אַפילו זייער קליין האַרציקייט. דיינע געשטאַלטן זענען שטענדיק עכטע, אָפענע, קינסטלעריש סקולפטורט אין וואָרט. בלויז איינס האָט גראַדע זיך יאָ דערלויבט, ווי דער שעפער פון זיינע דערציילונגען — דאָס ליב האָבן די געשטאַלטן, ווייל זיי זענען געווען אַלע פון זיין בלוט און פלייש. אָט דעם דאָזיקן קען־צייכן האָט חיים גראַדע נישט פאַרפעלט צו געבן אַפילו די כאַראַקטערן וואָס זענען געווען נעגאַטיוו.

אין די יאָרן 1946־1948 ווען חיים גראַדע האָט געלעבט אין פאַריז, פלעגט ער אָפט באַזוכן זשענעווע. אַמאָל אַלס גאַסט פון ד"ר א. סינגאַלאָווסקי, דער דעמאָלטדיקער וועלט־דירעקטאָר פון „אָרט". אַמאָל פון פראָפ. ליבמאַן הערש, אָדער גאָר אַלס גאַסט פון קאָמיטעט פאַר אינטעלעקטועלע פליטים, וואָס האָט אים אין דער ערשטער ריי פאַרשאַפט זיין אַריינפאָר וויזע קיין פראַנקרייך. ער פלעגט בעת אַזעלכע באַזוכן מיר זיין דייער נאָענט. ווי אַן עלטערער ברודער. א לערער און אַן איבערגעגעבענער חבר.

בעת זיין ערשטן אָנקום פון פוילן קיין זשענעווע, איז ער צוויי טעג געווען אָן זיין פרוי. ער האָט איבערגענעכטיקט אין איינעם פון די צוויי צימערלעך וווּ איך בין געווען איינגעדונגען. בעת דיינע שפּעטערדיקע נסיעות, פלעגט ער נישט איינמאָל קומען צו מיין דירה אויף רי פעסטאַלאַצי 27. מאַנכעסמאָל נאָך האַלבער נאַכט. זומערצייט פלעגט ער אָנקלאַפּן אין פענצטער און ווינטער, ווען דאָס גערטנדל פאַרן פענצטער איז געווען טיף פאַרשנייט פלעגט ער וואַרפן שניי־קוילן אין די שויבן ביז דאָס ליכט האָט זיך אָנגעצונדן.

אין אַזעלכע נעכט פלעגט ער זיין אומרואיק. צעברויזט, גלייך ווי ער וואָלט אין זיך געטראָגן דעם דיבוק, וועלכן ער דערמאָנט אַזוי שטאַרק אין זיין אַרבעט וועגן די געסלעך פון ווילנער געטאָ. איך האָב קיינמאָל נישט געהאַט די העזה אים נישט אויפצונעמען און מאַכן אַ קאַווע, אָדער נישט גיין מיט אים אויף אַ שפּאַציר ביז צו דער גענפער אָזיערע. אַ היפשער גאַנג פון מיין דירה.

די שפּאַצירן זענען געווען אַביסל משונהדיק. ליידיקע גאַסן אין אַ האַלב פרעמדער שטאָט, בלויז צוויי גייערס. זעלטן מיט שפּאַצירנדיקע טריט. אַמאָל האָט ער גערעדט און אַמאָל פלעגן מיר גיין שווייגנדיקע. צוויי אָדער דריי מאָל האָט ער פאַר מיר געלייענט דיינס א ליד „מיט דיין גוף אויף מיינע הענט", געווידמעט זיין ערשטע פרוי פרומע ליבטשע. און אַנדערש מאָל האָט ער פאַרלאַנגט פון מיר כ'זאָל רעדן און אַז כ'האָב נישט געוווּסט וואָס צו רעדן האָט ער מיר פאַרגעלייגט צו זאָגן קאַפּיטלעך תהילים אויף אויסנווייניק.

אין יענער צייט האָט ער נישט געקענט ביי זיך אָפּמאַכן דעם געדאַנק צי ער זאָל זיך יאָ אָדער נישט באַקענען מיט מיין איבערלעבן די מלחמה יאָרן. איך געדענק אַ זומער נאַכט ווען מיר האָבן שפּאַצירט אויף קעי ווילסאָן (ביים ראַנד פון דער אָזיערע) ס'איז געווען אָנהויב אויגוסט, ביי איינע פון די בריקן וואָס פירן איבער דעם טייך רהאָן האָבן עטלעכע מענער געמאַכט צוגרייטונגען פאַר דעם בלומען יום טוב, וואָס זשענעווע האַלט אָפּ יעדעס יאָר. ס'האָט נאָר וואָס געהאַט אָנגעהויבן טאָגן און גראַדע האָט זיך פאַרטראַכט פאַר אַ רגע: „ס'איז פאַראַן — האָט ער געזאָגט — אַ כינעזישע קללה וואָס זאָגט, זאָלסט לעבן אין אינטערעסאַנטע צייטן. פאַר אונדז זענען די צייטן שוין צו ווייטאַקלעך אינטערעסאַנט, פאַר די גליקלעכע שווייצער זענען זיי טאַקע נישט אינטערעסאַנט פאַר זיי איז אינטערעסאַנט צו אַרבעטן ביינאַכט ביים צוגרייטן אַ בריק מיט בלומען פאַר יום טוב. כ'בין זיי מקנא".

אין דער יידישער ליטעראַטור זענען היינט פאַראַן זייער שוואַכע אויסזיכטן ס'זאָל אין דער נאָענטער צוקונפט אויפוואַקסן דיינס אַ נאָכפאָלגער. ער האָט געקענט די צעריסנקייט פון צוויי וועלטן: פון איין זייט די וועלט פון דיסציפּלין פון מוסרניק וואָס איז כולו גייסט און גלויביק. פון דער אַנדערער זייט האָט ער געקענט די ערדישע וועלט. די וועלט פון טאָטאַליטאַרן דיסציפּלין וואָס האָט אים אַזוי ביטער אָפּגענאַרט. די וועלט איבער וועלכע ער האָט געשאַפן זיין טרויעריקע פּאָעמע „איך וויין אויף אייך מיט אַלע אותיות פון אלף בית". ער איז געווען צעריסן צווישן צוויי וועלטן, לעבנדיק אין דער אָפענער (נישט צו פאַרטוישן מיט פרייער) וועלט פון פאַריז און דערנאָך ניו־יאָרק. אָט די צעשפּליטערטקייט צוזאַמען מיט זיין אייגן לעבן האָבן אין אים געשפּייזט זיין אומרו. פון דאָזיקן אומרו האָט ער געקענט אַנטלויפן נאָר צייטנווייז, כדי זיך אויסצוווינען פאַר זיך אַליין און פאַרן יידיש וואָרט — אויפן קבר פון זיין היימשטאָט ווילנע. ער האָט דאָס געטאָן אין פּאָעזיע און פּראָזע.

איידער מיר האָבן זיך צום לעצטן מאָל געזעגנט אין מאַי 1948 האָט ער מיר מיטגעגעבן אַן אָנזאָג: כדי צו זיין א פּאָעט ביי יידן, דאַרף מען פאַר אַלעם האָבן דרך ארץ פאַרן געדרוקטן וואָרט. אויב אָבער דו ווילסט זיין א גוטער פּאָעט געדענק; זאָלסט צען מאָל אַזוי שטאַרק דרך ארץ האָבן פאַרן וואָרט וואָס דו ווילסט ס'זאָל געדרוקט ווערן.

איך האָב נישט שטענדיק באַוויזן אָפּצוהיטן דעם אָנזאָג. אָבער כ'האָב זיך באַמיט.

דער טאָג גייט אָפּ. ס'איז די צייט ווען ס'איז פאַרברענט געוואָרן דער ערשטער און דער צווייטער בית

א. ציקערט

# חיים גראַדע נ"ע

די שורות ווערן געשריבן אין תשעה באב. אַ פאַסיקער טאָג פון חורבן און באַווײנען אין דער ידישער געשיכטע. וואָלט איך געזוכט אַ מאָטאָ פאַרן אַרטיקל וואָלט איך צוגעשריבן: „אַ קינה אויף חורבן ירושלים דליטא — און דעם זיסטן זינגער פון אירע לווים אין בית המקדש פון ידיש". דאָס קען אָבער קלינגען אַ ביסל מעלאָ־דראַמאַטיש, כאָטש עס וואָלט געווען נישט מער ווי אַן אמת — און אפילו נישט דער גאַנצער אמת; איז בעסער אָן דעם.

דער רב, רבי הערשל שאכטער פון ניו־יאָרק, דער מלאך הגואל פון בוכענוואַלד, האָט איבערגעגעבן, אַז ידיש ניו־יאָרק האָט זיך דערוווּסט וועגן דער פטירה פון חיים גראַדע, ווען ס'איז שוין געווען צו שפּעט; ד.ה. נאָך דעם ווי זיין פרוי האָט איינגעאָרדנט אַ פּריוואַטע לוויה. „ס'איז נישט צו פאַרשטיין — האָט ער געזאָגט — ווי אַזוי דאָס האָט געקענט געשען! קיינער זאָל נישט נאָכגיין נאָך גראַדעס לוויה!"

גראָד אין פאַל פון דעם גרויסן, גאָט־געבענטשטן פּאָעט און פּראָזאַיקער פון „יונג ווילנע" חיים גראַדע, איז דאָס יאָ צו פאַרשטיין. סימבאָליש, איז חיים גראַדע געווען דער הויפּט אבל וואָס איז אַ לעבן לאַנג נאָכגעגאַנגען די גרויסע, שוואַרצע עגלה פון ווילנער ידנטום. אָבער אַנדערש ווי זיינע מיטצייטלער שמערקע קאַטשערגינסקי און יבדל לחיים ארוכים אברהם סוצקעווער, איז גראַדע אָנגעקומען צו דער לוויה אין פּאָנאַר ווען ס'איז שוין געווען נאָך אַלעם. בלויז די שטילקייט ארום האָט ער נאָך געטראָפן. אין אָט דער שטילקייט, דער גרויזאַמער שטילקייט וואָס ער האָט אַזוי שטאַרק צעשריבן אין די זיבן געטאָ־געסלעך, האָט חיים גראַדע זיך אַוועקגעזעצט אויף דער ערד פון אויסגעשאָכטענעם ווילנע און האָט אָנגעהויבן זאָגן דעם ווילנער איכה. דאָס קלאָג־ליד אין הונדערטער וואַריאַנטן און סטילן. דאָס גרויסע יאָמערדיקע קלאָג־ליד וואָס ער אַליין האָט געשאַפן אין־און דורך־זיינע אַלע שפּעטערדיקע אַרבעטן.

אמת, פיזיש איז גראַדע אַוועק פון יענעם ווילנע און דערגרייכט אַזש ביז ניו־יאָרק. אָבער נשמהדיק איז ער געבליבן דאָרט ווו ער האָט געזאָגט קדיש און איכה — ביים ראַנד פון פּאָנאַר. דאָרט איז ער געווען אַ נאָכגייער נאָך דער לוויה פון ירושלים דליטא. דאָרט איז ער אויך געזעסן אַליין. און ווען זיין האַרץ האָט זיך אָפּגעשטעלט — איז עס געווען מיט זיינע שטאָטסלייט אין פּאָנאַר, כאָטש זיין קבר געפינט זיך אין ניו־יאָרק. ביים פּאָנאַר פון חיים גראַדעס טויט האָט קיינער נישט געקענט שטיין און נאָך זיין ארון האָט קיינער טאַקע נישט געקענט נאָכגיין. סימבאָליש? קען זיין. גיכער איז דאָס געווען מער ווי סתם אַ סימבאָל אָדער צופאַל.

די ווידער אויפגעלעבטע העברעישע שפּראַך האָט געקרוינט פאַר זיך אַ נאַציאָנאַלן פּאָעט. די ידישע שפּראַך אין איר אויפבלי און פאַנאַנדערוווּקס איז געווען צו שפּרודלדיק אין טאַט און דראַנג צו פאַרנעמען זיך מיט אַזעלכע אומוויכטיקע ענינים. די ידישע ליטעראַטור האָט נישט געקרוינט נישט קיין פּראָזאַיקער און נישט קיין דיכטער. וואָלט זי עס געטאָן איז קיין ספק נישט — אַז גראַדע וואָלט גענומען די קרוין פון דער ידישער פּאָעזיע און וואָלט געקומען זייער נאָענט אויך צום טיטל פון נאַציאָנאַלן פּראָזאַיקער.

חיים גראַדע איז געווען דורך און דורך אייגנאַרטיק און איינציק אין דער ידישער ליטעראַטור. אַ סך ידישע שרייבער, דיכטער און דענקער וואָס האָבן אויסגעפילט דעם אינהאַלט פון דער מאָדערנער ידישער ליטעראַטור — האָבן „געקנייטשט" אַמאָל די באַנק און דערנאָך אוועק צום מאָדערנעם לעבן און שאַפן. פון זיי אַלע איז גראַדע אָן שום צווייפל געווען דער גרעסטער בן תורה. אַ למדן אין ש"ס און פוסקים און אַ קענער פון תנ"ך. גראַדע האָט נישט פאַרלאָזט די ישיבה באַנק ווען ער איז ארויס צום וועלטלעכן ידנטום. אומגעקערט, ער האָט גענומען די ישיבה־באַנק אונטערן אָרעם און געטראָגן דעם ישיבה־אוצר אין אַלע זיינע ווערק. דאָרט ווו אַנדערע פּראָזאַיקער האָט גענוצט זייער ביסל תורה ווי מען נוצט אַביסל בשמים און אפשר זאַלץ, בלויז אויף צו געבן דעם מאכל אַ שטיקל טעם, דאָרט האָט גראַדע גענוצט זיין גרויסן אוצר — תורה וויסן — ווי מען נוצט ווייץ און קאָרן; ער האָט דערפון אויסגעקנאָטן זיין טעגלעך ברויט און זיינע שבת יום טוב'דיקע חלות. נישט קיין געווירץ איז געווען זיין ישיבה, נאָר טאַקע ברויט.

דער האַרציקער חיים גראַדע פון ווילנער און וועלט־ווילנערישן ידנטום, איז אויך געווען אַנדערש מיט זיין האָפנונגסלאָז פּרוּוו פון וועלן אָפּשרייען די שוואַרצע גזירה פון ידישן חורבן, נאָכדעם ווי ס'איז שוין נישט געווען וואָס אָפּצושרייען. כמעט אַלע פּראָזע ווערק, וואָס זייער אָנהויב דאַטירט זיך פון 1951 אָטעמען מיט אַ לעבעדיקן אָטעם. גלייך ווי דאָ וואָלט זיך נישט גערעכנט

---

האָבן זיך רעגיסטרירט צו פאָרן קיין ישראל. און רוסלאַנד, וועלנדיק באַקומען האַנדל קאָנצעסיעס פון אַמעריקע האָט דערלויבט אַ באַדייטנדע צאָל ידן צו עמיגרירן. ווען די באַציאונגען האָבן זיך פאַרשאַרפט צווישן אַמעריקע און רוסלאַנד, איז די עמיגראַציע כמעט ווי אָפּגעשטעלט געוואָרן.

אויב מען וויל מאַכן אַן אויספיר, קאָן מען עס זאָגן אין קורצן. פאַרפאָלגונגען קעגן ידן קומען פאָר אין רוסלאַנד, עס עקזיסטירט אַ דיסקרימינאַציע קעגן ידן אין אַ רייע געביטן פון סאָוויעטישן לעבן. עס זענען דאָ ידן אין רוסלאַנד, גרויסע צאָלן אין געוויסע געגנטן. אָבער קיין אָרגאַניזירט ידיש לעבן איז אין רוסלאַנד נישט דאָ! און דאָס איז דאָס טראַגישע פון ידישן פּראָבלעם אין רוסלאַנד.

**אין א קלאָרער שפּראַך — א פולשטענדיקע ליקווידאַציע פון יידישן לעבן אין רוסלאַנד!**

### דער ביראָבידזשאַנער שווינדל.

די קאָמוניסטישע פּראָפּאַגאַנדע מאַשין, האָט אין די יאָרן געוואָלט באַווייזן פאַר דער וועלט ווי גוט עס גייט די יידן אין רוסלאַנד, און וואָס קאָן זיין בעסער ווי געבן די יידן אַן אייגענע טעריטאָריע. דעם 28־טן מערץ 1928 איז געשאַפן געוואָרן דער אַדמיניסטראַטיווער ראַיאָן פאַר יידישער עמיגראַציע, און דעם 7־טן מאַי 1934 איז ביראָ־בידזשאַן פּראָקלאַמירט געוואָרן ווי אַן אויטאָנאָמע יידישע געגנט. צו מאַכן דעם ליגן נאָך גרעסער, האָט די נייע סאָוויעטישע (לייזן סטאַלינים־טישע) קאָנסטיטוציע דערקלערט, דאָס שאַפן „אַ יידיש נאַציאָנאַלע מלוכהשאַפט".

נאָך דער מלחמה האָט מען אַרויסגעשיקט עשאַלאָנען פון ווייסרוסישע און אוקראַינישע יידן קיין ביראָ־בידזשאַן און שפּעטער איינגעאָרדנט אַ פּראָצעס פון ביראָ־בידזשאַנער נאַציאָנאַליסטן. כדי ווייטער אָנהאַלטן דעם בלאָף, דערשיינט ביז היינט אַ בידנע בלעטל אין יידיש, וואָס באַווייזט ווי עס „בליט" דאָס יידישע לעבן אין רוסלאַנד.

### די שונאים — יידישע קאָסמאָפּאָליטן

מיטן סוף פון דער מלחמה איז סטאַלין געוואָרן נאָך ערגער משוגע, ווי בעת די מאָסקווער פּראָצעסן. ער האָט געהאַט א פאַרפאָלגונגס מאַניע, אַז די יידן ווילן אים ליקווידירן. אין אַ מלחמה קעגן די נאַציס זענען יידן געווען די בעסטע קעמפער, אָבער אין אַ עווענטועלער מלחמה קעגן מערב זענען יידן נישט מער קיין זיכערע פאַרבינדעטע. סטאַלין האָט געהאַט מער צוטרוי צו די אוקראַינער, ווייסרוסן און אַזיאַטישע מינדערהייטן, וועלכע האָבן באַוויזן, אַז אַ באַדייטנדער טייל פון זיי, האָט אין דער מלחמה קאָלאַבאָרירט מיט די נאַציס, אָבער סטאַלין האָט זיי שנעל מוחל געווען די זינד.

אין 48־טן יאָר האָט זיך אָנגעהויבן דער קאַמף קעגן קאָסמאָפּאָליטן, און ווער זענען געווען קאָסמאָפּאָליטן - פאַרשטענדלעך יידן. סטאַלין האָט גענוי געוווּסט אַז יידן נעמען ערנסט זייער גלויבן אין קאָמוניזם, אַז זיי גלויבן שטאַרק אין אינטערנאַציאָנאַליזם און אַלס אַזעלכע זענען זיי געפערלעך פאַר דער אידייע פון בויען אַ גרויס רוסלאַנד. סטאַלינס דעפיניציע פון אינטערנאַציאָנאַליזם האָט דעם ענין געמאַכט זייער קלאָר. „אַ אינטערנאַציאָנאַליסט איז דער, וועלכער איז גרייט ביי אַלע אומשטענדן, צו נעמען אין באַטראַכט, אַן וואַקלענישן, אַן דיסקוסיע צו פאַרטיידיקן דעם ראַטן־פאַרבאַנד. דאָס קלענסטע אָוועקגיין פון דעם פּרינציפּ, איז פאַרראַט פון סאָציאַליזם און א פאַרראַט צום אייגענעם פאָלק".

**איינער פון אסך ביישפּילן פון יענער תקופה פון טעראָר;**

**„גודלאַטשענקע הייסט בערדיטשעווסקי, זשדאַנאָוו הייסט ליפשיץ, סעבון הייסט קאַצענעלסאָן. („ליטעראַטורנאַיאַ גאַזעטאַ" מערץ, 1949, אין אַן אַרטיקל וועגן אוקראַינישע ליטעראַרישע פּראָגן).**

אין 1948 ליקווידירט מען דעם אַנטי־פאַשיסטישן קאָמיטעט און ס'ווערט דערהרגעט מיכאָעלס. די אויסגאַבן וועלכע זענען דערשינען אין יידיש בעת און נאָכן קריג, זענען תיכף אָפּגעשטעלט געוואָרן.

**אַ ווייטערדיקער טריט צו דער טאָטאַלער ליקווידאַציע פון יידיש לעבן.**

### מערדער אין ווייסע כאַלאַטן.

אין די קומענדע יאָרן, קומען פאַר אַנטי־יידישע פּראָצעסן אין אונגאַרן (דער ראַיק פּראָצעס), אין טשעכאָסלאָוואַקיע (דער סלאַנסקי פּראָצעס) צום ערשטן מאָל קומט פאַר דער עפנטלעכקייט אַ נייער בילבול. ציוניסטן די פאַרבינדעטע פון אינטערנאַציאָנאַלן קאַפּיטאַליזם, ווילן ליקווידירן דעם קאָמוניזם.

עס קומען די רעוואָלאַציעס אין דער סאָוויעטישער פּרעסע, יידישע דאָקטוירים האָבן פאַרסמט זשדאַנאָוון און געגרייט זיך צו סמען סטאַלינען.

עס גרייט זיך אַ גרויסער פּראָצעס, אלא מאָסקווע 1936, מען גרייט צו דעפּאָרטאַציעס פון יידן, די לופט איז פאַרסמט מיט אַנטיסעמיטיזם. דאַן געשעט דער גרויסער נס. דעם 5־טן מערץ 1953 דערוויסט זיך די וועלט אַז דער רוצח איז טויט. די יידן אין רוסלאַנד און די וועלט אָטעמט אָפּ לייכטער. די געפאַר פון מאַסן מאָרד איז אָפּגעשטופּט געוואָרן.

### נאָך סטאַלינען.

די קאָמוניסטן אין דער וועלט האָבן פּלוצלינג באַקומען לשון. מען האָט אָנגעהויבן שטעלן פראַגן, אויך די געטרייסטע פון די געטריע, די יידישע קאָמוניסטן האָבן אָנגעהויבן צו שטאַמלען, פרעגן שאלהס און דאַן איז געקומען דער 20־ער קאָנגרעס מיט כרושטשאָווס רעוועלאַציעס, און אַלץ איז פּלוצלינג געוואָרן קלאָר פאַר די קאָמוניסטן. ווען כרושטשעוו האָט דערקלערט, אַז סטאַלינס מעטאָדע אין פאַרשן איז געווען — שלאָגן און נאָכאַמאָל שלאָגן — איז די מאַסקע פון אכזר מיטאַמאָל געוואָרן אראָפּגעריסן. עס זענען נאָך אין די יאָרן 1958־62 פאַרגעקומען פּראָצעסן קעגן שפּעקולאַנטן, מיט שטאַרקע יידישע אונטערטענער. דער אַנטיסעמיטיזם לעבט אין רוסלאַנד ווייטער.

עס דערשיינען אויסגאַבן אין יידיש, דעם זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד" קאָן מען קריגן מער אין אויסלאַנד ווי אין רוסלאַנד. מען האָט אָנגעהויבן דערלויבן עמיגראַציע פון סאָוועטישע יידן, דאָס נאַציאָנאַלע באַוווסטזיין איז שטאַרקער געוואָרן ביי די יידן. אויך די שרעק איז קלענער ווי אין סטאַלינס ציטן. גרויסע מאַסן יידן

## 1952 — 12-טער אויגוסט — 1982 — צום אָנדענק פון די דערמאָרדעטע יידישע שרייבער אין רוסלאַנד

ДАВИД БЕРГЕЛЬСОН

Прозаик и драматург. Родился в 1884 г.

Основные произведения:

«У вокзала» — роман.
«После всего» — роман.
«Глухой» — пьеса.
«У Днепра» — роман.

ד. בערגעלסאָן

פּ. מאַרקיש

ПЕРЕЦ МАРКИШ

Поэт, драматург и прозаик. Родился в 1895 г.

Основные произведения:

«Пороги» — сб. стихов.
«Заклятые циферблаты» — сб. стихов.
«Братья» — поэма.
«Из века в век» — роман.
«Земля» — пьеса.
«Смерть кулака» — поэма.

מ. קולבאַק

МОИСЕЙ КУЛЬБАК

Поэт и прозаик. Родился в 1896 г.

Основные произведения:

Книга стихов.
«Зельменяне» — роман.
«Чайльд-Гарольд из Дисны» — поэма.

ДАВИД ГОФШТЕЙН

Поэт. Родился в 1889 г.

Основные произведения:

«У дорог» — сб. стихов.
«Красные цветы» — сб. стихов.
«На светлых руинах» — стихи.
«К новому бытию» — стихи.

ד. האָפשטיין

בילדער פון שער־בלעטער פון יידישע ביכער אין רוסישער איבערזעצונג, פאַרניכטעטע פאַר זייער דערשיינען.

ב. ווינער

# 30 יאָר שפּעטער

(צום יאָרטאָג פון דער ליקווידאַציע פון אָרגאַניזירטן יידישן לעבן אין רוסלאַנד)

12־טער אויגוסט 1952 איז דער טאָג, ווען מיר דערמאָנען אין דער יידישער וועלט די דאַטע פון דער ליקווידאַציע פון הונדערטער יידישע שרייבער, אַר־טיסטן און קולטור־טוער, דורך די קאָמוניסטישע הער־שער אין ראַטנפאַרבאַנד.

עס איז דער טאָג ווען מיר דערמאָנען די נעמען פון דוד בערגעלסאָן, פּרץ מאַרקיש, דוד האָפשטיין, איציק פעפער, שלמה מיכאָעלס, איזי כאריק, משה קולבאַק, מאַקס עריק און טויזנטער יידישע קולטור־מענטשן, וועלכע האָבן געהאָלפן בויען יידיש קולטור לעבן זינט 1917.

איין זאַך מוז מען פעסטשטעלן, אַז דער מאָרד אין ראַטנפאַרבאַנד קאָן מען נישט און מען טאָר נישט שטעלן גלייך מיט דעם מאָרד פון די 6 מיליאָן. דאָרט האָבן די נאַציס אויסגעהרגעט אַ פאָלק, און אין רוסלאַנד האָט מען ליקווידירט דאָס אָרגאַניזירטע יידיש לעבן און פיזיש ליקווידירט אַלע פירער און פּאָטענציעלע אָנפירער פון אַלע פאָרמען פון א יידיש לעבן.

אייגנטלעך האָט דער קורס קעגן יידיש לעבן אין אַלע זיינע פאָרמען זיך אָנגעהויבן אין 1903, ווען לענין און די באָלשעוויקעס האָבן אָנגעהויבן דעם קאַמף קעגן „בונד״.

לענין האָט באַקעמפט דעם „בונד״ נישט נאָר צוליב דער גרויסער און גוטער אָרגאַניזאַציע וואָס דער „בונד״ האָט געהאַט אין די אומלעגאַלע באַדינגונגען אין צאַ־רישן רוסלאַנד און דעם גרויסן איינפלוס אין דער אומלעגאַלער רוסישער אַרבעטער באַוועגונג. נאָר קודם־כל צוליבן פאַקט וואָס דער „בונד״ האָט אָרגאַניזירט א יידיש סאָציאַליסטישע פאַרטיי און איז געווען קעגן די אַסימי־לאַטאָרישע טענדענצן פון די רוסישע סאָציאַל־דעמאָ־קראַטן און באָלשעוויקעס. א יידיש סאָציאַליסטישע פאַר־טיי איז געווען אין די אויגן פון לענינען פאראט קעגנ־איבער די אינטערעסן פון דער רוסישער רעוואָלוציע.

די מערץ רעוואָלוציע אין 1917 האָט געבראַכט פאַר די יידן אין רוסלאַנד, צום ערשטן מאָל אין דער גע־שיכטע — פולע גלייכבאַרעכטיקונג.

יידיש לעבן אונטער קאָמוניזם

די באַרימטע יעווסעקציע האָט אָנגעהויבן איר טעטיקייט אין 1918, ווייל עס האָט געמוזט נעמען אַביסל צייט, צו קאָנען איר אָרגאַניזירן, די סיבה איז געווען אַ פשוטע; עס זענען געווען אַסך יידישע קאָמוניסטן־באָלשעוויקעס, אָבער זייער ווייניק האָבן געקאָנט פירן יידישע אַרבעט אין יידיש.

מען האָט געפונען דעם אַלטן באָלשעוויק דימאַנשטיין, לענינס אַ חבר, און באַשטימט אים אַלס קאָמיסאַר פאַר יידישע ענינים אין רוסלאַנד, און איינצייטיק האָט ער געהאַט דעם אַמט פון פאַרוואַלטער פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן ביים צ. ק. פון דער באָלשעוויסטישער פאַרטיי, סעקרעטאַר פון דער יעווסעקציע און שפּעטער פאַרזיצער פון „געזערד״. מיט דער צייט זענען צוגעקומען די געוועזענע בונדיסטן ווי אסתר פרומקין און וויינשטיין, דער געוועזענער ס.ס.־אָוויעץ ליטוואַקאָוו א. א. יידישע טוער, וועלכע האָבן אָנגעהויבן אַ פאַרצוויגטע יידישע טעטיקייט. יידישע שולן, צווייי יידישע אַקאַדעמיעס, יידי־שע פאַרלאַגן, יידישע קולטור־אינסטיטוציעס, פּרע־סע, ביכער און וויסנשאַפטלעכע אויסגאַבן אין יידיש. עס איז געווען דער שטורעם און דראַנג פעריאָד אין רוסלאַנד.

אין 1930 איז ליקווידירט געוואָרן די יעווסעקציע. אין 1938 זענען געשלאָסן געוואָרן די צייטונגען דער „עמעס״ און „אָקטיאַבער״, פאַרמאַכט דעם „געזערד״ און „קאָמערד״, געשלאָסן די וויסנשאַפטלעכע אַקאַדע־מיעס אין קיעוו און מינסק.

---

באַקעמפט ווערן. דאָס וועלט, יידנטום מוז שאַפן אַן אַפּאַראַט צו בעקעמפן די אַנטי־יידישע העצע. אַ שטאָב פון יידישע און נישט יידישע אינטעלעקטואַלן (פונעם קאַליבער פון אַ קאַנאָר ק. אָבראַיען). באַהאַוונט אין באַ־ציאונגען מיט דער מעדיא מוז געשאַפן ווערן, די יידן פיינטלעכע עלעמענטן אין די מעדיאַס פילן זיך נישט באַקוועם און ציען זיך צוריק ווען זייערע שקרים און רכילות ווערן געשטעמפּלט. צום גליק זענען די מאַסן אין דער מערב וועלט נישט יידן־פיינטלעך. עס מוז זיין די אויפגאַבע פון דער יידישער אָפענסיווע צו שטעמפּ־לען די רעפּאָרטערן, וואָס מאַניפּולירטן די מעדיאַ מיט האַלבע אמתן, און גאַנצע שקרים, אַלס פּראָ־נאַציס, באַ־האַלטן אונטער דעם מאַנטל פון „ניו־לינקע״ אָדער באַצאָלטע און געשמירטע מיט פּעטראָ־דאָלאַרן. צום גליק האָבן מיר אַפילו אין אויסטראַליע אַ גרופּע יונגע יידישע אַקאַדעמיקער, אינטעלעקטואַלן, וואָס שטייען אויף דער געהעריקער מדרגה אונטערצונעמען דעם היי־ליקן קאַמף קעגן די יידן־פאַרלוימדער. פאַרשטייט זיך, אַז פאַר דעם צוועק איז נייטיק א געהעריקער בודזשעט.

מדינת ישראל מוז פּראַקטיש זיין דער וועגווייזער אין דעם קאַמף קעגן די שונאי ישראל.

פאַראַן לענדער, ווו די פאָרשטייער פון מדינת ישראל דערפילן זייער חוב אויף דעם געביט.

וואָס שייך דעם פּאָליטישן ספּעקטרום אין ישראל איז מעגלעך פאַרויסצוזען נישט נאָר שפּאַלטונגען נאָר אַן אַ איבערשיכטונג און איבערגעשטאַלטונג פון דעם גאַנצן פּאַרטייאישן צוזאַמענשטעל, און אַ ברייטערע פאַראייניקונג פון די נאַציאָנאַלע, אחריותדיקע עלע־מענטן.

צו שאַפן אַ מאָדוס וויוועגדי מיט ישראל, ווערן געשטעמפּעלט אַלס „קוויסלינגס“.

אויף דער זייט 10 ווערט געדרוקט א בריוו: „די טראַגעדיע פונעם מיטלען מזרח באַשטייט אין דעם, וואָס די יידישע מדינה איז געשאַפן געוואָרן אויפן חשבון פון די פּאַלעסטינער“. עס געפינען זיך אין דער זעלבער אויסגאַבע צוויי באַלערנדיקע בריוו. פון נאָרמאַן ראָטפילד און אורי אבנרי. — נ. ראָטהעפילד בעט זיך אין זיין בריוו צו מיס דזשין מעקלין, אַז זי זאָל ענדערן איר שטעלונג. מיס מעקלין האָט אויף דער קאָנפערענץ פון דער אויסטראַלישער לייבאָר פּאַרטיי פאָרגעשלאָגן א רעזאָלוציע אַז ישראל זאָל זיך צוריקציען צו די חלוקה גרענעצן פון 1947. די רעזאָלוציע איז דורכגעפאַלן. ראָטפילד בעט זיך רחמים ביי מיס מעקלין זי זאָל אָנערקענען די גרענעצן פון פאַר 1967, אַזוי ווי די עקזיסטענץ פון דער יידישער מדינה וואָלט געווען פון איר אָפּהענגיק. מיס מעקלינס ענטפער אין איין זאַץ: „איך בין פולשטענדיק גליקלעך מיט מיינע אידייען, איך דאַרף נישט אייערע“...

דער בריוו פון אורי אבנרי איז צום „טשערמען יאַסער אַראַפאַט“, אורי אבנרי בעט זיך, אַז דער טשערמען יאַסער אַראַפאַט זאָל באַוויליקן אַ דיאַלאָג צווישן דער פּ.ל.אָ. און זיין שלום באַוועגונג. ער באַקלאָגט זיך אויף דער פּ.ל.אָ.־רעזאָלוציע וואָס האָט פאַרבאָטן די פּ.ל.אָ.פאַרשטייער אַ יעדן קאָנטאַקט מיט זיין שלום באַוועגונג.

עס איז ממש שווער צו פאַרדייען דעם תחנונימדיקן טענאָר פון די צוויי בריוו־שרייבער.

די צייטשריפטן, ווי דער מפּ״ם „ניו אוטלוק“ און „פּאָטה טו פּיעס“ שלעפּן צוזאַמען פון דער גאַנצער וועלט פּרעסע די שווידערלעכסטע רכילות קעגן דער יידישער מדינה, באַשיינען און לויבן די פּ.ל.אָ. און דאָס ווערט צוגעטראָגן די פּאַרלאַמענטאַריער און אינטעלעקטואַלן פון דער נישט־יידישער וועלט, אין נאָמען פון א כלומרשט ציוניסטישער באַוועגונג.

די זייטיקע אויסווירקונגען פון דער לבנון־אַקציע אין ישראל גופא וועלן וואָרשיינלעך באַאיינפלוסן דעם צוזאַמענשטעל פון דעם פּאָליטישן ספּעקטרום.

די ראָל פון „מערך“ אַלס די אלטערנאַטיווע רעגירונג אָדער אַפילו אַלס א פּאָראַייניקטע קאָנסטרוקטיווע אָפּאָזיציע, שטייט אונטער א פראַגע צייכן. די חלוקי דעות אין האַנדלונגען פון די פאַרשידענע עלעמענטן אין „מערך“ זענען פון אַזאַ פאַרנעם, אַז שפּאַלטונגען זענען וואָרשיינלעך אומפאַרמיידלעך. עס עקזיסטירט נישט מער קיין פאַראייניקטער „מערך“, וואָס זאָל זיין געבונדן מיט אַ פּלאַטפאָרם.

למשל יוסי שריד (פון דער עבודה) האָט אין „ניו יאָרק טיימס“ פאַרעפנטלעכט אַן אַרטיקל אין וועלכן ער פאָדערט פון אַמעריקע, אַז זי זאָל צווינגען ישראל, אַז זי זאָל אָנערקענען די פּ.ל.אָ. גלייכצייטיק עצהט ער דער אַמעריקאַנער אַדמיניסטראַציע אָנצוהייבן אַ דיאַלאָג מיט אים און זיין שלום עכשו באַוועגונג. ער איז מודה, אַז ער און זיין גרופּע זענען א מינדערהייט. אָבער ער פאַרזיכערט, אַז דאָס איז געווען ער יוסי שריד און זיין שלום באַוועגונג, וואָס האָבן געצוווּנגען די בעגין־רעגירונג צו דעם שלום אָפּמאַך מיט מצרים. אים קומט קרעדיט פאַר דעם שלום אָפּמאַך... ער פאַרלאַנגט אַז די אַמעריקאַנער אַדמיניסטראַציע זאָל אָנערקענען אים יוסי שריד און די „שלום עכשו“ באַוועגונג אַלס זייערע „איזראַעלי פּאַרטנערס“...

ווי לאַנג קאָן שמעון פּערעס אָדער יצחק ראַבין זיצן ביי איין פּאַרטיי־טיש מיט יוסי שריד?!

וואָס שייך דער מפּ״ם איז פאַראַן א חלוקי דעות צו זי האָט „אָפיציעל“ פאַרשפּרייט אויפן פראָנט פלוגבלעטער, וואָס „קלערן אויף“ די חיילים, אַז די שלום הגליל אַקציע מיינט נישט שלום הגליל, אַז די דאָזיקע מיליטערישע אַקציע „איז באַזירט אויף אַ פּאָליטישאידעאָלאָגישער גרונדלאגע, וואָס איז אונדז פרעמד“...

די מפּ״ם באַהויפּטעט, אַז דער דאָקומענט איז אַן אינערלעך־פּאַרטייאישער, אָבער עס איז נישט אויסגעשלאָסן אַז פּאַרטיי אַקטיוויסטן האָבן פּריוואַט פאַרשפּרייט דעם דאָקומענט אויפן פראָנט...

אָט אַזאַ צושטאַנד האָט געצוווּנגען חיים הערצאָגן אַרויסטרעטן מיט זיין „איך קאָן מער נישט שווייגן“. ער שטעמפּלט די האַנדלונגען פון יוסי שריד, מאָטי גור און זייער גרופּע. ער באַרעכטיקט און פאַרטיידיקט די שלום הגליל אַקציע פון יעדן שטאַנדפּונקט. סיי פון דעם צייט עלעמענט, סיי פון יעדער שטופּע פון דער סטראַטעגישער אַנטוויקלונג איז די אַקציע געווען לעבנסוויכטיק פאַר דער מדינה.

★

אין פלוג זעט עס אויס שוואַרץ, פּעסימיסטיש. אָבער אַ קאַלטער און לאָגישער אַנאַליז פון אַלע אומשטענדן באַווייזט, אַז עס איז נישטאָ קיין סיבה פאַר פּעסימיזם.

די פּ.ל.אָ. כוחות זענען צעשמעטערט. אַ שלום אָפּמאַך מיט לבנון איז פאַרויסצוזען. עס איז אַפילו נישט אויסגעשלאָסן אַ שלום אָפּמאַך מיט ירדן.

אָדער דער קעניג פון ירדן וועט שליסן א שלום מיט ישראל און איינגיין אויף אַ קאָנסטרוקטיוון פּלאַן צו לייזן די פּאָלעסטינער פּליטים פראַגע אינערהאַלב די גרענעצן פון זיין קעניגרייך, אָדער א פּאַלעסטינער רעפּובליק אויף דער צווייטער זייט ירדן וועט לייזן — דעם פּאַלעסטינער פּליטים פּראָבלעם.

אַפילו אויף דער ישראל־סירישער גרענעץ קאָן מען פאָראויסזען אַ דע־פאַקטאָ שלום צושטאַנד, פּאָליטישע אַנאַליטיקער, ווי פּראָפעסאָר שלמה אבינרי באַהויפּטן, אַז טראָץ דער העצערישער רעטאָריק איז סיריע פאַרזיכטיק און פּראַגמאַטיש. צוליב סטראַטעגישע און דעמאָגראַפישע סיבות איז סיריע מער פאַראינטערעסירט אין דעם בעקאַ־טאָל אין לבנון ווי אין דעם גולן. („פאָרעין פּאָליסי“ פרילינג 1982 אויסגאַבע).

די ייִדן־פיינטלעכע היסטעריע, וואָס האָט זיך איצט אַנטפּלעקט איז אַ זייער ערנסטער פּראָבלעם און מח

עפנטלעכט א ביילאַגע געווידמעט פוילן מיט אַן עסיי
פון דעם נאָבעל פרייז דיכטער טשעסלאַוו מילאָש. אין
דער ביילאַגע ווערט דערמאָנט אַן קאָמענטאַרן, אַז נאָך
דער צווייטער וועלט מלחמה האָט פוילן געוווּנען זעקס־
אונדרייסיק טויזנט קוואַדראַט מײַלן פון דײַטשער טע־
ריטאָריע, פון וועלכער ניין מיליאָנען דײַטשן זענען
פאַרטריבן געוואָרן (דיספּלעיסד).

מערב דײַטשלאַנד, צעשמעטערט אין חורבות נאָך
דער מלחמה האָט אויפגענומען די ניין מיליאָן פּליטים,
און די פּליטים פון מזרח־פּרייסן, קעניקסבערג אַן אַ שום
הילף פון דער יו־ען. עס איז נישט געשאַפן געוואָרן קיין
פּליטים־פּראָבלעם.

נאָך דער ערשטער וועלט מלחמה זענען מיליאָנען
טערקן און גריכן פאַרטריבן געוואָרן קעגנזייטיק פון
די דאָזיקע צוויי לענדער. עס האָט זיך נישט אַנטוויקלט
אַ פּליטים־פּראָבלעם ווי אַ מכה אויף דעם קערפּער פון
אינטערנאַציאָנאַלע באַציאונגען.

די איינציקע „מיחסים" מ'שטיינסגעזאָגט זענען גע־
וואָרן די פּאַלעסטינער פּליטים (אַ האַלבער מיל־
יאָן). זיי זענען געוואָרן פּראָפעסיאָנעלע פּליטים (שוין
אַ צווייטער און דריטער דור פּליטים). די אַראַבישע
לענדער האָבן זיי נישט אַבסאָרבירט, אָפּגעזאָגט זיי ביר־
גער רעכט, ציל־באַוווּסט צו שאַפן און אַנטוויקלען אַן
אינטערנאַציאָנאַלע מכה און אַ באַזע פאַר דער פאַרניכ־
טונג פון מדינת ישראל.

קיינער אין די מעדיאַס דערמאָנט נישט, אַז די בע־
דואינער לעגיאָנען פון קעניג כוסיין האָבן אויסגעהרגעט
אַן ערך צען טויזנט פּ.ל.אָ. טעראָריסטן אין דעם
שוואַרצן סעפּטעמבער 1970 און פאַרטריבן די פּ.ל.אָ.
און זייערע אָנהענגער קיין לבנון. די מעדיאַ דערמאָנען
וועגן די שוועריקייטן צו געפינען אַ פּלאַץ פאַר די באַ־
לאַגערטע פּ.ל.אָ. אָבער זיי פאַרשווייגן די סיבות, פאַר־
וואָס קיין שום אַראַביש לאַנד וויל זיי נישט אַריינלאָזן
צו זיך. זיי ווילן נישט מודה זיין, אַז די פּ.ל.אָ. איז אַ
מכה, וואָס איז „גוט" אונטער לבנונס אָרעם...

סאַדאַם כוסיין פון איראַק באַרימט זיך מיט צענ־
דליקער טויזנטער טויטע (איראַקישע) קערפּערס אויף די
שלאַכטפעלדער ביי באַסראַ. ער באַווייזט זיך מיט די טוי־
טע קערפּערס פאַר די מערב קאָרעספּאָנדענטן. די מעדיאַ
שטעמפּלען נישט דעם שוידערלעכן באַרבאַריזם פון באַ־
רימען זיך מיט איבערגעלאָזענע טויטע קערפּערס אויף
די פעלדער. זיי באַטאָנען בלויז אַז סאַדאַם כוסיין איז
מגזם. נישט איינאונצוואַנציק טויזנט טויטע קוים אַ צוויי־
דריי טויזנט...

ווער האָט בכלל געהערט, אַז סאַדאַם כוסיין האָט
פאַרטריבן 120.000 אַראַבער פון דער שיא סעקטע,
איראַקישע בירגער. נייע 120.000 פּליטים?

ווער האָט געהערט, אַז די עטיאָפּישע משרתים פון
מאָסקווע האָבן געשאַפן אַ פּליטים פּראָבלעם פון הונ־
דערטער טויזנטער (מאַהאַמעדאַנער) אין די מדבריות פון
סאָמאַליע?

ווער געדענקט אַז אין די געצעלטן אויף די באַ־
שנייטע בערג אין פּאַקיסטאַן לעבן קנאַפּע דריי מיליאָן
אַפּגאַנער פּליטים?!...

נאָר דער ישראל — פּ.ל.אָ. קאָנפליקט אינטערעסירט
די מעדיאַ. אין דער יידן־פיינטלעכער היסטעריע גייען
אין שפּאַן האַנט אין האַנט די רעכטע רעאַקציאָנערן,
די פּאַטעל־ליבעראַלע, די סאַלאָן־סאָציאַליסטן און די
קאָמוניסטישע יוניאַנס.

ווען מיר באַטראַכטן די זייטיקע אויסווירקונגען פון
דער לבנון אַקציע, די יידן־פיינטלעכע היסטעריע, וואָס
איז עלול צו פאַרדאַרבן די באַציאונגען צווישן יידן און
נישט־יידן אין דער גאַנצער וועלט, טאָרן מיר נישט
פאַרשווייגן די יידישע מעדיאַ, די ישראלדיקע, ווי אויך
געוויסע יידישע צייטשריפטן אין די תפוצות.

אַ געוויסער טייל פון דער ישראל פּרעסע האָט ממש
צוגעשטעלט „מאַטעריאַלן" פאַר די יידן־פיינטלעכע
וועלט־מעדיאַ און אַזוי אַרום געכשרט זייער גיפטיקע
העצע. דעם ערשטן (נישט דווקא בכבודיקן) פּלאַץ האָט
זיך פאַרזיכערט די „דזשערוזאַלעם פּאָסט". אַ פּאַלעסטי־
נער קריסט, אַ גלח, האָט אויפן איי.בי.סי. ראַדיאָ שטאַרק
געלויבט די פרעסע פרייהייט אין ישראל און די „דזשע־
רוסאַלעם פּאָסט", וואָס קאָן זיך אַזוי קריטיש צו די
רעגירונג ־ אַקציעס בשעת אַ מלחמה"... (3.8.82) למען
האמת דאַרף מען צוגעבן אַז די „דזשערוזאַלעם פּאָסט"
האָט זיך לעצטנס באַרואיקט.

וואָס שייך דער ישראל טעלעוויזיע איז גענוג צו
פאַרצייכענען, אַז אַ גרופּע פון 40 ישראלדיקע פּראָ־
פעסאָרן און הויך־ראַנגיקע רעזערוו־אָפיצירן האָבן
פּראָטעסטירט פאַר דעם „טעלעוויזיע הויז" בכדי „צו
צעשטערן דעם מיטאָס, אַז די ישראלדיקע אינטעלעקט־
טואַלן זענען קעגן דער רעגירונגס־אַקציע. זיי האָבן גע־
פאָדערט אַז „די טעלעוויזיע רעפּאָרטערן זאָלן אַ סוף
מאַכן צו דער שמיר ־ קאַמפּאַניע, וואָס באַשמוצט דאָס
פּנים פון ישראל אין דער וועלט"...

פונעם לאָקאַלן מאַרק דאַרף מען פאַרנאָטירן די
צייטשריפט „פּאַטה טו פּיעס" אַרויסגעגעבן פון נאָר־
מאַן ראַטהפילד, די „שלום עכשיו" באַוועגונג אין
אויסטראַליע. די דאָזיקע „ציוניסטישע" צייטשריפט
ווערט פאַרשפּרייט מערסטנס צווישן פּאַרלאַמענטאַריער,
אינטעלעקטואַלן און רעדאַקטאָרן. די שפּאַלטן — ווערן
אויסגעפילט מיט „מאַטעריאַלן" פון „ניו אוטלוק" — אַ
מפ"ם אויסגאַבע אין ישראל אין דער ענגלישער שפּראַך,
אויף דער ערשטער זייט פון דער יולי אויסגאַבע ווערן
איבערגעחזרט אַלע שקרים און גוזמאות וועגן די קרבנות
און ליידן פון די אומשולדיקע פּאַלעסטינער. דער מחבר
פון דעם אַרטיקל (איבערגעדרוקט פון „ניו־אוטלוק") פאַר־
זיכערט דער וועלט אַז „די ישראלים וויסן, אַז די פּ.ל.אָ.
איז נישט „אַ באַנדע פון טעראָריסטן" נאָר אַ נאַציאָנאַלע
באַוועגונג און די צעשטערונג פון דער דאָזיקער באַ־
וועגונג מיינט די צעשטערונג פון אַ גאַנצער געזעל־
שאַפט"... די אַראַבישע עלעמענטן, וואָס זענען גרייט

זיי האָבן זיך פּאַרפּעסטיקט, פּונקט ווי די פּאַלעסטינער אין לבנון, אין מיטן פון דער ציווילער באַפעלקערונג אַסאַדס לעגיאָנען האָבן חרוב געמאַכט די שטאָט. אַ מינימום פון 20 טויזנט ציווילע באַפעלקערונג, אַלע אַראַבער זענען געהרגעט געוואָרן"... „ווו זענען געווען די קאָמענטאַטאָרן?" ווו איז געווען דער הימל געשריי?! אַ האָן האָט נישט געקרייט.

קיינער האָט נישט פאַרגליכן אַסאַדן צו היטלערן. דאָ מאַכט קאָנאָר אָ'בראַיען אַן איראָנישע באַמערקונג: „אַזאַ פאַרגלייך וואָלט נישט געמאַכט דעם געהעריקן איינדרוק, זיך לוסטיק צו מאַכן. דער געשמאַקער מויל-זאַפּטיקער פּאַראַדאָקס וואָלט געפעלט"...

די ציטירטע אויסדריקן אין „גאַרדיען" דעקן אויף די שליסל-טעמאַטיק פון קלאַסישן אַנטיסעמיטיזם, וואָס האָט זיך מאַניפעסטירט דורך דער קריסטלעכער תקופה. „די יידן ווערן אויפמערקזאַם געמאַכט וועגן זייער קאָלעקטיווער שולד און ווערן געוואָרנט מיט מעגלעכע קאָנסעקווענצן".

די אויסטראַלישע עלעקטראָנישע און פרעסע מעדיאַ גייען אין שפּאַן מיט דער מערב מעדיאַ אין דעם יידן-פיינטלעכן „אַוואַלאַנטש".

די יידנפיינטלעכע שטעלונג פון „איידזש" איז נישט קיין נייעס. דאָס איז דאָך די ערסטע צייטונג, וואָס האָט צעפלאַקערט אויף אירע שפּאַלטן אַ דיסקוסיע וועגן דער פראַגע צי איז די שואה, דער אומקום פון אייראָפּעאישן יידנטום נישט מער, ווי אַ שווינדל וואָס יידן האָבן אויסגעטראַכט בכדי אויסצונאַרן ביי דער וועלט די יידישע מדינה.

אָבער לאָמיר נעמען די ערנסטע טאָגצייטונג „דהי אויסטראַליען" (פון דער מאַרדאָך גרופּע) דער „באַלאַנסירונגס-אַקט" פון דער דאָזיקער צייטונג זעט אויס אַזוי: איר הויפּט קאָרעספּאָנדענט בראַיען דאַסוועל שטעלט צו באַריכטן, וואָס זענען באַלאַנסירט. פון דער צווייטער זייט נעמט דעם „אויסטראַליען" פון 29-טן יולי, באַריכטן וועגן דעם ישראל-פּ.ל.אָ. קאָנפליקט דערשיינען אויף די שפּאַלטן פון פיר זייטן. די ערשטע זייט: קידוש לבנה אותיות „אַן איבערפאַל פון ישראלדיקע עראָפּלאַנען הרגט הונדערטער אין ביירוט" „הונדערטער באַגראָבן אין די חורבות". אויף דער זייט 9 אַ לענגערער אַרטיקל אונטערן קעפּל „פּאַלעסטיינס מענטשלעכער שטראָם פון אומגליק". דער מחבר ציטירט גבית עדות פונעם מאַרק אין חברון: „איר מיינט אַז זיי הרגענען טעראָריסטן? זיי הרגנען קינדער, ווי דאָס קליינע קינד" „זיין פינגער וויזט אויף אַ קליין יינגעלע, וואָס דערגרייכט קוים דעם שנאַל פון זיין הויזן-פּאַס". דאָס איז די שואה פון דעם פּאַלעסטינער פאָלק"... דער מחבר פון דעם אַרטיקל שרייבט: „אַ קינד וואַרפט אַ שטיין, קומט דאָס מיליטער און שליסט אַ שולע, פאַראָרדנט אַן אויסנאַם צושטאַנד, וואָס פאַרשפּאַרט די איינוווינער אין זייערע היימען און עקספּלאָדירט אַ פּאָר הייזער מיט אויפריס-שטאָף. דער אויסנאַם צושטאַנד וואָס דויערט 23 שעה אַ טאָג אין לויף פון צאָלרייכע וואָכן איז לאַנג גענוג צו פאַרניכטן דעם שניט פון תבואה און פאַרוויסטן די פּלאַנצן פון סעזאָן"... „צוויי יינגלעך זענען געווען אין אַ דעמאָנסטראַציע. זיי האָבן יאָ געוואָרפן אַ שטיין אָדער נישט. איז דאָס בכלל וויכטיק? די שטראָף איז אַ טויט שטראָף. די זעלנער האָבן געשאָסן און די צוויי יינגלעך זענען דערהרגעט געוואָרן" דער מחבר פון אַרטיקל שרייבט: „דאָס אַלץ איז נישט שטרייטבאַר (בלי ספק)"... אויף דער זייט 11 אַן אַרטיקל וואָס באַשרייבט די עוואָלוציע פון דער פּ.ל.אָ. פון אַ טעראָריסטישער אָרגאַניזאַציע ביז צו אַ רעספּעקטפולע פּאָליטישע באַוועגונג מיט דיפּלאָמאַטישן אָדער קוואַסי-דיפּלאָמאַטישן סטאַטוס אין מער ווי 70 מדינות. דער מחבר באַטאָנט אַז „עס ווערט היינט אָנגענומען, אַז די פאַרברעכנס פון די פּ.ל.אָ. זענען געווען נויטווענדיק, כדי צו דעראָבערן די אויפמערקזאַמקייט פון דער וועלט. דער ערנווירדיקער עסטרייכישער קאַנצלער דאָקטאָר ברונאָ קרייסקי. אַ ייד, האָט זיך באַמיט ווי אַמבעסטן צו עפענען די טיר פון אייראָפּע פאַר דער פּ.ל.אָ." אויף דער זייט 8 — אַ לאַנגער באַריכט פון „אַזשאַנס פראַנס פרעס" וועגן די היימלאָזע פּאַלעסטינער, וואָס זענען ווידער געוואָרן היימלאָז".

דער נישט-יידישער לייענער, נאָכן איינזאַפּן דעם אַנטי-ישראלדיקן גיפט אויף די 4 זייטן פון דעם „אויסטראַליען" דאַרף זיין אַ צדיק גמור, בכדי נישט צו ווערן אַ ידן-פיינט. און דער „אויסטראַליען" איז דער שפּיגל פון דער „באַלאַנסירטער" מערבדיקער וועלט פרעסע.

ממילא דאַרף מען זיך נישט וווּנדערן, אַז ווען איינער מאַכט אַ פאַרגלייך מיט לידיצע, קומט אַ צווייטער און מאַכט אַ פאַרגלייך מיט גערניקאַ (די גרויזאַמע שפּאַניש-פאַשיסטישע שחיטה) און דער פראַנצויזישער פּרעזידענט פראַנסואַ מיטעראַן לאָזט זיך פּראָוואָצירן פון אַ פּאַלעסטינער זשורנאַליסטן צו פאַרגלייכן די צה"ל אַקציעס מיט אָראַדער (אַ שוידערלעכע ס. ס. שחיטה אין אַ פראַנצויזיש שטעטל).

און אַזוי זעצט זיך איין אין די מוחות —און הערצער פון די נישט-יידן דער יידנפיינטלעכער סם „אַז מעגלעך — היטלער איז געווען גערעכט"...

אינטערעסאַנט איז, אַז די מעדיאַ אין דער גאַנצער וועלט שטעלן זיך נישט אָפּ אויף אַ ווײַלע אַ טראַכט צו טאָן, פאַרוואָס זענען די פּאַלעסטינער, די איינציקע אין דער וועלט, וואָס זענען נאָך אַלץ פּליטים נאָך 35 יאָר?! בלויז פאַר די טויזנטער, טויזנטער מיליאָנען דאָלער, וואָס די יו-ען האָט אויסגעגעבן פאַר די דאָזיקע פּליטים, וואָלט דאָך אַ יעדער פּליט באַדאַרפן זיין אַ גוט און רייך איינגעאָרדנטער בירגער אין די אַראַבישע לענדער.

די מעדיאַ ווילן נישט דערמאָנען, אַז ישראל האָט אַבסאָרבירט און איינגעאָרדנט אַ מיליאָן יידישע פּליטים פון אַראַבישע לענדער.

אין אַפּריל 1982 האָט דער וועלט פאַרשפּרייטער מאַגאַזין „נעשיאָנאַל דזשעאָגראַפיק" (וואַשינגטאָן) פאַר־

ד״ר מ. פערשטענדיק

# די זייטיקע אויסווירקונגען פון דער לבנון־מלחמה

דאָס וועלט־יידנטום און ישראל געפינען זיך אונטער דעם דרוק פון א געוואַלדיקער אַנטיסעמיטישער פּראָפּאַגאַנדע. די מלחמה אין לבנון האָט נישט גורם געווען די אַנטיסעמיטישע פּראָפּאַגאַנדע. די שלום הגליל־אַקציע האָט נאָר אַנטפּלעקט דעם פּרצוף פון די אַנטיסעמיטן, וואָס באַהערשן די מעדיאַ — אַראָפּגעוואָרפן דעם שלייער „אַנטי־ציוניזם״ צו פאַרדעקן דעם אָפענעם, גיפטיקן אַנטיסעמיטיזם.

דער הויפּט־רעדאַקטאָר פון „דהי אָבסערוועד״ (ערנסטע זונטיק־צייטונג אין לאָנדאָן) קאָנאָר קרוז אָ׳־בראַיען האָט דערפונדן אַ נײַ וואָרט: „אַנטי־דזשואיזם״. פּרעציז און טרעפלעך.

דער רעדאַקטאָר פון „אָבסערווער״ באַשולדיקט די מעדיאַ אין אַ ציל באַוווסטע אַנטי־דזשואיסט אָפּענסיווע.

אַ פּאָר ביישפּילן צו אילוסטרירן דעם נײַעם אַנטי־דזשואיזם.

דער „גאַרדיען״ (ערנסטע טאָגצייטונג אין ענגלאַנד) דרוקט אַ וואָרנונג: „אויב די אידייען פון אַיאַטאָלאַ בעגין וועלן קאָנטינואירן די דעטערמינאַציע פון ישראלס פּאָליטיק און אַקציעס וועט קומען דער טאָג, ווען אַ שטייגנדע צאָל נישט־יידן אין אייראָפּע און אַמעריקע וועלן זאָגן, אַז מעגלעך, היטלער איז געווען גערעכט״...

אַ קאָנסערוואַטיווער מיטגליד פון ענגלישן פּאַרלאַמענט פאַרגלייכט פּרעמיער מיניסטער מ. בעגין מיט היטלערן.

אין דער צייטשריפט „ספּעקטעיטאָר״ אַנטוויקלט אַ רעספּעקטירטער זשורנאַליסט — ניקאָלאַס פאָן האָפמאַן — אַן אַנאַלאָגיע מיט לידיצע (די ס.ס. שחיטה פון דער גאַנצער ציווילער באַפעלקערונג אין אַ טשעכיש שטעטל). ער שרייבט: „... די ישראל רעגירונג האָט פאַרוואַנדלט דעם מגן דוד אין אַ סוואַסטיקע״...

און ווידער דער „גאַרדיען״: „אַ יעדער ייד מוז אַקצעפּטירן אַ געוויסע פאַראַנטוואָרטונג פאַר דעם „דזשענאָסייד״ פון פאַלעסטינער פאָלק״...

דער רעדאַקטאָר פון „אָבסערוועד״ חוזקט אויס די אידייע פון כלומרשטן רחמנות אויף די ליידן פון די אַראַבער. ער דערמאָנט די שחיטה אין א סירישער שטאָט האַמאַ: „אַסאַד האָט געהאַט באַוואָפנטע שונאים אין האַמאַ. דאָס זענען נישט געווען שונאים פון סיריע אָלס אַ זעלכע. זיי זענען געווען סיריער. אָבער שונאים פון אַסאַדס רעזשים. סוני־מאַהאָמעדאַנער, וואָס ווילן נישט זײַן באַהערשט פון אַסאַדס מינדערהייט אַלאַווי סעקטע,

טריפּאָלי, 5 טויזנט, אַחוץ די רעגולערע פּ.ל.אָ. באַטאַליאָנען אין דער לבנון־אַרמיי.

אָט די פּשוטע מאַטעמאַטיק באַווייזט, אַז ישראל האָט זיך אַנגעטראָפן אויף א גוט־באַוואָפנטער אַרמיי פון קנאַפּע 30 טויזנט זעלנער, געשולטע נישט אין אָפענעם קאַמף, ווי געוויינלעך מיליטער — נאָר אין הויז קאַמפן. אין באַפעלקערטע, שטאָטישע ראַיאָנען.

אין זייערע צער־בלי־חיים שילדערונגען „פאַרגעסן״ די זשורנאַליסטן און קאָמענטאַטאָרן פרעגן (און ענטפערן) אויף דער סאַמע איינפאַכסטער פראַגע:

ווער האָט באַוואָפנט און אויסגעהאַלטן דער אַרמיי? צוליב וואָס, און אין וועמענס אינטערעס? איז דאָך דער אָפיציעלער סטאַטוס פון די פּאַלעסטינער אין לבנון — דער פּליטים־סטאַטוס, און די ווערן אויסגעהאַלטן דורך דער יו־ען, ווי פּליטים אומעטום.

אין די באַשולדיקונגען קעגן ישראל מאַכט זיך די וועלט־פּרעסע „פאַרגעסן״, אַז זינט 1975־76 האָט די פּ.ל.אָ. פּאַקטיש אָקופּירט לבנון, אַז דער אַריינמאַרש פון די 30 טויזנט סירישע זעלנער איז לכתחילה געווען צו פאַרהיטן די לבנעזער פון דער טאָטאַלער פאַרניכטונג אויף וועלכער די פּ.ל.אָ. האָט זיך פאַרמאַסטן.

מען וואָלט נאָך אויך געדאַרפט (און געקאָנט) מאַכן אַ באַמערקונג פון אַ נישט־מיליטערמאַן, אַז: די ישראל־אַרמיי האָט געלערנט פון די אַמעריקאַנער מפּלות אין קאָרעאַ און אין וויעטנאַם, וואָס זענען געווען דער רעזולטאַט פון פירן אַ קאַמף פאַר איינשטעלן א בופער־זאָנע.

ס׳וועט קלינגען זייער באַנאַל, ווען מירן מאַכן אַ פעסטשטעלונג, אַז: עס זענען נישטאָ קיין הומאַניטאַרע מלחמות. אין דעם גאַנצן אויסגעשריי קעגן ישראלס אַקציע אין מערב־ביירות — אין נאָמען פון הומאַניטאַריזם — איז גאָר פאַרדעכטיקט דאָס פעלן פון א רוף צו דער פּ.ל.אָ., זי זאָל פאַרלאָזן מערב־ביירות (אַ שטאָט־טייל וואָס זי אַליין האָט אָקופּירט) און דאָס וואָלט במילא אויסגעמיטן אומנייטיקע צעשטערונג און קרבנות.

פון דער געשיכטע ווייסן מיר, אַז אַפילו וועלט־מלחמות האָבן נישט געלייזט די גרונד־פּראָבלעמען, צוליב וועלכע זיי זענען אויסגעבראָכן. זיי האָבן בלויז די פּראָבלעמען פאַרביטן מיט אַנדערע — פּונקט אַזוינע שאַרפע און דראָענדיקע.

מיט באַדויערן דאַרף מען פון דעם אַלעם אַרויסציען די מסקנא, אַז די (איינגערעדטע) ציוויליזירטע און טעכניש אַנטוויקלטע וועלט האָט נאָך דערוויל נישט דערפונען דעם מעכאַניזם, וואָס קאָן לייזן צווישן פעלקישע אָדער צווישן מלוכהשע ווידעראַנאַנדן. לייזן זיי אויף אַ גערעכטן אופן, אַנשטאָט עס איבערצולאָזן צו די פעלקער גופא, ביי וועלכע גערעכטיקייט האָט א סך אויסטײַטשונגען.

מ. א.

# מעלבורנער בלעטער

ליטעראַריש־געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע

"KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia. אַדרעס פון רעדאַקציע:

אויגוסט־סעפטעמבער 1982 נומער 4 (33) מעלבורן־אויסטראַליע


# קאָלעקטיווע פאַראַנטוואָרטלעכקייט

די לעצטע (?) מלחמה אין לבנון האָט אַרויסגעבראַכט אויף דער אויבערפלאַך פּראָבלעמען, וועלכע האָבן געיורן אין די טיפענישן פון דער פּאָליטישער וועלט.

איין פּראָבלעם, וואָס רירט אָן דירעקט אונדז — יידן אין די תפוצות, איז נישט אויפגעקומען מיט דער אַנטשטייאונג פון מדינת ישראל, נאָר איז אַ דערשיינונג וואָס באַגלייט אונדזער געשיכטלעכן גאַנג, ווי אַ פּאַלק. דאָס איז — די קאָלעקטיווע פאַראַנטוואָרטלעכקייט.

כאָטש די ציוויליזירטע וועלט האָט זיך שוין לאַנג אָפּגעטרייסלט פון דעם שענדלעכן דאָקומענט, וואָס הייסט „פּראָטאָקאָלן פון די זקני ציון", האָט זיך דאָך עפּעס פון דער פעלשונג דורכפילטרירט אין דעם באַוווסטזיין אַפילו פון די וועלכע זענען פריינדלעך איינגעשטעלט לגבי יידן און מדינת ישראל, אַז ערגעץ ווו עקזיסטירט אַ געהיימע פאַרבינדונג צווישן די יידן אין דער וועלט.

דאָס דאָזיקע געפיל האָט אונדז באַהערשט, ווען מיר האָבן געהערט דעם רוף פון אויסטראַלישן פּרעמיער מר. פרייזער צו די פירער פון יידישן ישוב אין אויס־טראַליע, זיי זאָלן אויסנוצן זייער איינפלוס און באַווירקן מדינת ישראל, זי זאָל אויפהערן די צעשטערונג פון מערב־ביירוט.

מיר האָבן קיינמאָל נישט געהערט, אַז דער פּרע־מיער זאָל זיך ווענדן צו די אירלענדער למשל — זיי זאָלן באַווירקן זייערע לאַנדסלייט אין אירלאַנד אָפּ־צושטעלן די בלוטיקע, זינלאָזע אַטענטאַטן...

דער געשפּענס פון קאָלעקטיווער פאַראַנטוואָרטלעכ־קייט האָט זיך דערוויל טראַגיש אויסגעווירקט אין די לענדער פון אייראָפּעס קלאַסישן אַנטיסעמיטיזם, ווי עסטרייך, דייטשלאַנד און פראַנקרייך.

מיר זענען איבערצייגט, אַז אויב נישט לבנון, וואָלטן די אַנטיסעמיטישע באַנדעס אין די דאָזיקע לענדער סיי ווי געפונען אַנדערע תרוצים פאַר זייערע רציחות, פּשוט דערפאַר, ווייל אין די דערמאָנטע לענדער איז דאָ אַ גינסטיקע אַטמאָספער פאַר אַנטיסעמיטיזם; אַז די דאָ־זיקע אַטמאָספער האָבן געשאַפן די מלוכה־פירער דורך זייער אַנערקענונג פון דער פּ.ל.אָ., און דורך זייער מילדער באַציאונג צו דער טעראָריסטישער טעטיקייט פון די פאַרשידענע גרופּן, הגם די טעטיקייט איז אומגעזעצ־לעך.

די לעצטע דערקלערונג פון הויפּט־אָנפירער פון אינ־טערנאַציאָנאַלן טעראָר־קאַרלאָס, אַז פראַנקרייך האָט גע־בראָכן דעם געהיימען אָפּמאַך וועלכער עקזיסטירט שוין צען יאָר מיט די טעראָריסטן, וואַרפט אַ גענוגנדיק ליכט אויף די געזעץ געבער און די אָרגאַנען וועלכע דאַרפן די געזעצן אָפּהיטן.

דאָס צווייטע פּראָבלעם איז: די ראָל פון סאָוויעט־רוסלאַנד אין דעם מיטל־מזרחדיקן קאָנפליקט. עס האָבן איבעראַשט די לעבלעכע רעזאָלוציעס. עס האָט געפעלט דער דרוק מצד די סאָוויעטן, ווי ער איז געווען אין די פריערדיקע מלחמות, ווען עגיפּטן האָט זיך גע־פילט באַדראָט.

ווייזט זיך אָבער אַרויס, אַז סאָוויעט־רוסלאַנד האָט אָנגעצייכנט איר ראָל אין מיטעלן מזרח אַ סך פריער, איידער די אַמעריקאַנער האָבן אָנגענומען זייערע רע־זאָלוציעס וועגן דער זיכערקייט פון די נאַפט טראַנס־פּאָרטן דורכן פּערסישן גאָלף.

די סאָוויעטן האָבן, אונטערן מאַנטל פון דער פּ.ל.אָ. צוגעגרייט מאָדערנע מיליטערישע אויסשטאַטונג פאַר הונדערט טויזנט סאָלדאַטן, וועלכע האָבן צו יעדער צייט געקאָנט — ווידער אַדאַנק דער פּ.ל.אָ. — באַנוצן לבנון ווי אַ מיליטערישע באַזע פאַר אירע אָפּעראַציעס אין מיטעלן מזרח. זי האָט אָבער געפילט, אַז צו שיקן מיליטער, איז די צייט נאָך נישט רייף.

אַ ווייטערדיק פּראָבלעם, וואָס איז געקומען צו דער אויבערפלאַך, איז די פּ.ל.אָ. גופא:

דאָס איז שוין נישט די אַמאָליקע אַל־פאַטאַ, אַ קליי־נע טעראָריסטן באַנדע, איינגעשטעלט אויף ספּעקטאַקו־לאַרע איבערפאַלן אויף ישראלדיקע ישובים אָדער אירע פאַרשטייער אין אייראָפּע. פון די ציפערן וועלכע טויכן אויף דאָ און דאָרט אין דער וועלט־פּרעסע, איז צו זען, אַז: אין ישראלס געפאַנגענשאַפט געפינען זיך זעקס טויזנט מאַן; אין ביירוט — זעקס טויזנט (הגם מען רעכנט, אַז עוואַקואירן וועלן זיך 9 טויזנט מאַן) אין בעקאַ־טאַל געפינען זיך 8 טויזנט מאַן; אין דער שטאָט

## "JEWISH WELFARE"

***Do not leave it to others. Contribute yourself.***

**JEWISH WELFARE WORK MUST CONTINUE**

**WELFARE APPEAL 1982**

**Australian Jewish Welfare and Relief Society**

**466 Punt Road, South Yarra 3141. Phone 26 3727**



*With Compliments from*

# DEL MONTI SUITS

***Makers of Fine Quality Men's Suits***

**Head Office: 154 HIGH STREET, PRESTON 3072.**
**TELEPHONE 44 0567**

DEL MONTI SUITS
200 Whitehorse Road
Blackburn

DEL MONTI SUITS
1297 Nepean Highway
Cheltenham

DEL MONTI SUITS
8 Macrae Street
Dandenong

ISSN 0155-0128

# מעלבורנער בלעטער

## אינהאלט:

מ. א. — קאַלעקטיווע פאַראַנטוואָרטלעכקייט . . . . . . . 1
דר. מ. פערשטענדיק — די זייטיקע אויסווירקונג פון דער לבנון מלחמה . . . 2
ב. ווינער — 30 יאָר שפּעטער . . . . . . . . . . . . 6
אַ. ציקערט — חיים גראַדע נ"ע . . . . . . . . . . . 9
מ. אייזענכוד — דער אינטעלעקטועלער עסייאיסט — יהודה קערש . . 11
י. מ. לעווין — צום וואָגלער (פּאָעמע) . . . . . . . . . 13
סטעפאַ ראַבינאָוויטש — קומט. און זינגט מיט אונדז . . . . . . . . 14
שלום ג. — וואַגנעריאַדע . . . . . . . . . . . 15
ג. וואַסערמאַרקאַץ — לזכרון מיין לערער — אברהם גאָלאָמב . . . . . . 16
מגר. בּרציון פעלדשוה — היטלער פאַרסמט זיך אין זיין בונקער . . . . . . 18
הערשל באַכראַך — קלוג לאחר המעשה (פּאָלעמיק) . . . . . . . 21
מעם — דעריאָגן און איבעריאָגן... . . . . . . . . . 22

פּרייז פון נומער $1.50

אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה" אין מעלבורן, אויסטראַליע

מעלבורן נר. 4 (33) אויגוסט־סעפּטעמבער 1982